

84K237

3-96

Есләм Зикибаев

и

31007

КҮС
ҒҮМЫР

Есләм Зікібаев

ҚҰС ҒҰМЫР

ЖЫР ЖИНАҒЫ

АЛМАТЫ
«ЖАЗУШЫ»

1992

ББК 84Қаз7-5
З 95

Редактор Б. Ысқақов

Зікібаев Е.

З 95 Құс ғұмыр: Жыр жинағы.— Алматы: Жазушы,
1992.— 240 бет.

ISBN 5-605-01250-9

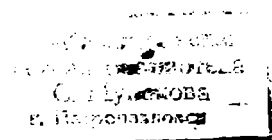
Есләм Зікібаевтың «Құс ғұмыр» атты бұл жыр жинағына әр жылдары жарық көрген өлең кітаптарының ішінен таңдаулы өлеңдері іріктеліп алынды.

Жасампаз өмірдің жарқын беттерін ашатын ақын өлеңдері анық бояуларымен ажарлы.

З $\frac{4702250202-020}{402(05)-91}$ 54—91

ББК 84Қаз7-5

ISBN 5-605-01250-9 031007 © «Жазушы» баспасы, 1992

✓

012

«АҚ ҚАЙЫҢДАР» КІТАБЫНАН

ЖЕҢЕШЕ

(Лирикалық поэма)

Май келді,
Жеңіс келді,
Көктем келді,
Гүлжазира көңілдер көкке өрледі,
Қуаныштар құс қанат ұшып жүрді,
Жалғастырып шаттанған Көк пен Жерді.

Әкелгендей далаға тулар көрік,
Кетті бұл күн ой-қырым думан болып.
Ақсарыбас аталды әр үйден де,
Әке келіп, жар келіп, туған келіп...

Арпалыста кімді-кім көріпті анық,
Кейбіреулер «тірілген» өліп қалып.
Өшті деген түтіні шаңырақтың
Қайта жанды шырағы сөніп барып.

Жақсылықты паш етіп әлемдегі,
Аспанға алтын қанат ән өрледі.
Тоқал тамдар сән құрып, сап түзеді,
Болмаса да оюлы әр-өрнегі.

Ел де еңсесін еркіндеп көтергендей,
Кек қарымы жеңіспен өтелгендей,
Көп ішінде мен жүрдім алаңдаумен,
Басқалармен бір кеткен көкем келмей.

Жол тосумен көп жүрдім, елендедім,
Бақ-жұлдызым жанбады неден менің?
Өз басыма түспесе, сәбимін ғой
Соғыс сондай дегенге сенер ме едім.

Шыным, сырым, достар-ау, не десең де,
Тағдыр бұлай тым қатты егесер ме.
Апамның да сөзі жоқ бұрынғыдай —
Шешіліп тіл қатпайды жеңешем де.

Отаспаған отыз күн жан жарымен,
Кірпік ілмей өткізген тандарымен,
Қоштасқан ба, япырау, біржолата —
Сергімейді тойларға барғанымен.

Бұрынғыдай шалқытып ән салмайды,
Ешнәрсеге таңырқап тамсанбайды.
Той адамды сергітер деп ойлаушы ем
Ол — қазірде қияпат, барсам — қайғы...

Өтіп жатыр тоқтаусыз таңдар өстіп,
Үміт жақсы,
Сөнбесе арман ыстық.
Ең болмаса көкемнен тұяқ та жоқ,
Отыратын үшеуміз алданыш қып.

Оралмаған бауырым арманым боп,
Кірпік ілмей шығатын тандарым көп.
Кей сәттерде ойлаймын — неге мен де
Көкеммен бірге кетіп қалмадым деп.

Жас болсам да — кекседей арманым көп,
Көкіректе бір күдік алған үдеп.
Түсімде де жүремін өкпемді айтып:
— Көке, мені қасыңа алмадың, — деп.

Бір үйдің жалғыз қалған еркегімін,
Жараспайды бала боп еркелігім
Алдымда — аға,
Артымда — жеткіншек жоқ,
Ойдың да орманына ерте кірдім.

Кірдім ойдың қалың-ну орманына,
Тілегіміз шын қабыл болмады ма.
Өмір мені еріксіз ерте есейтті —
Табындырып қат-қабат томдарына.

Ұзақ күттік,
Тек көкем оралмады,
Оралмады ауылдың көп ардағы.
Апам мұңмен оралмас сапар шекті,
Жеңгем де маған серік бола алмады.

Уақыт солай —
Зымырап өте берді,
Оралмасын білді ме көкем енді:
Келін боп келген жолмен жеңгем кетті,
Бетке алды да басқа ауыл — бөтен елді.

Сабылтып сан сезімді сауырлаған,
Кеудемде бір күй тұрды дауылдаған.
Шыдап едім бәріне,
Тап сол күндер
Болған сынды алапат ауыр маған.

Жан басқа —
Өлмеген соң тағы қалдым,

Жеңгем кеткен бағытты бағып әр күн.
Үміт-күдік алмасты көкіректе
Жан жарасын жазардай табылар кім.

Бос қалған қу мекендей қаңырадым,
Баяғы бір балдәурен — сағынарым.
Сөндірмедім сонда да соңғы үмітті,
Құлатпадым әкемнің шаңырағын.

Шаңырағын әкемнің құлатпадым,
Қайнар барда тоқтар ма бұлақта ағын.
Өмір заңы —
Есейіп өсе бердім,
Балалықтан күн санап жырақтадым.

Шыным, сырым, достар-ау, не десең де,
Бауырыңа басқалар теңесер ме.
«Тентегім» деп тұратын тебіреніп
Сондай еді-ау сыр мінез жеңешем де.

Білем,
Мені, ауылды... қимай кетті
Қолдей болған көз жасын тыймай кетті,
Елдің бәрі ерекше сыйлаушы еді,
Бәлкім, бақсыз маңайға сыймай кетті.

Көркіне мінезі сай — тілі балдай,
Әр іске кіріспейтін біліп алмай.
Қалай ғана жаралған жан деуші едім,
Болар екен келешек күні қандай.

Апам,
Көкем,
Жеңгемді... кеткен алып,
Соғыс маған жеңдет боп жеткені анық.
Ерегестім,

Езіліп-егілмедім
Намысымның найзасын кекке малып.

Ана да жоқ,
Жоқ қазір көке менде...
Басқа түскен баспақшыл — көтерем де.
Сүйенерім, женешем, бір өзінсін
Жүрсен-дағы басқа ауыл, бөтен елде.

Қорқасың ба алам деп сөз асырып,
Өзің жайлы жазбайсың көп ашылып,
Әр хатыңнан іздеймін: Кімдерің бар?
Әр хатыңнан күтемін соны асығып...

Жылдар өтті,
Жүзіңді көре алмадым,
Бәлкім сенің бұл күнде жоқ арманың.
Амал не,
Өзімді-өзім жұбатыарым —
Тек біз бе екен,
Жоғалтты көп ардағын.

Дүние толы сағыныш саздарымен,
Көктем келген,
Күз қайтқан қаздарымен,
Ана ажарлы әуелде-ақ ұрпағымен,
Миуалы,
Көрікті...
Жаз бағымен.

Жалғыздықтан жабықтым,
Жаным жүрдай;
Кетпес ең ғой болмаса дәуір мұндай.
Жарың — аға,
Балаң боп бауырымдай,
Келіп-кетіп жүрсенші сағындырмай.

Білемін ғой,
сыр қылып шертерің көп,
Ерте солып қалып ең, ерте гүлдеп.
Баяғыша жанарың күлім қағып,
Тұрсаң болды көргенде «Тентегім» деп...

Барып әдей қырманға — қос басына,
Табыстадым хатымды почташыға.
Албырт көңіл мұндайда тағаты жоқ,
Күтеді екен жанашыр досты асыға.

* * *

Әлі есімде
Бала кезім — балғын шақ,
Жеңгем жүрген табасына нанын сап.
Бригадир жетті атын борбайлап,
Көкті жерге құлататын жанға ұсап.

— Ей, бала, сен үйге не іздеп келіп ең?
— Етігімді жаматуға беріп ем.
— Жинал кәне, батыр қазір қаранды
Жалқау неме, сөйлесермін сенімен.

— Аға, кеш қой —
Таңнан тұрып барайын,
Кір-қоңымды тазалатып алайын, —
Дегенімше жауап қатып болмады,
Дәу қамшымен салып өтті «ағайым».

— Ей, есер ит,
Өлтірмек пе ең баланы,
Азсынғандай соғыс салған жараны, —
Деп женешем тұра ұмтылды сол замат,
Жұлып алып ошақтағы шаланы.

Қыс өтті,
Қайта оралып көктем келді,
Аймалап самалымен өпкен лебі.
Бір күні почташы қарт хат ұсынды,
«Күткенің осы еді-ау,— деп,— көптен бері».

Рас,
Көптен күткен ем,
Өзін,
Сөзін жеңгемнің.
Сағыныш боп бітпеген
Құс қанат хат,
Сен келдің.

Құс қанат хат,
Сен келдің,
Тұрдым басып кеудеме.
Сағынышын жеңгемнің
Көрсеткім жоқ пендеге.

Дір еткендей жүрегім,
Көкірегімді мұз қарып.
Кеш, тағы да жүдедім —
Жан жеңгемді қызғанып.

Қызғанышым бар әлгі,
Тебірендім тербеліп.
Қанша айтса да адамды
Женеді екен пенделік.

Жазуын-ай,
Жазуын...
Көзіме оттай басылды,
«Сағындым» деу — аз ұғым,
Сығып алдым жасымды.

Жастығым ба,
Білмедім —
Ренжіттім-ау мен талай.
Қимас,
Сыйлас күндерім
Өтті кинолентадай.

Елес беріп сол күндер,
Қалдым тағы мұңайып.
Сезімді кім солғын дер,
Тағар маған кім айып?!

Көздегі жас, бауырым,
Белгісі емес ездiктің.
Жалғыздықтың ауырын
Жігіт болған кезде ұқтым!

Не құдірет бар сонда —
Ұмыт болып өз атым.
Өкпелетіп алсам да,
«Тентегім» деп тұратын.

Жақын көрдің неге сен,
Мені сырлас-досындай.
Салқын болсаң, жеңешем,
Қиналмас ем осындай.

Балалықпен кейде мен
Қадіріңе жетпедім.
Келсең-дағы жейдемен
Қиын болды-ау кеткенің.

Күтіп едім осы хатты, күтіп едім асығып,
Қайран көңіл қалды-ау тағы су сепкендей басылып.
Сартап болған сағынышты еш пендеге
сездірмей,
Жүруші едім өзге тұрмақ өзімнен де жасырып.

Қалай болған —
Кейде тіпті ұға алмадым өзім де,
Мықты екен-ау жан жеңешем құрыштай-ақ
төзімге.
Қосылғаны қан майданда қасарысқан ер екен,
Мүгедек боп келіпті ол да шалқып жүрер
кезінде.

Жасырмай-ақ жазған екен түсіндіріп әр кепті,
Тек қуаныш таба алмадым,
қабылдады жан дертті.
«...Келешегі қалай болар, жетімдік пе еншісі
Тете өсіп келе жатқан екі ұлымыз бар»...—
депті.

Тағдыр қандай қатал еді, аямайтын пендені
Аз болғандай бұл жеңгемді —
Әу баста бір жеңгені.
Қаншеңгелін тағы салып зарлатпақ па,
жаным-ау,
Берер болса бір бақытын неге тұтас бермеді.

Қатал тағдыр
Бітпеген бе жан жеңгемнен аласың,
Қайта оралып неге тағы шеңгелінді саласың.
Өзін тіпті аямасаң, аямай-ақ қой тегі,
Жетімдікке қиямысың балғын екі баласын...

Бәріне де адам төзеді —
Көндігіп алдым мен-дағы.

Қағажу көріп жұрттан көп.
Демеймін: «кенде, кем қалдым».
Алдымнан ешкім шыққан жоқ,
Елім бар жерде мен бармын.

Сонда да тегі — «Жалғыздық
Тәңірге ғана жарасқан» —
Өзіңмен кетіп бар қызық
Қаздай боп қалдым адасқан.

Өткенді оймен кезгенде,
Тапсам деп уақыт іздерін.
Жабырқап жүрген кездерде
Тағы да сені іздедім.

Кеттің-ау тағдыр жолымен,
Қайдасың, қайран жеңешем.
Туғаннан артық болып ең,
Туысы басқа демесең.

Сейілер ме еді бар қайғым,
Өзіңді көрсем, жеңешем.
Жолынды тосып сарғайдым,
Хабарсыз кеттің неге сен?!

Уақытқа үкім жүрген бе,
Арада қанша жыл өтті.
Жалғасты күндер күндерге
Сағыныш тербеп жүректі.

Жетім қалды дегенмен,
 Арман жүгін алға тартып келем мен.
 Алматыға әкелген де сол арман,
 Теңіздеймін тербетілген толы арнам.
 Уақыт мені шынықтырды, шыңдады
 Қисірет пе,
 Құрысыншы —
 Бағғыда-ақ жоғалған.

Алда талай биіктерім болса-дағы аспаған,
 Шүкіршілік,
 Бір заводты басқарам.
 Ел қатарлы келе жатқан жауынгерге
 ұқсаймын —
 Артық-кемім жоқ секілді басқадан.

Жеткілікті жолдасым да,
 Досым да...
 Жасырмаймын көңілімнің хошын да
 Жыны-тойда қағас қалған кезім жоқ
 Жарым да бар,
 Балаларым да осында...

Құрбылармыз —
 Бір шамалас жасымыз,
 Жиі-жиі қосылады басымыз.
 Ойын — ортақ,
 Әзіл — ортақ,
 Күлкі — ортақ...
 Дос түгілі қуанғандай қасымыз.

Бәрімізді бауырлар деп ойлардай,
 Біз жүрген жер тарқамайтын тойлардай.
 Әр ауылдың түлегі боп өссек те
 Өмір өзі туыстырып қойғандай,

Кейде отырып өткенді еске аламыз,
Мұң айтысып,
Мұңайысып қаламыз.
Оралмапты сұм соғыстан кешегі
Біріміздің әкеміз,
Біріміздің ағамыз...

Әңгімеміз таусылмайды ондайда,
Ақмолада, Қызылжарда, Торғайда...
Өткізіппіз талай қилы күндерді,
Соның бәрі енді ертегі болғай да.

* * *

Жиырма бесінші көктем бұл,
Жеңіс келіп жеріме — құйылғалы Көктен нұр.
Бүгінді көріп, өткенді оймен шарласақ —
Жиырма бес белес қарыштап елім өткен бір.

Қалам да басқа,
Далам да бүгін өзгерген,
Сенбес те еді-ау болмаса адам көз көрген.
Өркені өскен қазақтың ұлы-қызына
Съездің биік мінбесінен де сөз берген.

Тоғызыншы Май, Алматы — Ленин алаңы,
Қуанышты ойлар кеудемде нұр боп жанады.
Ал қызыл тулар төбеде биік желбіреп
Салтанат құрған Жеңістің Ұлы парады.

Күнде өтетін осынау бір алаңмен,
Келем бүгін,
Келем екі баламмен,
Келем бүкіл қаламменен,
Даламмен...
Марш қазір дабылындай Жеңістің
Асқақ болып естіледі бар әннен.

Кенет, кенет
Дүр сілкініп мынау ұлы дүбірді,
Бір қарт ана маған қарай жүгірді.
«Тентегім!» айқайлады ышқынып
Мен де ұмтылдым тастай беріп қасымда
екі ұлымды.

«О, жасаған, ризамын бәріне,
Зарлатып ең талай уақыт ұшыратып кәріңе.
Өлсем деуші ем тентегімді бір көріп
Қу пенденді ұмытпаған екенсің-ау әлі де».

Сол заматта-ақ қалған екен топталып,
Шетке қарай алып жүрді қаумалаған
көп халық.
«Қуанған да, қорыққан да бірдей
деген рас-ау,
Бірде жылап, бірде күліп, эзер-эзер тоқтадық.

* * *

Отыр жеңгем үйімді сәнге бөлеп,
Бүгінгі қуаныш та, ән де бөлек.
Әлі де сол сенімнен айнығам жоқ,
Ойлаушы едім —
«Жаралған жан,— деп,— ерек».

Басымыз бір қосылып көптен міне,
Сыр ғып, жыр ғып айтамыз өткенді де.
Хат-хабарсыз кеттің деп адастырып
Суыртпақтап жеткізем өкпемді де.

— Айналайын, жеңеше-ай, сағындым ғой.
Ұзақ тостым, сарғайып, сарылды ой.
Қайда жүрдің іздемей тентегінді,
Бұлтсыз күнде жоғалып табылдың ғой.

Қазір келіп қалардай алаңдадым,
Басқаға емес, бәрі тек маған мәлім.
Қиналғанда қиялмен ақылдасар
Сенен жақын жанашыр таба алмадым.

— Айтқаныңның бәрі шын,
Қайтем жөнсіз таласып.
Құлап түсті де арысым
Қалдым естен адасып.

Шыңға өскен шынардай
Жалғыз екен ол-дағы.
Сүйеніш қып тұрардай
Аға-інісі болмады.

Айтары не, Азамат
Қадірлі еді еліне,
Қойды бәрі азалап,
Жүдеткен жоқ мені де.

Содан жылын өткізіп,
Көшіп кеттік қалаға.
Біз көрмеген көп қызық
Бұйырсын деп балаға.

Үлкен ұлым — Жеңісім
Шекарашы қырағы.
Бейбіт еңбек жемісін
Жаудан қорғап тұрады.

Балалары бар тұңғыш,
Бауыржан деп атапты.
«Жақсы тілек — жарты ырыс»
Болсын сондай атақты...

* * *

О, ғажап — тіршілігі тынбайды елдің,
Мен жеңгемді таусылмас жырдай көрдім.
Қара емен бе деп қалдым қайыспайтын,
Егіліп тындай бердім, тындай бердім...

Тағдырдың тәлкегіне иілмеген,
Мен одан қайсарлықтың күйін көрем.
Адамдар! Сиынсаңдар ең алдымен
Осындай Аналарға сиын дер ем.

Алтайы агроном-ғалым бопты,
Жігерлі екен өзі де жалынды-отты.
Міне, осының бәрін де нар жеңешем
Тар жол-тайғақ кешуден алып өтті.

Өрт шалса да әйтеуір өлмепті өмір,
Жігіт болған кешегі жөргектегі ұл.
Жеңгем де енді бақытты — бағы жанған,
Құйылғандай өңіне Жер-Көктен нұр.

Жарқырап жанбаса да туа бағың,
Қайғынды өмір атты қуады ағың.
Зұлмат күн оралмасын енді қайтып,
Мен сенің бақытыңа қуанамын.

Төбеңнен бұлтсыз ашық күн аумасын,
Ақындар өміріңнен жыр ауласын.
Көтерген сан соққыны, жан жеңешем
Білемін, не көрмеді мынау басын.

Бақыт сені тауыпты, таптым мен де,
Кеудеме үміт алауын жақтың демде.
Өзіңе ұқсап көкем де көз жазып қап,
Бізді іздеп жүр-ау деймін нақ бір жерде.

Қуаныш пен қайғыны теңдей білген,
Боламын аққуы жоқ көлдей бір дем.

Көп көкелер келген жоқ, бірақ бәрі
Өлді деуге тағы да сенбеймін мен.

Атой салып тұлпардың тұяқтары,
Жететіндей кеудеме күй ақпары.
Көкем тегі соғысып жүрген сынды,
Өмірде жау бітпеген сияқты әлі.

Зуылдайды тынымсыз оқтар эне,
Бітелмеген мылтықтың оқпаны әлі.
Соңғы сұмды жайратып жер қаптырмай,
Қайтіп қана бұл соғыс тоқталады.

Дүниеде жау тегіс жойылмапты,
Кейбіреулер тасада бойын бақты.
Келер еді жан көкем, дегенменен
Соғысқа соңғы нүкте қойылмапты!

ҮШ АЛЫПТЫҢ ҰЛЫМЫН

Отан!
Ана!
Туған жер!
Бөлінбейтін бір бейне,
Өр тұлғасы тұратын
Нұрға оранып күнгейде.
Осы сезім — жанымда алау болып жанады,
Осы сезім — жадымда жалау болып қалады.

Тудым,
Өстім,
Аялап аштым мектеп есігін,
Ақ қағазға түсірдім үшеуімнің есімін.
Шалқып бір сәт кеткенде көкіректе күй тасып,
Өріледі өлеңдей ырғағымен ұйқасып.

Өтті күндер,
Өтті айлар...
Оң солымды таныдым,
Отан,
Ана,
Туған жер — берді дүние жарығын.
Өмірімнің бақытын,
Шабытымның қайнарын...
Таптым тағы солардан —
Көктем болып жайнадым.

Жігіт болдым,
Арманмен болашаққа қарадым,
Туды менің алдымнан жаңа мақсат, жаңа күн...
Сонда тағы үшеуін бір биіктен табамын,
Шашылам да нұр болып, алау болып жанамын.

Отан!
Ана!
Туған жер —
Қасиетті бір ұғым,
Сырлы сезім қайнары —
Мөлдіреген тұнығым,
Үшеуінің үнімін,
Үшеуінің гүлімін,
Үш алыптың емшегін қатар емген ұлымын,
Осы үшеуі қашан да менің алтын тұғырым.

АНА ЖҮРЕГІ

Елден бұрын сезеді ол сезбегенін өзгенің,
Елден ерек төзеді ол төзбегеніне өзгенің.
Мен шырақты көрмедім мынау жалпақ ғаламнан,
Алмастырар ананың жүректегі көздерін.

Көз алдында ананың мейірім де, қайрым да —
Қалмайды одан жасырын қуанышын, қайғың да...
Соның бәрін көретін көкірекпен, көңілмен —
Ана жаны сәулелер тоғысатын айдын ба?!

Сені жақсы дегенде алауланып реңі,
Қуаныштан нұрланып, көктем болып күледі.
Әлемдегі әсемдік түйісетін сол замат —
Кіршігі жоқ ақ айдын аналардың жүрегі:

Сені жақсы дегенде, өңі бал-бұл жанады,
Мақтаныштан төбесі көкке жетіп қалады.
Махаббатта мен басқа құдыретті білмеймін,
Мейірлене ананың сүюіндей баланы.

Бала десе ұмытар өзге тұрмақ өзін де,
Ана жаны қандай бай сыршыл, шыншыл сезімге.
Мейірім бар қаншама жүрегінің түбінде,
Өзі сөнбей сөнбейтін жылылық бар көзінде.

Бір жайсыз сөз естісе, сен туралы егерде,
Көзі көрмей сірә да ана соған сенер ме.
Отқа, суға түсер де тек сен үшін сол замат,
Сені артына қалдырар күйіп-батып өлерде.

Қалт жібермей өмірде құбылыстың бәр-бәрін
Кірпік ілмей өткізер талай тәтті таңдарын.
Сенен артық сірә да тіршілігі жоқ оның —
Ақ тілеу қашан да — сенің бақыт-арманың.

Елден бұрын сезеді ол сезбегенін өзгенің,
Елден ерек төзеді ол төзбегеніне өзгенің:
Мен шырақты көрмедім мынау жалпақ ғаламда —
Алмастырар ананың жүректегі көздерін.

ЕЛУДЕ ЕРКЕЛІКТІ ТАСТАМАС ЕМ

Сәбимін, ол уақытта жөргектемін,
Білмеппін анашымның тербеткенін.
Қуанбас, гүл жайнамас қайтып бүгін,
Көргенде қозысының ер жеткенін.

Секілді күзде көшкен мұнар тұман,
Өтсе де жылдар жылжып жыр артынан.
Сәбимін әлі күнге ана алдында,
Бал мінез өзгермепті бір қалпынан.

Ол кезде жаспын рас, ес кірмеген,
Құлаққа ана әлдиі естілгенмен.
Тоздырдым талай көйлек бұл жылдарда
Тек ана махаббаты ескірмеген.

Сырлар көп өмірімде ашылмаған,
От жүрек, албырт көңлім басылмаған.
Елуде еркелікті тастамас ем —
Күлімдеп жүрсе бірге қасымда анам.

ӘПКЕМЕ

Уақыт солай, шағарсың кімдерге мұң
Жетегінде арманның жүргенде мың.
Дауыл соғып, өрт шалды үмітіңді,
Ару болып бой түзеп те үлгермедің.

Соғыс келді,
Сен тіптен ерте есейдің,
Қыршын кетті не саңлақ еркесі елдің.
Сондықтан да нұр болып толыса алмай,
Суық ұрған гүлге ұқсап ерте семдің.

Бір тамшы жас іркіліп жанарыңа,
Мұңая қалғаныңа қарадым да:
— Жылаамашы,— деп едім жалынғандай
Білмеймін қорықтым ба, аядым ба?

— Түсіпбейсің, бауырым, баласың ғой,
Өскен кезде бәріне қанасың ғой,—
Дедің де сырт айналып жүре бердің,
Шарқ ұрып, шешім іздеп аласұрды ой.

Жігіт болып жүрсем де атқа мінген,
Сол сырыңның шешімін таппадым мен.
Нұр толтырып жаныма кетуші едің
Көңілді жүрген кейбір шақтарыңмен.

Күн бойы өгіз айдап, егін егіп,
Жүрдің сен жеткізсем деп жеріме күт.
Кешкілік отырар ең диірмен тартып,
Көтеріп жатқызған соң мені келіп.

Арман алыс, ол күндер жаның жарым,
Қай кезде тыныс тауып дамылдадың.
Білмедім мен — әйтеуір, бар ұққаным,
Көрмеуші едім тауыңның шағылғанын.

Қалтқысыз кім айта алар бүге-шіге
Ойлаймын түссе сол бір күн есіме:
Өмірдегі соққының ең ауыры
Тиеді екен үлкеннің үлесіне.

Жақсы жүрсең көп-ақ қой жәй да ағайын,
(Деген ойдан аулақпын майдалайын)
Ауыр күнде әрі аға, пана болған
Әпке деген атыңнан айналайын!

ДОС ТУРАЛЫ СЫР

Қиындық көріп қинала қалсаң сен егер,
Дос болып адал өзіңе балап келе бер.
Қымсынба тіпті, қақпаймын әсте бетіннен,
Басқадан бұрын қол ұшын берем, сене көр.

Анадан бірге туғандай ыстық бауырлас,
Дос үшін соққы жесең де жаның ауырмас.
Екі ұдай егер күн туа қалса басыңа —
Шын достан асқан жанашыр сірә табылмас.

Көңілім таза, болмайды менде кек деген —
Кезім жоқ, сірә достықтан тайып шеттеген.
Турасын айтам, табылса кейбір сатқындар,
Оларды тіпті жауымнан бетер жек көрем.

Табиғат мені жаратсын мейлі жарлы қып,
Сөнбесе болды көкірегімде нәрлі үміт.
Сол үшін ғана айнымас берік достықты —
Ту қылып биік көтеріп өтем мәңгілік.

ШЫНЫМ ДА, СЫРЫМ ДА ОСЫ

Кең тастап, кербез басып аяғымды,
Желіске жеткіземін аяңымды.
Ата-бабам ұстаған салт бойынша,
Өлеңмен жазам өмірбаянымды.

Шалқимын шабыттансам далама ұқсап,
Қуансам, шын қуанам бала құсап.
Асқақтасам Алатау асқарындай —
Аспанға төбем жетпей қалады шақ.

Қиналсам, шын қиналам жанымменен,
От болып күйіп-жанар жалын-денем.

Өмір — әке сыйласа бәрін алып,
Қажет болса бойымда барын берем.

Асыл достар, айнала арда ағайын,
Жалған айтып бірін де алдамаймын.
Шын берілген адаммен туыс болам,
Көлгірлерге жанымды жалдамаймын.

Шыным да, сырым да осы өмірдегі,
Күй-нәсердей кеудемнен төгілгені.
Достармен кеңейеді нұрлы аспаным,
Достармен биіктейді көңіл көгі.

Достарменен бір менің ән-жырым да,
Достарменен бір менің таң нұрым да,
Қуанышым, қайғым да бәрі бірге —
Бірге менің, сондықтан, тағдырым да.

ӨЗІҢЕ ҒАНА

Бір көріп едім,
Кезікпей кеттің қайтадан,
Кім едің, жаным, тұнығын жанның шайқаған,
Бір сыр бар еді өзіңе ғана арналған,
Басқаға қайтіп айта алам.

Елес пе едің,
Қайдасың енді, қымбаттым,
Сені іздеп оймен талай да талай түн қаттым.
Көргенім, сірә, түс емес, өңім болғай деп,
Өзіме-өзім тіл қаттым.

Елес деп сені айтуға-дағы қимадым,
Жалт етіп сөндің, жанымды солай қинадың.
Албырттық жеңіп алғашқы махаббатымды.
Өзіңе ғана сыйладым.

* * *

Үнсіз ғана ұстадым білегінді,
Үнсіз ғана тыңдадым жүрегінді.
Үнсіз ғана табысты жанарымыз,
Үнсіз сезім жетелеп тілегімді.

Өзің келіп перроннан аттандырдың,
Көп сырыңды кейінде хаттан білдім.
Әрқайсысы жылға ұзақ татитындай
Өзіңсіз жылжып өтіп жатқан күннің.

Мен аттандым, сен ұзақ қарап қалдың
Сезімімді үлесіп таратты әр күн.
Сен-дағы жүрегіннің сағынышын
Ішіне орап жібердің парақтардың.

Бір сені ойлап қаншама түн күзеттім,
Өзіңе арнап хат жазсам мың түзеттім.
Қалқашым, саған деген сезімімді
Жүрегімнің төріне гүл ғып ектім.

БАҚ ТІЛЕДІМ

Шықпасам да қияндап қыр басына,
Өз болмысым жетеді бір басыма.
Басқалардың барлығын күндемедім —
Бақ тіледім құрбыма, құрдасыма.

Жалғасам деп атаның ақ тілеуін,
Бәріне де адамның бақ тіледім.
Қуанышын біреудің көрген сәтте,
Шалқып жаным рахат тапты менің.

Дос іздедім қиналсам, қуансам да,
Қай жерде той — жарқылдап жүрем сонда.

Жұдырықтай жүрегім сірә менің
Жаралған-ау жақсыны шын аңсауға.

Демес маған ешкім де: «Түнек едің»,
Жарастықтан іздеймін жүрек емін.
Қиянат қып, өмірде жамандықты
Досым түгіл қасына тілемедім.

Сондықтан да риза туған алап,
Әр күнімді қуаныш-дуға балап —
Көлгірсімей өткізем өмірімді,
Адамдардың көзіне тура қарап.

АЯУЛЫМ, АРМАНЫМДАЙ АСЫЛЫМ ЕҢ

(Ән)

Аяулым, арманымдай асылым ең,
Өзіңмен тілдескенше асығып ем.
Ең алғаш көргенімде, ерке сәулем,
Көзіме оттан да ыстық басылып ең.

Қ а й ы р м а с ы.

Аяулым, асылым ең,
Көргенше асығып ем.
Махаббат самалы ескен,
Сол бір таң қалар ма естен.
Жайнай түсші күн сайын, ерке сәулем,
Жаз гүліндей құлпырып далада өскен.

Көктемнің сол бір таңы қалар ма естен,
Лебіңнен махаббаттың самалы ескен.
Таңдасам тек өзіңді айыбы не,
Таудағы жаз гүліне балап өскен.

Қ а й ы р м а с ы.

От шашып жанарыңнан жымиясың,
Жаныма сарқылмастай сыр құясың.
Мәңгілік бақыт болып қоншы, сәулем,
Кеудеме орнат та ән мен жыр ұясын.

Қ а й ы р м а с ы.

САҒЫНДЫМ, СӘУЛЕШІМ

(Ән)

Сағынып жүр едім,
Келер деп кешікпей.
Көп болды жүдедім,
Бір сәтке хабарыңды өсітпей.

Қ а й ы р м а с ы.

Сәулешім, сағындым,
Тез жет, тез мен десең.
Жанымның жалынын —
Кім басар,
Кім басар егер сен келмесең.

Алыстан үзіліп,
Жеткендей дауысың.
Мен жалғыз күнұзын,
Шарлаймын, кеземін тау ішін.

Қ а й ы р м а с ы.

Арайлы таңымдай,
Ақ сәуле нұрымсың.
Сен менің жадымда,
Жатталған мәңгілік жырымсың.

Қ а й ы р м а с ы.

КЕЗІҚПЕЙ КЕЛГЕН БЕЙНЕ МЕ ЕҢ

(Ән)

Ардағым ба едің,
Арманым ба едің,
Кезікпей келген бейне ме ең.
Арайлы әсем —
Таңдарым менің,
Кеш көрдім бе екен дей берем.

Ән болып келдің,
Сән-көрік бердің,
Қарадым үнсіз ұрланып.
Өзіңді, қалқам,
Таң болып көрдім —
Кеткендей кеудем нұрланып.

Мөп-мөлдір көзің,
Төккен нұр-сезім,
Лаулатты бойда жалынды,
Қалар ем үнсіз,
Жетпейді-ау төзім —
Өрт шалды, қалқам, жанымды.

Үн қатпай саған,
Тындатпай тағы ән,
Қиялға батам кейде мен.
Жанымды қалай,
Жырлатпай қалам —
Кешіктім бе әлде дей берем.

ТАУСЫЛМАЙТЫН ТАҚЫРЫП

Абай, Қасым жырлап кеткен кешегі,
Махаббатты ел көп жазады деседі.

Достар айтар мінім болса менің де,
Махаббатшыл жанмын осы тегінде.

Сол шіркінге ораламын күнде мың...
Қалай жазам — ол арасын білмедім.

Өленді ақын көпке барар елші дер,
Қалай шықты, шын бағасын берсін ел.

Дей алмаймын шыңға өскен шынармын,
Кейде біреуге ұқсап кеткен шығармын.

Әркім тегі өз көргенін ұстайды,
Ал махаббат бір-біріне ұқсайды.

Шынардайын тұрар шыңға шақырып
Махаббат бір таусылмайтын тақырып.

АҚЫН

Саралап ойдың маржан елегінен,
Тереңнен сөз асылын тере білген.
Қиыннан қиыстырып әкелетін
Шын ақынды таниды ел өлеңінен.

Аялап оның жырын дүйім елі,
Жақсысына жадырап сүйінеді.
Қалт жібермей аңдайды әр сөзінен
Қаларын ақын жанның күйі нені.

Әр сөзі — көктем лебі жанға жәйлы,
Алдына жайып салар таңды арайлы.
Таланттың болмайды ешбір қалтарысы,
Ақын шындықты айтады, алдамайды.

Ежелден сөз қадірін ұға білген,
Бұл қазаққа ақындық мұра білем.
Шыр еткен бір сәбидің даусы естілсе,
Ақын туды ма екен деп тұрамын мен.

САҚТАЙ КӨРСІН

Біреу мені мақтайды — мақтай берсін,
Біреу мені даттайды — даттай берсін.
Тек тәңірім жақсы не жаман демей —
Ескеусіз қалғаннан сақтай көрсін.

Қасиет бар әркімде-ақ елге біткен —
Қалыс емен өзім де пенделіктен.
Айта алмаймын көлгірсіп, көлегейлеп:
«Достың бәрін жүрмін,— деп,— тең көріп мен».

Төре үйіне алалап ат байламан,
Іздеуменен шын досты таппайды адам.
Жан сырымды жалтақсыз жайып салып,
Кейде жақын-жаранға жақпай қалам.

Сорыма ма, білмеймін бағыма ма,
Жақпай қалам кей-кейде жарыма да.
Әрі-сәрі күйім жоқ сөйтсе-дағы,
Сезім, сірә, екіге жарыла ма?

«Сүт бетінде қаймақпын, кілегеймін,
Көп ішінде біреумін, бірегеймін», —
Деген ойдан аулақпын, тек достардың
Ортасында көңлім тоқ, жүдемеймін.

Мақтағысы келгендер мақтай берсін,
Тек достығын ондайда сатпай келсін.
Даттағысы келгендер даттай берсін,
Тек сыртымнан кезеніп атпай келсін.
Бәріне де ризамын, жалғыз ғана —
Ескерусіз қалғаннан сақтай көрсін.

АҒАЛАР

Өз ағалар,
Жанашыр, ақылшылар
Жақсынды айтып,
Кемінді батыл сынар,
Сонысымен басқадан биік шығар,
Сонысымен басқадан жақын шығар.

Сонысымен жанынды баурап алып,
Көрінеді тұлғасы таудай алып.
Ағаменен сезбейсің ауырлықты,
Соқтықсаң да күші артық жауға барып.

Ағалардан көп көрген жақсылығым,
Көкірегімнен жыр болып ақсын бүгін.
Өзім емес, алдымен ағаға арнап
Тігер ем, тігер болсам бақ шыбығын.

Аға деген кіршіксіз көңілменен,
Келдім бе екем о баста өмірге мен.
Аға жаны әрдайым ақ аспандай
Биіктігі пара-пар көгіңменен.

Болмаса да өзіммен бір туғаны,
Толқынданып кеудемде жыр тулады.
Мен оларды дастанға балаймын да
Армандаймын болуды бір шумағы.

Ақ тілегі астасқан арай күнмен,
Тоғысатын теңіздей бар айдынмен.
Бір сәулесі, немесе бір тамшысы
Болуды бар жаныммен қалаймын мен.

Мәз болар аға деген атқа дәйім,
Жасы үлкеннің бәр-бәрін мақтамаймын.
Жаман болса, жақының алыс-тағы,
Жақсы болса жанашыр жат та ағайын.

Өмір деген көп жайға үйретеді
Кей ағалар жаныңды күйретеді.
Сондайлардан жиреніп, безесің де
Әрі-сәрі түсесің күйге тегі.

Кейде күйге түсесің әрі-сәрі,
Екі сезім кеудеңде алысады.
Бірақ түбі жеңеді жақсы көңіл,
Әз ағамен тілегің табысады.

Содан тағы қаласың көтеріліп,
Көкірегінде маздайды от өріліп.
Сенім деген сезімнің қанаты ғой,
Жақсы ағалар өзіңнен етеді үміт.

Жаратса егер табиғат жетелі ғып,
Жақсы ағалар өзіңнен етеді үміт.
Сондықтан да інілік ілтипатпен
Мен әрдайым басымды өтем иіп.

Талайларға бұл күнде ағамын мен,
Іні көңлін бақыт қой таба білген.
Мерейімді өсірер ертеңіме
Жақсылардың ізімен барамын мен.

Әз, ағалар, ақылшы, жанашырлар,
Көз алдымда биіктеп барасындар.

Өйткені сендер бізге асқар белдей
Панасыңдар, дәрия-данасыңдар —
Бар болыңдар, жақсы аға-жанашырлар!

АҚ ҚАЙЫҢДАР

Шілденің аптабында,
Ақпанның ақ қарында,
Алдыңнан қолын бұлғап,
Шығады ақ қайыңдар.

Ақ қайың — ақ ормандар,
Пәк сезім, ақ армандар,
Өлкенің өңіріне —
Алқа боп қадалғандар.

Анамдай аңсағаны,
Сонысын ұнатам мен.
Тербетсе таң самалы,
Үн қосар құба талмен.

Өрнегім — менің елім,
Есілдің жағасында.
Не деген керім еді,
Ну орман тағы осында!

Айнала кіл сурет,
Айнала түкті кілем.
Жанымды бір құдырет
Қияға ап ұшты білем!

Сағынған шақтарымда,
Адуын ақпаныңда,
Саусағын күнге созып,
Тұрады ақ қайыңдар.

Мөп-мөлдір бұлақтары,
Көк-жасыл құрақтары.
Аймалап қарсы алады,
Шілдеде күн аптабы.

Арудың бұрымындай,
Ауылдан шығады жол.
Артына бұрыла алмай
Алыстап тынады ол.

Сан тарау жол дегенің,
Арманның жалғасы ма?
Көңілдің көк дөненің
Қамшылап алға асығам.

Алыстан келген күні,
Әдетім ақтарылар.
Сол сырды елден бұрын
Еститін ақ қайындар.

Шілденің аптабында,
Қақаған ақпаныңда,
Тапжылмай мені тосқан
Тындайды ақ қайындар.

САҒЫНАДЫ ЕКЕН

Адам балалығын сағынады екен,
Қимасын сағынғандай,
Сыйласын сағынғандай —
Қызығы мол — балдәурен, балғын шағың...
Көз алдыңнан сусиды сағымдардай.

Адам балалығын сағынады екен,
Анаң да еркелететін,

Ағаң да еркелететін —
Жолға шықса: «Ел танып, жер көрсін, — деп,
Әкең дәйім қасына ерте кететін.

Адам балалығын сағынады екен,
Ойыннан табары көп,
Қулықтан хабары жоқ —
Ол әсте ойламаған ертелі — кеш
Біреулерге көңілім қалады деп.

Адам балалығын сағынады екен,
Қәмілетке толғаннан соң,
Ой тербеп толғанған соң,
Бәлкім-бәлкім бәрі де — бейқам күнің
Қайта айналып келмейтін болғаннан соң.

БОРАН

Жаңа ғана тымық еді күн ашық,
Бір ауылға жақындадық қыр асып.
Астан-кестен жел тұрды да кенеттен,
Кетті соны ақ боранға ұласып.

Ештеңені ұғар емес, о дүлей —
Айналамыз толы хауіп, толы үрей.
Ысқырады, ышқынады сәт сайын,
Ту сыртыңнан атылатын бөрідей.

Аттар-дағы тұрып қалды қырындап,
Еркіндікті кетті демде кім ұрлап.
Енді бірде аш қорқаулар алдыңнан —
Тап берердей, шап берердей ырылдап.

Иіріліп қалды міне көп шана,
Арқан бойы алға басар жоқ шама.

Мұндай кезде уайымға берілме —
Үмітінді жүрегіңе тоқ сана.

Долы боран үйіріле соғады,
Қойны-қоншың жентек қарға толады.
Айналаңда көрінбейді бір қара —
Тіршіліктің еш белгісі жоқ әлі.

Бірде кейін.
Бірде ілгері тартады,
Сағат сайын қорқынышың артады.
Ақ боранның не екенін білмейді
Ақпанында көрмегендер Арқаны.

ҚАСЫМ АҚЫН

Мекенін іздеп,
Мезгілсіз қайтқан құстардай,
Арманың талай ұшталмай, кетсе де
Даусың жылдарды жарып жетеді
Бойында бұла күш бардай.

Сезімді баурап,
Сергітіп жанды тұрғандай —
Сендегі жойқын жыр қандай:
Кәусар бұлақтай бастауын тауып, бас қойып
Сіміре бердім бір қанбай.

Кәрі де,
Жас та үйреніп талай өзіннен,
Жырынды жаттап көз ілген.
Алатау сынды айбының асқақ ақыным,
Тұтанбай жатса от алды білем сөзіңнен.

Өмірің — өлең,
Жүрегің — жалын,
Өндір ең,
Тақырға түссең — жауқазын гүлдей өрбіген.
Жыр күмбезінде Қасым жоқ бүгін дегенге —
Өзгені қойып,
Өзімді қалай сендірем.

О, жайсаң ақын,
Аттанып кетіп Оралдан,
Дариға қызды төгілтіп қайта оралған.
Өлгенің бәлкім өкініш емес, сан тұнба
Аршылмай қалды-ау — сол арман.

Туған мекенін қия алмай қайтқан құстардай,
Жыр көгін орап,
Айналып талай ұшқандай.
Жылдарды жарып — жаңғырып даусың жетеді
Миллион жүректі тербетіп тұрар күш бардай.

БІР ТОЙЫҢ БАР

Төлеген Айбергеновке

Достықты соншалықты биік көріп,
Басынды иіп келіп,
Жыр арнапсың, шіркін-ай, талайларға
Жүрегіңнің жалынын құйып беріп,
Барыңды іркіп қалмай, үйіп-төгіп...

Уақыт қалай сені ерте асықтырған
Асып қырдан,
Жылдарға ғашық қылған.
Мұң айтасың,
Кейде елді мұңайтасың —

Дертін бе екен еңсенді басып тұрған,
Уақыт сені, әйтеуір, асықтырған.

Жалындап жанатұғын,
Келер күнге жарқырап баратұғын,
Өз өрнегі бар десек әр ақынның —
Тумысыңнан тап солай жаратылдың,
Құрбыларың көп еді жырға ғашық
Сен солардан биіктеу — дара тұрдың.
Ет жүрегің елжіреп егілгенде,
Осы шығар сағыну дедім мен де.
Ақ көңілмен алаңсыз ақтарылу —
Күллі адамға қалтқысыз сенуден де,
Досқа шындап берілу — берілгенде.

Сен айтқандай, азынап оқ бораған,
Шақта да өлең керуені тоқтамаған.
Сондықтан да үміткер мына жұртың
Оралардай жолыңа көп қараған,
Естілмесе со деп біл жоқтаған ән.

Бір тойың бар — күтуде жұртың әлі,
Қанбай қалған шөліккеп шын құмары.
Бола қалса мәңгі оны тарқатпайды,
Сол думанға жетсек деп ынтығады.
Елің барда — сол тойда сен де барсың,
Той таркамай қалайша жыр тынады.

* * *

«Тіл өнері дертпен тең»

Абай

Аңызында арылмас жатады арман,
Тілге келсе, жауын да матап алған.
Ердің құнын шешетін шешендікпен,
Айналдым мен ақиық аталардан.

Келісімге келсе де бөтен елмен,
Қасқа сөздер жол салған төтелермен.
Жиреншелер зұлымдық зұлматынан
Тәуекелін байлам ғып өте берген.

Қанды қақпан құрса да қараға хан,
Өте берген, қайрылып қарамаған.
Көп тобырдың ішінен бір жүйрікті
Жарқ еткізіп жалғыз сөз даралаған.

Кеудесіне қатса да күйік тұнып,
Тура сөзге қалатын ұйып-тынып.
Өлімнен де сескенбей серт үстінде —
Сөйлейтұғын жауынан биік тұрып.

Алмақ болса қорқаулар оқпен елді,
Одан асқан асылық өтпеген-ді.
Ұрпағына қалдырған ұран қылып —
«Бас кессе де тіл кеспек жоқ» дегенді.

Айырмасы елімнің өзгелерден —
Қорлауына басқаның төзбегенмен,
Келісерде оққа емес, жол кезегін
Қара қылды қақ жарар сөзге берген.

ДАРЫН ЕДІ

Сапарғали Хайдаровка

Ол дарын еді
Жалын еді,
Тым ерте жанып еді,
Білмейтін-ді кеуде ұрып, кісімсуді
Сонысымен кіші еді,
Алып еді.
Адамшылық талантын бойға жиған
Ол дарын еді.

Бауырларын, достарын, сүйіп күллі,
Өмірге өз шуағын құйып кірді.
Аға болды ініге, ағаға іні,
Пенделіктен әр сапар биік тұрды.
Жақын түгіл жатын да сүйіп күллі.

Аға тұтқан көп жастың бірі едім мен,
Табатынмын оны ылғи Жыр елінен,
Жазбаса да жазғанның талайынан
Жақын еді өлеңге жүрегімен,
Ақ ниетті қалтқысыз тілегімен,
Соны ұғатын көп жастың бірі едім мен.

Әнші еді ол өзі ән салмаса да,
От болып көп көзінде жанбаса да,
Ән қадірін білетін елден ерек
Елікпейтін дабыра-далбасаға.
Әнші еді ол өзі ән салмаса да.

Қызығушы ем мен дәйім оны көріп,
Қуаныштан көңілім толы болып.
Тоғысатын кішкентай жүрегіне,
Тоқсан тарау таланттың жолы келіп.
Қызығушы ем мен дәйім оны көріп.

Жүрген жері думан-той, жиын еді,
Сол үшін ардақтайтын дүйім елі.
Кеудесіне бұл Сәкең ең алдымен
Адамшылық талантын жиып еді.
Асылы онсыз сөз айту қиын енді —
Жүрген жері думан-той, жиын еді.

Жалын еді,
Тым ерте жанып еді,
Жақсыны тая баспай таныр еді.
Талғампаздық талантын бойға жиған,
Адам еді,
Әрі үлкен дарын еді.
Ерте сөнді-ау
Тым ерте жанып еді.

* * *

Айтары не, жыртып алған жейде үшін,
Баламызға кейіміз-ау кейде шын.
Кешіре алмай еркелеген қылығын
Күрзі сөзбен желкелейміз жұлынын.

Сыртқа шығып асық атса, доп қуса...
Құрдастармен қақтығысы боп тұрса,
Жақсылықты жолатпастай маңына —
Ұмытпастай жазалаймыз тағы да.

Қаршадайдан үйіп-төгіп өнерді,
Тандандырса дейміз дүйім көп елді.
Ақын болса нәзік сыршыл жыры бар,
Талайлардың жан сезімін шын ұғар...

Тындап лебін күміс көмей әншінің,
Көкірекке құйылғандай бал шырын —
Нақ солардың төс тақасқан досындай,
Ұл-қызымыз болса дейміз осындай.

Күдік-үміт кезек қонып жүрекке,
Таусылмайды тойымы жоқ тілек те.
Ғалым болса болашақты барлайтын,
Ұшқыш болса көк әлемін шарлайтын...

Жөн шығар-ау, жақсы тілек — жарты **ырыс**,
Соның бәрі арман қуу, талпыныс.
Даналыққа асықсақ та құмартып,
Бала кезде бала болған мың артық!

ЕНДІ БІЛДІМ

Кейде үйіме жаяулап оралғанда,
Берілемін мол қиял, мол арманға.
Тыныштықтың тылсымын ұнатамын,
Түн көрпесін жамылып, оранғанда.

Тұрсам бір сәт ойменен жалғыз-жарым,
Табиғаттың сезбеймін таңғы ызғарын.
Кеше ғана мен жүрген алаңменен
Сылқ-сылқ күліп өтеді балдыздарым.

Балдыздарым бақытын ілестіріп,
Махаббаттың самалын жүр естіріп.
Ерке назды қылықпен, күлкісімен...
Көктем гүлін берердей-үлестіріп.

Селт еткізген сол қылық және менің
Жүрегімнің сыздаса табар емін.
Жібермейді бойда бір белгісіз күш,
Болмаса өзім сол топқа барар едім.

Үлестіріп берердей көктем гүлін,
Жігіттер де ғаламат өктем бүгін.
Енді білдім — өзімнің базарымның
Жиырма беспен ілесіп кеткендігін.

КЕЙІПҚЕРДІҢ КЕЙПІНДЕ

Қалибек Қуанышбаевқа

Жаным-ау,
Жаңа ғана сыр ақтарып,
Өзіңнің қимас досың сияқтанып
Түр еді, енді міне танымайсың
Қарайды қара мұрты қияқтанып.

Өзгеше кескін-келбет, түр-түсі де,
Өзгеше сөз мақамы, күлкісі де...
Кейпіне басқа адамның кіріп алып —
Байқатпай сіңіп кеткен жұрт ішіне.

Тап басып тани алмай досын бірден,
Селт етіп бір заматта тосын үннен,
Бұрылды қасымдағы көршім маған:
япырау,
Қалибек пе осы жүрген.

— Өзі ғой,
Қәлләки деп айтады жұрт,
Зал тағы тына қалды, қайта жым-жырт.
Актердің әр қимылын қалт жібермей
Отыр ол көңілімен байқап, ұғып...

Бұлақтай ағатұғын жылғаланып,
Келсе де жыл артынан жыл жаңарып.
Ұғатын ер қадырын ел көңлінде
Қалекең тұра берер тұлғаланып.

Жасампаз — дүниені даңқты еткен,
Ғаламат дарынды еді халық неткен.
Сол халық өсіріпті Қалибекті
Өнерге өз өрнегін салып кеткен.

Сөйлейді ол Құнанбай да, Абай болып,
Сәт сайын тіл қатады жанай келіп.
Жайсаң, жомарт Мылқауды іздейді жұрт
Жанға жақын балаған талай көріп.

Ұмытпайды ел келбетін, түр-түсін де,
Жарқын мінез, жайдары күлкісін де...
Өлген жоқ ол — кейпінде кейіпкердің,
Жүрген сынды аңдатпай жұрт ішінде.

* * *

Ежелден-ақ көңіл жүйрік — көкдөнен,
Жүріп келем бабам салған жолменен
Жүріп келем қилы-қилы соқпақпен,
Бірде — төте,
Бірде — оймен, дөңменен...

Жүріп келем,
Алдымда асу — өр шындар,
Мұндай жолға шыдаса тек нар шыдар.
Бірақ аяп, есіркеме, ағайын —
Сеніндер де жүк ауырын артындар.

Мерт болар деп аямандар, ағайын,
Өзімді-өзім өрге салып бағайын.
Шыға алмасам, орта жолда-ақ қалайын,
Шықсам, шыңға бір шамшырақ жағайын.

Достарым көп,
Дұшпаным да баршылық,
Жақсым болса, жасайтұғын таршылық.
Сондықтан да өзімді-өзім қуайын
Сенімімді сегіз өрім қамшы ғып.

БІР ТӨБЕНІҢ ГҮЛІ ЕДІК

Біз екеуміз бір төбенің гүлі едік,
Қатар өстік,
Қатар жайнап түледік.
Егіз тағдыр өмір бойы екіге
Жарылмаса болғаны деп тіледік.

Ойламастан достық жібі қысқа деп,
Біз екеуміз бір жүруге күштар ек.
Арман шіркін арайына шақырып,
Қияға да бір мезетте ұшқан ек.

Тағдыр бізді бөлмесе деп тіледік,
Өстік солай бір шуақтан нұр еміп.
Бір буыны түсіп қалса егерде,
Ырғағынан айрылардай жыр едік.

Екі аққу бір айдында жүзгенде,
Одан артық ләззат сірә іздер ме.
Қуаныштан нұр ұялап жүздерге,
Қызыға жұрт қараушы еді-ау біздерге.

О, ғаламат!
Екі айырды кім бізді —
Жастық шақтың жарастығын кім бұзды.
Екеумізді екі арнамен әкетті —
Енді өсірдік екі бөлек ұл-қызды.

Екі айрылды егіз тағдыр жолдары,
Бәлкім біздің көңілде гүл солғаны.
Көндік оған — тек басында сүйгенім
Жалған еді демесең-ақ болғаны.

ШАБЫТ

Шабыт шалқар — егіздің сыңарындай,
Ақын үшін серік жоқ сірә мұндай.
Мұз боп қатып, бір сәтте от боп жанып,
Ол келгенде тұра алмас жыр ағызбай.

Ақын жаны — айна көл айдыны кең,
Көктем шығып бір сәтте жайды кілем.
Ақынның бар дәулеті шабытында —
Өлшенетін сезімнің байлығымен.

Бірін-бірі арбасып жеңе алмайды,
Сезім кейде ақынды көп алдайды.
Өлең бұлты нөсер боп құйылмаса,
Шыны сол — өзіне-өзі келе алмайды.

Арнасынан төгілсе мөлдіреп жыр,
Көңіл-көктем қалады елжіреп бір.
Ақын менен шабыттың жаны бірге,
Шабыт өлсе, ақын да өлді деп біл.

«АҚҚУ-АРМАН» КІТАБЫНАН

ЖЫР ЖАЗБАС ЕДІМ

Мен жыр жазбас едім,
Көкірегімді от сезім кернемесе,
Шабыт шалқып жанымды тербемесе.
Рахатынан өлеңнің балқып денем,
Бейнетінен маңдайым терлемесе.

Мен жыр жазбас едім,
Дариядай кемеріме тасып-толмасам,
Көңлім кеткен қиядан асып қонбасам.
Мына жалпақ дүние ынтықтырып,
Келер күнге керемет ғашық болмасам.

ЖАЙЫМДЫ СҰРАМА, АНА

Қалайсың деп жайымды сұрама, ана,
Мен емеспін кешегі бұла бала.
Ойшыл етіп жіберген бұл күндері
Зеңгір аспан, шет-шексіз мына дала.

Қалайсың деп жайымды сұрама, ана,
Артық кетсем, айыптап сынама да...

Еркелеуді кейде өмір көтермейді —
Ара түсер сен жоқсың бұл арада.

Айтары не — келмесе, келсе де әлім,
Тағдырын көп ойлаймын мен солардың.
Мен солардың саулығын тілеп жүрем,
Өйткені сол саулықтан енші аламын.

Мақтаушы ең ғой қайыспас қайсарды көп,
Арамзаның бетін бір қайтарды деп.
Соның бәрін енді ұқтым, үйретті өмір —
Балаң қазір кеткендей байсалды боп.

Айта алмаймын — нені ұқтым, нені ұқпадым,
Өмірден көп сырлардың көріп бәрін.
Кейде опық жеген де кездерім бар
Алдамшының сөзіне сеніп қалып.

Темірқазық мен үшін — пәктік деген,
Содан болар — ісім көп нақ бітпеген.
Аңғалдықпен алданған кездеріме
Енді есеп беріп жүрмін сақтықпенен.

АҢСАП КЕП ЕДІМ

Аңсап кеп едім,
Ән сап кеп едім жеткенше,
Дүние түгел тербеліп тұрғандай тек менше.
Сағынышымды баса алсам жарар еді ғой
Алматы жаққа қайтадан жүріп кеткенше.

Көз тойдырардай көркінмен ерек жаралған,
Жүгіріп міне шықтың-ау бүгін тағы алдан.
Өзіңдей жайсаң,
Өзіңдей жомарт мекенді
Жер-дүниені кезсем де сірә таба алман.

Жылда бір келем —

Мәз-мейрам болып қаласың,

Әз аналардай сағынып күткен баласың.

О баста мені жалғастырсын деп тудың ба

Алматы менен Өрнектің екі арасың.

Жылда бір келіп-сайрандап қайтар құсың ем,

Қауышып ата-анамен,

Үлкен-кішімен...

Қимайсың рас, қоштасар сәтте қиын-ақ.

Көңіліме қарап айтпай қаласың, түсінем.

Сағыныш —

Менің тағдырдан алған еншімдей,

Жүремін кейде қауырт қаланы жерсінбей.

Сабыр сақтаймын өзінді ойлап сол замат —

Мен сенің мынау астанадағы елшіңдей.

Аядай аулым,

Аялы аулым,

Ақ ордам —

Бір жағың — тоғай,

Бір жағың — нулы қара орман.

Алыстан келсе, сәбиге сәлем беретін

Қарт аталардай шықтың ба бүгін тағы алдан.

Бір басыңдағы балалық пенен даналық —

Үйлесіп қалай тұрады екен жаңарып.

Ақын болмауға,

Батыр болмауға хақы жоқ,

Өскен жандардың төсіңнен сенің нәр алып.

Аңсап кеп едім,

Ән сап кеп едім жеткенше,

Бала боп қайта,

Жарысып шана тепкенше.

Сағынған елдер сағынса ғой деп тек менше —

Мауқымды баса алсам жарар еді-ау бұл,

Алматы жаққа қайрадан жүріп кеткенше.

ДАЛА

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Құдыретін адамдар өлсе де ұғар,
Асан атам түгендеп тауыспаған
Дала деген кендіктің өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар
Сымбатынан айрылмас көмсе мұнар.
Елден ерек еркінді баурап алар
Сұлулықтың даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар
Тасқа салса кетілмес семсері нар.
Ет кессе де қоңынан «қыңқ» демейтін —
Қайсарлықтың даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Қасиетін тірідей көмсе де ұғар.
Ұрпақтар мен ұрпақты жалғастырған
Мәңгіліктің даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Құдыретін адамдар өлсе де ұғар.
Өмірдегі игілік, ізгіліктің
Дала деген қасиетті өлшемі бар.

ШАЙТАН КӨЛ

Қайран ғып бітіміне шартарабын,
Көл жатыр құзарында Қарқараның.
Мен мұндай көрмеп едім ғаламатты
Қаншама кезсем-дағы Арқа алабын.

Шыным сол — естісем де көрмеп ем мен,
Біздегі ұғым басқа ғой көл дегеннен.

Сұлудың жанарындай мөлт-мөлт етіп —
«Шайтан көл» шың басында дөңгеленген.

Айдыны елестетер шар айнаны,
Ай-ару қолаң шашын тарайды әне.
Қалғандай «Шайтан көлде» шежіре боп
Сұлушаштай ғашықтың талайғы әні.

Көл емес,
Көз ғой мынау сырға тұнған,
Шерменде —
Қалған мүлде тіл катудан.
Мұңлы бір махаббаттың ескерткіші
Шарк ұрып шыңыраудан шыңға атылған.

Заңы да кер заманның қызға дұшпан,
Құлдырап махаббаттар құздан ұшқан.
Айналған аты аңызға осы көлді
«Шайтан көл» депті біреу қызғаныштан.

Алтайы ғасырлардан сыр ұқтырып,
Сөйлеген зар заманда күйіп тұрып.
Сондықтан да табиғат «Шайтан көлді»
Жаратыпты таудан да биік қылып.

АҚҚУ АРМАН

Уа, аққу арманым,
Ес білгеннен-ақ сені іздеп келем өмірден,
Жетсем-ау деген көңілмен.
Сені іздеп келем — жазира-жазық белдерден
Көз ұшынан бір ақ сағым болып көрінген.

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем осынау жайсаң жерімнен,
Кермиық даламнан керілген...

Сені іздеп келем қаңтардың қаһар қысынан,
Көктемнің майда желінен...

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем талайдан,
Таң алдындағы арайдан.
Сені іздеп келем сансыз жұлдыздың ішінен,
Сызылып туған жаңа Айдан...

Уа, аққу арманым,
Іздедім кейде даланың таңғы шығынан,
Одан да ғажап сыр ұғам.
Сен келді ме деп селт етер сезім ғажайып —
Төгілген сәтте сұлу ән.

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем,
Көңілім кейде алаң боп,
Баз бір сәттерде малтығып ойға қалам көп.
Жалыққан емен,
Жабыққан емен қайтсем де
Сеніммен жүрмін табам деп.

Уа, аққу арманым,
Кей-кейде тіпті таппағаным да қуанам,
Сені іздемесем,
Аяулым болып туа ма ән.
Аққу арман боп қала бергенің де ғанибет,
Өзім сау, және жүрген шақтарда жыр аман.

Уа, аққу арманым,
Сәулесін Күннің сезініп әр кез жабықтан,
Зағип жандай-ақ үміт үзбеген жарықтан.
Ес білгеннен-ақ келемін іздеп өзінді,
Іздеуден және жалықпан.

Уа, аққу арманым,
Төрт құбылам түгел,
Ойы-қырымды бүтін ғып —
Сезімге бір сәт ұялатып алсам күпірлік.
Тағдырым-дағы таусылып қалар секілді —
Сондықтан сенің таптырмағаныңа да шүкірлік.

АСАУ

Ат үйрету — үлкен өнер әлі де,
Жел бітірер жасты қойып, кәріге.
Ауыздықпен арпалысқан асауға
Ер салсам дер тамам жұрттың бәрі де.

Батыл болып көрінуге құмар ел,
Батыр болып көрінуге құмар ел,
Өзіңе-өзің сенсең ғана ондайда
Білегіңді сыбан-дағы шыға кел.

Екпінімен құлататын тауды да,
Асау-асау алған ерді бауырына.
Ондай кезде сен де асау бол, жігітім,
Жалтақтама, аңсарың шын ауды ма.

Кең далада ылдиы бар, өрі бар...
Асау қандар арашасыз жолығар.
Қардың басын қар алады дегендей
Сонан соңғы әуселесін көріп ал.

Малда да бір кезігеді марқасқа,
Бәлкім оны байқамайсың алғашта.
Ал, ол сені салған жерде-ақ таниды,
Жасық болсаң, ат жалына жармаспа.

Аптығын шын басам десең жүйріктің
Жалпақ жонда құйындай бір құйғытқын.

Сонда ғана ол құдыретіңе бас иіп,
Тағзым етер тартқанына бұйрықтың.

Бас қамшыны, тақымыңды қыс-тағы,
Көрген жанның қансын көңіл құштары.
Елестесін дүйім елге сол замат
Жас асаудың пырақ болып ұшқаны.
Орал содан ұзақ жолда алданбай,
Тақым жазып, құмарың бір қанғандай.
Өмір — жарыс, жазығында көсіліп
Асау-дағы, сен де үйреніп қалғандай.

БАЛАМ АУЫРҒАНДА

Ып-ыстық қой,
От демің жалындаған
Не боп қалды кенеттен, жаным балам?
Тынышталшы азырақ, тыпыс алшы
Азабыңның аударып бәрін маған.

Құлыншағым,
Қызығым, қылықтым-ау,
Жаутаң қағып жатқаның сұлық мынау.
Өзімнен де сен қымбат екенінді
Бұған дейін андамай жүріппін-ау.

Үш күн болды —
Әлі бір нәр сызбадың,
Ұшқындайды көзіңнен әлсіз жалын.
Бұған дейін білмеппін, ұқтым бүгін
Ұқтым бүгін ғаламат жан сыздауын.

— Балам, балаң болғанда білерсің деп,
Ол күлгенде, қосыла күлерсің деп

Айтатыны атамның еске түсті,
Ол жыласа, сен бірге жүдерсің деп.

Жүрегiнiң естiлiп дүрсiлдеуi
Анаң отыр әнекей, құр сұлдерi.
Сен жатқалы ұмыттым мен де өзiмдi,
Iшкен асым бойыма бiр сiңбедi.

Серги қойшы,
Сергiшi, жаным балам,
Соғады әзер жүрегiм жарылмаған.
Сен сауығып тезiрек қуантшы бiр
Азабыңның аударып бәрiн маған.

ЖИЫРМА БЕС

Бiлмеймiн,
Жырлады ақын сенi қанша,
Өзiңнен айрылмастай келiп алса.
Шында да — қайтер едi зымыран жылдар
Көкорай жайлауында демiн алса.

Сиқырлы сұлулықтай ғашық қылып,
Шақырдың қанша жанды асықтырып.
Қандай күй төгiлмедi көкiректен
Пернесiн жиырма бестiң басып тұрып.

Жиырма бес —
Көктемдегi мұнар сағым,
Жиырма бес —
Сан өнерге құмар шағым.
Жиырма бес —
Менiң мөлдiр махаббатым,
Жиырма бес —
Сұлулықты шын аңсауым.

Жиырма бес — қайталанбас қос мүшелім,
Ойға нәр,
Бойға қуат — қосты сенім...
Жиырма бес — мен білетін көзсіз ерлік,
Өмірдің кешетұғын отты селін.
Жиырма бес — арман алдан қол бұлғаған,
Сал сезім, көкірекке қондырған ән.
Жиырма бес — жастық шақтың от жалыны,
Ақпанның аязында тоңдырмаған.
Жиырма бес — талайлардың арманысын,
Жиырма бес — талайлардың ардағысын.
Мен саған ризамын, алдымда емес,
Артымда — белес болып қалған үшін.

МЕН ҚОРҚАМЫН

Мен бақыттан қорқамын баяны жоқ,
Мен шабыстан қорқамын аяңы жоқ.
Мен қорқамын достықтан, бір жауықса
Дұшпаннан да хауіпті — аяры жоқ.

Баянсызы бақыттың мастандырып,
Болар дәйім тұрғандай аспан күліп.
Сондықтан да қорқамын алдап соғып,
Кете ме деп бірде жер жастандырып.

Ұшқыр сезім қиялмен жарысқанда,
Мен қорқамын тоқтаусыз шабыстан да.
Аяңы жоқ болған соң жүйрігің де
Жеткізе алмас армандай алыстарға.

Даналықпен дәуірден асқан ұдай,
Бабаларым айтқан ғой баста былай:
«Қас ойламас қасқыр да жолдасына,
Дос болып, қастасқаннан сақта құдай».

ҚЫЗЫМА

Қызым, саған жыр арнау қашаннан-ақ ойымда,
Жария ғып айтып ем жасқа толған тойыңда.
Содан бері сөзімді жұтып жүрген жандаймын,
Бір қарызым өтелмей келеді екен мойында.

Айтары жоқ — сол жырды күнде жазғым келеді,
Іздегенде ойдың да табылмай ма керегі.
Әлде неге көңілім елегізіп тұрады,
Толқытпай ма деп сол жыр не өзгені, не мені.

Ақыл айту бұл күнде — жаттанды боп қалғандай,
Жетелер ме ол сені асуларға армандай.
Жетем десен мұратқа, нысананды әрі ұста,
Місе тұтып әрнені, болмашыға алданбай.

Тіршіліктің таусылмас тарам-тарам жолдары,
Жақсы жүрсең, әкеңе биік мерей ол-дағы.
Менің саған тілерім, өсиетім және де
Суық сөзден,
Сұқ көзден аман болсаң болғаны,
Ең бастысы, құлыным,
Адам болсаң болғаны.

ҚӨҢІЛ ҚҮЙЛЕРІ

Біреулерге ұнаған кезіміз бар,
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Біреулерден есітіп жылы лебіз —
Біреулерден жылаған кезіміз бар.

Бірде — шынның шындығын айтамыз деп,
Бірде — шыңның шыңдығын айтамыз деп,
Есімізде — ескерту алғанмыз:
«Жан-жағыңызды абайлап, байқаңыз» деп.

Соның бәрі өмірлік сабақ болып,
Бірде — кату,
Бірде — ашық қабақ көріп.
Ойымызды ойласып айтар болдық —
Бірдің бір екендігін санап көріп.

Біреулерге ұнаған кезіміз бар.
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Біреулердің жан төзбес жәбіріне —
Көре тұра шыдаған кезіміз бар.

Кезіміз бар шыдаған көре тұра,
Дауласпаймыз бәріміз өре тұра.
Тұтастықты тілейміз өзгелерден
Бірді екіге өзіміз бөле тұра.

Біреулерді орынсыз өкпелетіп,
Сүрінгеннің үстінен көктей өтіп,
Алға бассaq, абырой тапқандаймыз,
Қалғандаймыз — төбеміз көкке жетіп.

Жіпке тізіп тіріліктің қайшылығын,
Сигызарсың елеңге қайсы бірін.
Қателесем, айтарсың жанашыр жұрт —
Ежелден қайсың — аға, қайсың — інім.

Біреулерге ұнаған кезіміз бар,
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Бірде көңіл — көктемнің күншуағы,
Бірде — қаңтар, қақаған сезім ызғар.

Ақты — ақ, ал қараны — қара демей,
Көпті — көп, ал дараны — дара демей,
Бәріне де бір өлшем береріміз,
Ескі демей, ал, мынау жаңа демей.

Жұмып қойып бәріне көзімізді,
Біле тұра алдаймыз өзімізді.
Сондықтан да ұғады өтірік деп,
Кейде өзіміз шын айтқан сөзімізді.

Ақиқат пен жаланың ара жігін,
Өзің ойла, құлыным, қара бүгін.
Өзің айыр ескінің ескілігін.
Өзің айыр жаңаның жаңалығын.

Өзің адас, адассаң алма-ғайып,
Жөн табу да — зердесі барға лайық.
Сен биікте шынар боп тұрсаң егер,
Біз-ақ жерде қуанып, таң болайық.

Мен сүрінген шығармын — сүрінбе сен,
Мен бүгілген шығармын — бүгілме сен.
Мен көрген жақсылықтың бәрін көр де,
Азабымның көрмегін бірін де сен.

ӨМІР БӘЙГЕСІНДЕ

Көңіл — көл,
Бір тұнығы шайқалмаған,
Сырым көп,
Тек жеткізіп айта алмаған.
Балалық — балдәуренім екенсің-ау
Кезінде соның бәрі байқалмаған.

Өткеннің өкінішін айтар ма адам,
Кезінде соның бәрі байқалмаған.
Табиғат, білейін шын мәрттігіңді
Бір сәтке балалығым қайтар маған.

Қайғысыз, қамсыз жүрер кездерімнің
Қадірін жігіт болған кезде білдім.
Жылдардың зымырауын сезбей қаппын
Жанында еркелеумен жезде-күннің.

Зулайды қалай-қалай мына күндер,
Уақыт жоқ бұрынғыдай бұламын дер.
Алайын озғандарды қуып жетіп,
Қайыспас қас батырдың шыдамын бер.

Кемедей жағалаудан алыстаған
Қазірде көп қызығың қалыс маған.
Енді ешкім балалыққа баламайды,
Хақым жоқ жасауға ешбір шалыс қадам.

Қанатын бер сұңқардың самғайтұғын,
Тұяғын бер тұлпардың талмайтұғын.
Қалпым бар ұлы өмірдің бәйгесінде
Бір озбасам құмарым қанбайтұғын.

ШЫНЫМ — СЫРЫМ

Қуанышым болса егер —
Бойға сіңген әдетім бар жасымнан,
Соны анама жеткізгенше асығам.
Мерейі өсіп, көтеріліп қалсын бір
Көріп менің көңілімді тасыған.

Қуанышым болса егер —
Ісім асып жатса-дағы басымнан,
Достарыма жеткізгенше асығам.
Дәл өзімдей қуанады олар да —
Сондықтан да не сырымды жасырам.

Қуанышым болса егер —
Жеткізгенше асығамын тағы да,

Ұл-қызыма, үйде отырған жарыма.
Шаттығымды шалқытатын қашан да
Ризамын мен солардың барына.

Қуанышым болса егер —
Бәрін,
Бәрін... былай қойып басқаның
Ең алдымен білсе деймін қас жауым.
Сонда менің көтеріліп өр еңсем
Сонда менің биіктейді аспаным.

Әлдеқалай ренжісем егерде —
Сездірмеймін, іштен тынып қаламын,
Мүз боп қатып,
От боп күйіп-жанамын.
Жүк ауырын нар көтерер қашан да —
Көңіліне дақ салмайын деп ананың.

Әлдеқалай ренжісем егерде —
Сездірмеймін батса-дағы жаныма
Достарыма, ұл-қызыма, жарыма...
Ауырлықты ер көтерер деген сөз
Қуат беріп, күш қосқандай тағы да.

Әлдеқалай ренжісем егерде —
Бәрін,
Бәрін... былай қойып басқаның,
Сезбесе екен деп тілеймін қас жауым.
Еңсем түсіп, мерейі өссе олардың
Аласарып кететіндей аспаным.

ӨТЕДІ КҮНДЕР

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім
Өзеннің ағысындай,
Толқынның жарысындай.
Ой көшіне көз салып тұрмын өзім
Жағалаудың тербелген қамысындай.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Міне, міне,
Бәрі де көз алдымда —
Сөйлеп кеттім сол замат сөз алдым да.
Өмір — күрес,
Жығылдым...
Жықтым қанша,
Жыр-бөйгеде біреуден оза алдым ба.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Тірліктің бәрі сауал,
Бәрі сұрақ.
Үлгермейсің түгелдей танысып-ақ.
Кешкен ғұмыр не берді,
Алда не бар —
Соны ұқсам деп келемін әлі шыдап.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Көп түндерде із қуған сонаршымын,
Талай жерден омбылап жол аршыдым.
Кей сапарда қанжығам қанды болып,
Кейде,
Кейде уақыт тек болар шығын.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Арман-тауын бетке алып жүріп келем,
Бағдарымды дәл басар білікті емен —

Кей күндерім өтеді сенімге мол,
Кей күндерім беймәлім күдікпенен.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Бітпейтін тіршіліктің арнасы әлі
Тоқтамайды, тынымсыз алға асады.
Тілерім тек —
Болғаны үзілмесе,
Арманыммен ертеңгі жалғасады.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Өзеннің ағысындай,
Толқынның жарысындай,
Тұлпардың шабысындай.
Мен тұрмын ой көшінен көз айырмай
Тербелген жағалаудың камысындай.

ТҮСІНІҢДЕР ӨЗІМДЕЙ

Бір сезімді екіге бөлінбеген,
Бір сөзімді екі ұдай көрінбеген.
Түсініңдер, бауырлар, өзіме ұсап —
Екі жүзді болғам жоқ тегінде мен.

«Болар екен осы бір тұстар қалай,
Қабылдайды:
Дос қалай?
Дұшпан қалай?»
Деген күнім жоқ шығар сірә менің —
Нені айтсам да,
Тура айттым тұспалдамай.

Бүркей алмай сезімнің жасындарын,
Кейде бәлкім бар шығар ашынғаным.
Нені айтсам да әйтеуір барымды айттым,

Барымды айттым,
Ойымды жасырмадым.

Дос-жолдастың теңдігін сақтай білдім,
Еркін кетіп,
Есігін қақпай кірдім.
Кейбірінің мансабын ескермеппін,
Содан барып талайға жақпай жүрмін.

Қайтемін —
Ойламағам жақсам-ау деп,
Әркімдердің көңілін тапсам-ау деп.
Өртенсе де өзегім өзгермедім,
Көрінбедім барымнан басқалау боп.

Азсынбадым барымды, көпсінбедім,
Шаршап жүрген кезде де — жоқ сүлдерім.
Көңілді боп көріндім былайғы елге,
Қуанышпен күндерім өтсін дедім.

Бір сезімді екіге бөлінбеген,
Бір сөзімді екі ұдай көрінбеген,
Ұғындар табиғаттың өзіне ұқсап —
Екі жүзді болғам жоқ тегінде мен.

СЕЗБЕДІҢ БЕ?

Алай-дүлей кездерімде —
Сездің бе сен жайымды,
Сезбедің бе?
Ондай сәтте,
Өтінем, сала көрме
Мінезімді сезімнің безбеніне.
Тағы өтінем,
Егер шын сүйген болсаң,
Ада-күде сені менен безбе мүлде.

Күдер үзіп сен менен, жасыма тым,
(Айта көрме, жоқ әсте тасыр атым)
Сәттерім бар кейде бір ашынатын,
Сәттерім бар бір бұрқап, басылатын —
Соңынан түк көріп, түк болмағандай
Қайтадан ашылатын.

Алай-дүлей кездерімде —
Ойлай көрме салам деп тезге мүлде,
Асқындырып аларсың одан бетер
Бәрі де бір мұршам жоқ өзгеруге.
Не жұмбақ бар қарақат көздеріңде,
Ішке сақтап қайтесің, айтшы, жаным,—
Сездің бе өзің осыны,
Сезбедің бе?

Сырым жоқ жан-пендеден жасыратын,
Өзімді басқалардан асыратын.
Табиғат солай бәлкім жаратты ма —
Айтып жүр ғой:
«Кетеді,— деп,— кей-кейде тасып ақын».
Сәл сабыр ет мен десен, қасиеттім,
Ақтарылса, тоқтамас тоғандаймын,
Актүтек,
Алабүлік борандаймын
Бір буып басылатын,
Заматта айдай болып ашылатын.

ҚУАНАМ

Мен — баламын,
Мен — ағамын,
Екеуін де жатсынбаймын, құп алам,
Бәріне де үйренеді бұл адам.
Үлкендерді көре қалсам жадырап,
Балалығым кетпегенге қуанам.

Е, қарағым, әкесінің көзі ғой,
Сойып қаптап қойғандай-ақ өзі ғой...
Өмір бойы тыңдай бергім келеді,
Ата-анамды көргендердің сөзін-ой.

Естіндерші,
Үлкен кісі не деді,
Кейде адамды сезім билеп жеңеді.
«Е, қарағым, айналайын» дегенін,
Өмір бойы тыңдай бергім келеді,

Көкірегімде тулайды кеп бір ағын,
Мен әлі де бас білмейтін бұламын.
Ата-анамды көргендер көп болған соң,
Еркелікті ұмыта алмай тұрамын.

«Аға» дейді кейінгілер, ұғамын,
Әр адамға туатұғын бұ да күн.
Үлкендіктің үлесіне үйреніп,
Сол заматта-ақ байсалды боп шығамын.

Кезіксе де кейде өзімнің шатағым,
Жібермейді үлкен деген атағым.
Ағалардың кешегі айтқан ақылын
Інілерге үйреткен боп жатамын.

«Аға» дейді інілерім, сынаман
Құрметтей боп көрінеді бұ маған.
Балалықты ұмытам да сол замат,
Ақылшы боп шыққанымға қуанам.

Мен — баламын,
Мен — ағамын,
Екеуін де ажыратпай құп алам,
Екеуі де өмір берген сыбағам.
Кішілерге аға болып, үлкенге
Бала болып жүре берсем қуанам.

ҚАЗДАР ҚАЙТЫП БАРАДЫ

Қаздар қайтып барады —
Думандатып соңғы рет көктің жүзін,
Дегендей: өттің, жазым, өттің, күзім.
Жылы жақты бетке алған бейбақтар-ай,
Ең болмаса тежеген жоқ тізгінін.

Қаздар қайтып барады —
Қариядай мұңлы бір ән тындаған,
Жабырқау — жатыр тыныш жалқын далам.
Қимастықтың қиналған үні келер
Дауыстардан қосылып қаңқылдаған.

Қаздар қайтып барады —
Керіп біреу қойғандай көкке кілем,
Жұбын жазбай ұшады топ-тобымен.
Қанаттары сермеген қол сияқты
Хош айтысқан өмірдің көктемімен.

Қаздар қайтып барады —
Көз айырмай қарт та тұр, бала да тұр...
Көз айырмай көл жатыр, дала жатыр...
Құс базарын өлкемнің ілестіріп
Өздерімен әкетіп бара жатыр.

Қаздар қайтып барады —
Той-думанды өздеріне ілестіріп,
Қанаттардан жылылық жүр естіріп,
Көз жұмсам да ұйқы жоқ, көңіл ояу —
Хош айтысқан үндері тұр естіліп.

Қаздар қайтып барады —
Қол бұлғасып арайлы таңдарменен,
Осы жақты мекендеп қалғанменен.
Қоштасады бәрімен, бәріменен...
Қоштаспайды жалғыз-ақ арманменен.

ӨМІР ЗАҢЫ

Уақыт емші —
Табар дерттің дауасын,
Өткен күнге өкінбейік десек те —
Таағдыр өзі — жерін, суын, ауасын
Қалтарыссыз салып қойған есепке.

Оралмайды гүлжазира көктемін
Оралмайды қызығы көп жаз-дәурен
Заңдылық сол, қажеті не өкпенің
Өмір бойы өткен жан жоқ маздаумен.

Табиғаттың өз үкімі жазылған
Ай сәулесі тұрмайды әр кез нұрланып.
Күш кетеді күз келгенде жазыңнан
Күн көзі де қыздырмайды бір қалып.

Қайда қашып құтыламыз шындықтан,
Адам тегі тіршіліктің қонағы.
Таланттың да бүкіл әлем ынтыққан
Тоқырайтын бір сәттері болады.

ҚЫЗЫҒАМ

Мен тауларға қызығам —
Шатқалынан шарқ ұрып асқан киік,
Шын-құздары шақырар асқар биік.
Өр тұлғасы —
Ерліктің ескерткіші
Мүсіндеген табиғат тастан құйып,
Биік болса,
Одан тек аспан биік.
Мен тауларға қызығам —
Ақ басы ақ бұлттармен араласқан,

Әр шыңы жазылмаған дара дастан.
Арманның ақ жал атын алға тартып,
Қиянға қиялыңды ала қашқан
Күздармен қабаттасып барады аспан.

Мен тауларға қызығам —
Ешкімге бас имеген өрлігі үшін,
Өрлігі үшін,
Ғаламат ерлігі үшін.
Желге, селге, дауылға төтеп берер
Жиып алып бойына соңғы күшін —
Сол арқылы үлесіп елге ырысын.

Мен көлдерге қызығам —
Болса-дағы қай өлке,
Қай қырында...
Аққу жүзген армансыз айдынында.
Құс үніне қосылып кеткен шағың
Ұмыттырар қуаныш, қайғыны да...

Мен көлдерге қызығам —
Сыр бүккен ғашық жанның көзі ме деп,
Оған-дағы керек-ау төзім ерек.
Айна жоқта арулар айдай жүзін
Көреді екен айдынның өзіне кеп.

Мен көлдерге қызығам —
Күн сәулесі,
Ай нұры аймалаған,
Елестейді ол ару боп жәй да маған.
Көлсіз жер көңілсіздеу көрінеді
Сұлулыққа тойған ба қайда да адам.

Мен өзендерге қызығам —
Қан тамыры сияқты паң даланың,
Құдыретіне керемет таңданамын.

Өзіменен барады бірге әкетіп
Бірге әкетіп барады алға бәрің...
Өмір бойғы адамның арман әнін.

Мен өзендерге қызығам —
Күндіз-түні,
Қыс-жазы бір тынбаған,
Бір тынбаған,
Тірліктен сыр тыңдаған.
Айдаһында көп толқын — қыз бұрымы,
Күлкісін-ай,
Күлкісін сылқылдаған
Соларменен көрікті-ау, шіркін далам.

Мен далама қызығам —
Бабасындай,
Бәрінің анасындай,
Келе жатқан өзінен жан асырмай.
Мына жалпақ дүние бар-жоғымен
Жер-ананың өрбіген баласындай,
Жарасым жоқ нақ осы жарасымдай.

Мен далама қызығам —
Таң алдында уыздай ұйып тұрған,
Көкірегіме жыр-самал құйып тұрған.
Тауы, келі, өзені — Өлмес өмір
Бір өзіне үйлесіп сиып тұрған.
Сондықтан да даламның мерейі үстем —
Өр еңсесі бәрінен биік тұрған.

СЕН БОЛМАСАҢ...

Сен болмасаң үйім де
Кететіндей тарылып.
Келмей көңіл-күйім де,
Жоғалады бар үміт.

Сен болмасаң,
От басым
Суық тартып кетердей.
Досым да жоқ, жоқ қасым —
Өмір сүру — бекердей.

Сен болмасаң, өлең де
Оралмайтын секілді.
Бақыт құсым — төбеде
Қона алмайтын секілді.

Сен болмасаң, бір ісім
Оңалмайтын секілді.
Әркім мені күні үшін
Көп алдайтын секілді.

Татулықтың, бірліктің —
Жұбын бұзбас еш құйын.
Сенсіз маған — тірліктің
Өз құны да бес тиын...

Сені көргенге дейін де,
Сені көргеннен кейін де,
Талай қызды ұнаттым,
Сен оған бірақ кейіме.

Сен кейіме,
Қамығып, қайғырма әрі —
Сезім кейде болады жәй кінәлі.
Талай қызды ұнаттым,
Бірақ, сәулем,
Саған деген махаббат айнымады.

СЕНСЕ ЕДІ

Адамды сезім билейді-ақ екен тегінен,
Өзгені қойып, өзіңе де айтпай келіп ем.
Көз көрмейтіндей алыста болсаң бір басқа,
Жаныңда-ақ жүріп сағынып жүрмін сені мен.

Біреулер менің мұныма бәлкім күлер де,
Аурудың жәйін сау адам сірә білер ме.
Ұмытпаса екен ақиқат сырды тек қана —
Жүрекке әмір жүрер ме?!

Жабығып кейде, мұң басар ауыр еңсені,
Жаныңда-ақ қазір сағынып жүрмін мен сені.
Басқа жұрт мейлі сенбей-ақ қойсын сенбесе,
Жүрегің сенің сенсе еді.

ЖЕҢЕШЕ

(Ән)

Шешек атқан көктемдегі гүл қандай,
Құлпырғаны — шұғыла шашар нұрдан бай.
Толған айдай толықсисың, жеңеше-ай,
Сол гүлменен бәсекеге тұрғандай.

Қ а й ы р м а с ы:

Мейлі басқа елемесе, елесе-ай,
Сен ескерсең жетіп жатыр,
Жетіп жатыр, жеңеше-ай.

Мінезің бар бұлтсыз ашық аспандай,
Өмірің жыр — жазылмаған дастандай.
Жаутаңдаған жанарыңа қараймын,
Еркелеген бауырыңша жасқанбай.

Қ а й ы р м а с ы:

Әніміз боп,
Сәніміз боп жүресің,
Құрбы ішінде ерек сенің үлесің.
Аңқылдаған қайыныңның қадірін
Басқалардан артығырақ білесің.

Қ а й ы р м а с ы.

«АҚ ҚАЙНАР» КІТАБЫНАН

АҚ ҚАЙНАР

Көктемеде бусанып, дала түлеп —
Тіршілікке қосқандай жаңа тілек.
Бөленгенде Ақтөбе аппақ нұрға
Бала біткен шұбырып баратын ек.

Баратын ек,
Даланы сәнге бөлеп,
Салатын ек —
Қосылып әнге де ерек.
Тобымызға біздердің ілескендей
Ұшатұғын қызыл, көк, сары көбелек...

Тапқандай-ақ табиғат жарасымын —
Шығаратын «сандықтан» бар асылың.
Аққу, қаздар... Ұшатын тізбектеліп,
Жеткізгендей көктемгі дала сырын.

Шығыс жақта —
Беткейді құлама ғып
Ақтөбенің басынан бұлақ ағып
Жататын да,
Біз сол бір сұлулыққа
Қарайтынбыз көз алмай тұра қалып.

Ақ қайнар деп атайтын,
Ғажап еді —
Төбірентердей жаныңды сазы әдемі.
Ақ қайнардың жаз болса төңірегі
Тарқамайтын шаттықтың базары еді.

Базары еді —
Жоқ бір де артық-кемі,
Ақын-шабыт кетердей шалқып, тегі.
Елге барсам,
Ақ қайнар әлі күнге
Тұратындай өзіне тартып мені.

Көрген адам қалардай таң-тамаша
Қасиетті жер бұл да бір Арқада аса.
Мен ойлаймын: Шіркін-ай Ақ қайнардай
Өмір бойы базарым тарқамаса!

ЖЕҢІС КҮНІ

(Баллада)

Бала едім —
Сөйтсе-дағы бәрі есімде,
Сол жылғы Майдың торғын таңы есімде.
Соғыс бітті,
Біз жеңдік,
Жау жеңілді...
Деген хабар тараған сәресіде.

Бәрі есімде —
Сол көктемнің айрықша тымық таңын,
Отыз бір жыл өтсе де, ұмытпадым!
Қанды егесте сынға сап Ұлы елімді,
Төрт қаңтарда мұздаған жүрегімді,
Төрт секундте Жеңіс кеп жылытқанын.

Етек жауып,
Мен, сірә, ес білгелі —
Құлағымға мұндай сөз естілмеді.
Көз алдымда әлі түр — нақ сол күнгі
Ауылдағы бар жанның кескіндері,

Жылап жүрді —
Бәрі де күліп жүрді,
Жақсы сөзге құлағын түріп жүрді,
Бірақ соның көбісі ардағының,
Оралмасын мәңгілік біліп жүрді —
Көңілдерде сан қилы күдік жүрді.

Сел соғып —
Жоғалтқандай көл арнасын
Төгілген шарасына толар ма шын.
Көп ана біліп жүрді боздағының
Бауырына енді қайтіп оралмасын.

Тандарда өзіне-өзі зәре бермей —
Қай жақтан келеді деп пәле нендей.
Көп әке түн баласы дөңбекшиді,
Тенселген жел өтінде кәрі емендей!

Беу, ғұмыр — көп түйіні шешілмеген,
Қоңсы кеп қонармысың кесірменен.
Жылуын сезбей жатып жұп өмірдің,
Көп ару ат жамылды жесір деген.

Иә, соның бәрі де, бәрі есімде...
(Қаршадай боп қарай көр, пәлесін де).
Ұзақ күткен Жеңістің — күллі ауылды
Қуантып... Жылатқаны әлі есімде.

Әр үйден сүйіншіге сыбаға алып:
«Жеңіс!» — деп айқай салдық тұра қалып.

Ертеңін ойламаған сәби сезім —
Сол күні тек балалар жыламадық.

Қызыққа қойып кетер қызба нағыз —
Қайғысыз, қамсыз, мұңсыз — біз ғанамыз.
Әз жүрек әжелердің жоралғысын
Біріміз бәрімізден қызғанамыз.

Қуаныш — көктем түскен жасындай-ды
Қалайша балғын көңіл тасынбайды.
Бір үйді бір үйменен жалғастырып
Уралаған даусымыз басылмайды.

Бұзбаса өткен күннің шырқын елес,
Оралып жүректерге жыр түнемес.
Балалық баса алмаған әлі аптығын,
Сол күннің айырықша бір ағаттығын,
Ұмытқам жоқ —
Ұмыту мүмкін емес.

Соғыс төрт жыл қинаған кіріптар ғып.
Бүгін қайта маздады үміт барлық.
«Жеңіс», — деген бір сөзді жалаулатып
Үш-төрт бала шеткі үйге кіріп бардық.

Кіріп бардық ақшамда ұран салып,
Кейбіреулер шаттықтан жүр ән салып.
Оғаш деген бұларың бір адам жоқ
Осы күнді өйткені шын аңсадық.

Ол үйде бір қарт ана тұратұғын —
Өмір бойы таппаған сірә тыным.
Ақ әже деп атайтын елдің бәрі
Білмейтін-ді туысы, жұраты кім.

Осы өңірге тағдыры тоғысқаннан,
Кірме дейтін жұтта кеп қоныстанған.

Енді ойласам — талайды тентіреткен,
Ол-дағы кем соқпапты-ау соғыстардан.

Соғыс елді келді ғой кіріптар ғып.
Бүгін қайта маздады үміт барлық.
Жеңіс! Жеңіс! Ақ әже, сүйіншілеп —
Екі кеште сау етіп кіріп бардық.

Көз алдында соғыстың сесі сынып,
Кетті ме екен байғұстың есі шығып.
Едендегі отырған орнынан,
Екі мәрте жығылды, екі тұрып!

Қуаныш па,
Үрей ме билеп алған,
Ақ әже ессіз-түссіз күйде қалған.
Күш-қуаттан сол замат айырды ма
Талай жыл көкірекке түйген арман.

— Ах! — деді,
Күлгені әлде жылағаны,
Тіл қатып басқа бір сөз сұрамады.
Әлі де кез алдымда бүгінгідей,
Менің балғын қолыма құлағаны.

Соғыстың бітпегені-ау, сірә кәрі —
Бұл бәлкім ақтық күшін сынағаны.
Ақырғы тұяқ серпер тегеуіріні,
Тағы да жалмап кетті бір ананы.

Соғыстың бітпегені-ау, сірә, кәрі —
Бар ма әлде жәдігөйдей мың амалы.
Әлі де көз алдымда бүгінгідей,
Соңғы алтын тірегінің құлағаны.

САҒЫМДЫ ДАЛАМ

Сағымды далам,
Сен ояу шақта сезімім қалай қалғысын.
Сағынды балаң, армысын,
Сергіп бір қалдым кәусар ауаңнан жұттым да,
Сейілге шығып, тыңдаған сәтте таң құсын.

Сағымды далам,
Сағынды балаң — шын сырым,
Өзіңе жетіп көңілім бір сәт тыншыды.
Қуана қарсы ап,
Мен үшін ән сап тұрғандай
Құп-құйттақандай Сарбелдің сары шымшығы.

О, дүние-ай, шіркін —
Ғажайып мынау мекен ғой,
Шеті, шегіне көз тұрмақ тіптен жетер ме ой.
Тағдырымның да,
Ән-жырымның да бастауы
Осынау жерде жатқанын білмейді екем ғой.

Сағымды далам
Бәрін де соның жаңа ұқтым.—
Мерейім биік,
Өзің бар жерде алыппын,
Өзің бар жерде батырмын,
Әмбе ақынмын,
Өйткені далам,
Айбары сенсің халықтың,
Қайнары сенсің шабыттың.

ДАЛА МЕКЕН

Ассалаумағаләйкүм, Дала мекен,
Мен сені сүйем елден ала-бөтен.
Жолға шықсам,
Жабырқап қалмайын деп
Бір уыс топырағыңды ала кетем.

Ала кетем алысқа өзімменен,
Таусылмасын сағынып төзім деген.
Кәдуілгі жолсерік болады ол
Беймаза сәттерімде көз ілмеген.

Көз ілмеген шақтарда сыр ақтарып,
Көрінеді ол туған жер сияқтанып.
Айтқаным сенбесен, о, бауырлар,
Сағынып көр аулыңды жырақ барып.

Жырақ барып ойлап көр ауылыңды,
Ата-ананды, ағайын, бауырыңды...
Көз алдыңа келеді тізбектеліп,
Өзен, көлі, тасы мен тауы күллі.

Ақ қайыңдар —
Айға ашқан алақанын,
Ақша гүлдер —
Қарсы алған дала таңын,
Көз алдыңа келеді тізбектеліп
Қаз, үйректер өргізген балапанын.

Құрбыларың —
Жайнаған қыр гүліндей,
Қызғалдақтар қырмызы —
Нұрлы күндей.
Өз ортаңда осынау қасиетінді,
О, туған жер,
Қалайша жүрдім білмей.

Заңғар таулар —
Тұратын мұз бөктеріп,
Көз алдыңнан өтеді тізбектеліп.
Соның өзін сағыныш самалыңмен
Аймалайсың алыстан іздеп келіп,

Міне, солай —
Мен үшін Дала мекен,
Сүйем оны өзгеден ала-бөтен.
Қайда жүрсем жанымды жылытсын деп,
Бір уыс топырағын ала кетем.

ӘКЕ ӨСИЕТІ

Әкем ылғи айтатын:
Іс түскендей болса, балам, басыңа,
Жұрт көзінше жасыма.
Сумандаған сырт көздерге сыр берме
Сынамаққа келсе-дағы қасыңа.

Бәлкім олар аяған боп досыңдай,
Қиын сәтте осындай
Бермек болар қол ұшын
Тек бетіннен тая көрме сол үшін,
Қиналсаң да өт сын-көпірден тосылмай.

Аяулың да,
Асылың да — ар-намысың, алдырма!
Оны алдырсаң, тиянақ жоқ алдында.
Ар жолыңда өзін өлсең, өліп кет —
Азабын да, мазағын да көріп тек —
Бірақ, балам, алда мені,
... артта өзіңнің ұлынды
Мәңгі ұятқа қалдырма.

Үй салғандай іргетасын мықты ғып —
Мұны әкеме өз әкесі ұқтырып,
Айтқан екен,
Мен де ұлыма осы сөзді қалдырам
Ұрпақтардан ұрпақтарға жалғасатын **құт білім!**

ЖЕТКІЗБЕЙДІ БАЛАЛЫҚ

Өмір жайлы көп ойлаймын түндерде,
Көңілімді күдікті ғып жүрген не —
Жасадым ба біреулерге қиянат,
Және өзімнің есем кетті кімдерге!

Түн.

Оңаша.

Қара күңгірт бөлме іші,
Ойлар, ойлар, көз алдымда көлбеші.
Баяу соққан қол сағаттың тықылы
Қиял қуған көңілімді бөлмеші.

Отырайын өзімменен өзім боп —
Уақыт қайда, болғанменен төзім көп.
Өлең қалай оралады ойыма
Қақтығыстар түсірмесе сезімге от.

Қопарғандай мидың мың сан қатпарын
Өмір жайлы ойлаудан көп тапқаным.
Қайсыбірін еске алудан ұялдым,
Қайсыбірін елге айтуға батпадым.

Өмір жайлы,
Көңіл жайлы қаншама
Сыр ақтарып,
Жыр жазуға бар шама.
Тіршіліктен түңілгем жоқ қашан да —
Біреулерге көңілім шындап қалса да.

Өмір жайлы,
Көңіл жайлы қаншама
Сыр ақтарып,
Жыр жазуға бар шама.
Адамдықпен ашты біреу құшағын,
Арамдықпен біреу қырына алса да.

Есеп беріп соның бәрі-бәріне,
Тіршілікте кездесер деп әлі не —
Шет-шегі жоқ — тарам-тарам жолдармен
Кетіп барам, кетіп барам әріге.

Түн.
Оңаша.
Қара күнгірт бөлмені
Ешбір дыбыс,
Ешбір сыбыс бөлмеді.
Бала күнгі суретіме қараймын
Анам өзі іліп қойған төрдегі.

Өтіп кеткен,
Өтіп кеткен қанша жыл —
Жаза берсе таусылмайтын қанша жыр.
Ұйқың да мол,
Күлкің де мол,
Бәрі мол —
Тіршіліктің осы екен ғой бал шағы.

Балғын өңі,
Ойсыз, мұңсыз жанары,
Мен қарап ем,
Ол да маған қарады.
Соны көріп көкірегімде бір сезім
Балалықтың алауындай жанады.

Қазірде рас өмірге өкпем жоқ менің,
Сыр айтам деп,
Шынымды айтсам, сөкпегін.
Бақытым да,
Байлығым да —
Бәрі бар...
Ақын деген атым да бар көп-көрім.

Үйім де бар,
Күйім де бар,
Бар бәрі —
Жүрем деген ойым да бар алға әлі.
Тыным бермей тепендетіп келеді
Тіршіліктің бұлаңқұйрық арманы.

Бойда — қуат,
Ойда — мұрат,
Білім бар —
Алда да көп жылым, айым, күнім бар.
Алыс деген арманға да, егерде
Шындап кетсем, жететұғын түрім бар.

Күн артынан күндер келіп, жаңарып —
Бәлкім тіптен қолын берер Даналық.
Нақ білерім — күліп тұрған төрдегі
Жеткізбейді ойсыз, мұңсыз Балалық.
Ойсыз, мұңсыз Балалық!

МЕНИҢ КӨҢІЛІМ

Кейде-кейде қиял қуып кетем де
Жүрем жалғыз жан баспаған мекенде.
Сергітем деп селкеу тартқан көңілді
Сейіл құрған — шын рақат екен де.

Көрген емен қиындықтан тартынып,
Ой омбысын кешсем бірде малтығып —
Енді бірде арманымның ақ құсы
Көтерілер кең аспанға шарқ ұрып.

Қас тұлпардай қашай салып тұяқты,
Қарш-қарш кесіп бетегені, қияқты.
Менің көңілім тосқауылға тоқтамай
Шыңға шығып келе жатқан сияқты.

УАҚЫТ

Уақыт!
Кейде бәрін де ұмыттырып,
Тірліктің қызығына құнықтырып,
Ренжіген кезді естен шығарады —
Бүгінге риза боласың күліп тұрып.

Уақыт!
Тірліктің қызығына құнықтырып,
Жібереді көп жайды ұмыттырып.
Шалыс басып аяқты, сүрінеміз,
Алдымызда ор барын біліп тұрып.

Өкінеміз —
Көп жайды кеш ұғынып,
Қателіктің тірлікте несі ғұрып.
Әттең дейміз бармақты қыршып алып
Жас баладай қалған сәл есі кіріп.

ТАУ ЖОЛЫ

Бірде құлап,
Бірде өрге көтеріліп,
Бірде орап,
Бірде жерде төте жүріп,
Бір асудан асады бір асуға —
Қиямет-ау тау жолы расында.

Жылап ирек —
Шың-құзды қиялаған,
Кейде күдік көңілге ұялаған.
Мінезіндей көктемнің айнымалы,
Тітіреніп, жүрегін шайлығады.

Жолдар, жолдар осылай жалғасады,
Асулар мен ылдилар алмасады.
Соның бәрі еріңе, езіңе сын —
Қыл көпірден өткендей сезінесің.

АҚҚУЛАРЫМ-АУ

Аққуларым-ау,
Аман-сау жеттіңдер ме?
Жол тосып ұзақ ұйқысыз көп түндерде
Кең аспанға қараумен сарылып едім —
Сұқ көздерге сүрінбей өттіңдер ме?

Өттіңдер ме тосылмай асуларға?
Шың-құздарға — бүркеген басын қарға.
Жеттіңдер ме әйтеуір жол-жөнекей
Жазатайым кезікпей жасындарға?

Аққуларым-ау —
Ажары ақ айдындардың,

Сәнін келтірген таңдарда арайдың да әр күн.
Оралды ма екен жылдағы мекеніне деп
Өздерінді іздеп Құткөлге талай күн бардым.

Тізбектеріңмен Құткөлге кеше бардыңдар —
Жылдағыдан қалайша кеш оралдыңдар?
Туған жерге талықсып жеттім дегенде
Үркітті ме екен әлдебір есалаң мұңдар.

Аққуларым-ау,
Туған жерді аңсап келгенде,
Сырнай үнменен сызылтып ән сап келгенде,
Ақ қанаттарың талықсып шаршап келгенде,
Сұқсырлар әлде жүрді ме сұрқын кетіріп,
Ақ айдыңдарда,
Арайлы қамсақ көлдерде.

ӘН

Алыстан талып бір әлемі әуен жетті ғой,
Отыр ем бейжай, шымырлап сол сәт кетті бой.
Өмірдің мәнін өнерден ұққан бабалар
«Жылататын да — ән, жұбататын да — ән!» —
депті ғой.

Алыстан жетті еркімді билеп алған ән,
Қосылып кетті — сері таулар мен сал далам.
Жел қанатымен желпігендей бір жаныңды
Жер қалды ма екен осынау әуен бармаған.
Тебіренген дала,
Мүлгіген тау мен қыр қандай —
Елігіп,
Елтіп...
Құмары әсте бір қанбай,
Тынысын тартып,
Тына қап іштен жел-дағы —
Дүние тегіс осы әнді тындап тұрғандай.

БІР МЫҚТЫ БАР

Шаршап келем,
Кей кезде кейіп келем,
Бөгде біреу шошынар кейіппенен.
Әзіл айтса жеңешем, көкем мейлі —
Тіс жармаймын,
Сіркем су көтермейді.

Басқа кезде өктемдеу жұбайым да,
(Осы — үйдегі «әміршім», «кұдайым да»)
Қабағымның қыртысын байқап анық,
Жөнеледі басын бір шайқап алып.

Біле ме екен ұлының қайсарлығын —
Анам да сөз айтпайды, жайсаң бүгін.
Назар салмай ондайда қайта маған,
Байқаса да, болады байқамаған.

Балаң сенен осы-ау деп асты деген,
Қарайды әкем көзінің астыменен.
Жатпаса да тәптіштеп, түсіндіріп,
Жақтырмасын тұрады ішім біліп.

Мейлі достар, сынаңдар сынамаңдар —
Маған өктем ондайда бір адам бар.
Базаршыдай қол салып қойыныма,
Асылады еріксіз мойыныма.

Ол мықтыңыз мен тұрмақ ата-анамды,
Өз ырқына көндіріп матап алды.
Қайтем енді мән-жайын түсіндіріп,
Кім екенін отыр ғой ішің біліп.

АСЫҚТЫМ

Таңдарға асықтым —
Жаңалық әкелер деп.
Заңғарға асықтым —
Даналық әперер деп.

Көктемге асықтым —
Гүлдерін сағынғаннан.
Өткелге асықтым —
Алыстан сағымданған.

Ертеңге асықтым —
Қияда қол бұлғаған.
Еркеме асықтым —
Ұяма толтырған ән.

МЕН ДЕ ӨЗІңДЕЙ

Тыңда, балам,
Мен де өзіңдей баламын,
Көп жоғымды сенен іздеп табамын.
Сен қуансаң,
Төбем көкке жетеді,
Сен кейісең,
Мен де жер боп қаламын.

Ілегіне ілесіп мол дүрмектің,
Уақытты ұрлап есейтсе де жүрдек күн,
Ескермеппін —
Сен ұқтырдың көп жайды
Әкелердің міндеті не? Білмеппін!

Соның бәрін сен келдің де ұқтырдың,
Бойымдағы бұлалықты бұқтырдың.

Қанша тулап алдырмаймын десең де,
Өз аларын алады екен ұтқыр күн.

Сейілге де өзінменен бір бардым.
Бірге тердік қызғалдағын қырлардың.
Бірінші рет сен класқа кіргенде,
Мен сыртында тағат таппай тұрғанмын.

Алғаш тағы бестік алып келгенде,
Өсіп кеткен секілдендім мен демде.
Теңіз болып толқын атып жатқандай
Бір бұла күш бұлқынған-ды кеудемде.

Сол толқынды елдің бәрі көрсе еді —
Іштей қанша аймалатты ол сені.
Сөзге тегі сыймайды екен, құдай-ау,
Әкедегі махаббаттың өлшемі.

Солай, балам,
Мен де өзіндей баламын,
Көкірегімде таусылмайтын бар ағын.
Сен қуантсаң,
Төбем көкке жетеді,
Сен кейітсең,
Мұқап, жер боп қаламын.

БӘЙГЕ

Бәйге, бәйге,
Құнан бәйге,
Ат бәйге...
Біреулерге бедел бәйге,
Бақ бәйге.
Қызба халық жата алмайды үйінде —
Қызық үшін құба жонға қаптайды ел.

Алдын ала бір-бірімен таласып,
Кейде — керіс, кейде эзілдер жарасып.
Қия бетті құж-құж қылып жіберді,
Дауыстары алты қырдан әрі асып.
Кейде бәрі қарияны тындайды,
Сансыз жүрек лүпілдейді, тынбайды.
Қосқан атың озып келсе, бақыт та —
Озбай қалса, атамаңыз мұндайды.

Озбай қалса, несіне сол айып —
Үміт-күдік алма-кезек молайып,
Шан астынан көрінген бір қараны
Жориды іштей — менікі деп толайым.

Басқа ат десең көрінген сол қараны
Түсі қашып, жарқ етіп бір жанары:
«Жоғал, — дейді, — осы арадан барыңдар», —
Сәт ішінде тас-талқан боп қалады.

Ат қосқанның мінезі де кіді тым —
«Сіздікі», — деп тұтандырсаң үмітін
Бәйгені әкеп бергендей-ақ қолына,
Сені достай ұғынады, жігітім.

Бәйге, бәйге,
Құнан бәйге,
Ат бәйге...
Шаршы топта бедел бәйге,
Бақ бәйге...
Ұлы дүбір ат жарысын жаңғыртып
Жүрегінде өмір бойы сақтайды ел.
Намысы бар жігіт болсаң, шаппай көр!

ӨЛЕҢ ЖАЗУ...

Өлең жазу —
Әрі азап,
Әрі бақыт —
Ойларыңды жия алмай, жамыратып.
Кей түндері сыр аулап, кірпік ілмей,
Қалғанын да білмейсің таңың атып.

Өлең жазу —
Әрі азап,
Әрі бақыт,
Басқа өмірден кірмейді жадына түк.
Шабытсыз шақ жандырып тозағына,
Шабытты шақ жіберер жадыратып.

Өлең жазу —
Әрі азап,
Әрі бақыт
Кейде сезім серпілер —
Жалын атып.
Кейде бір сөз келмейді орайыңа,
Қалғандай-ақ бойына қаны қатып.

Өлең жазу
Әрі азап,
Әрі бақыт,
Сезіміңді әлдилеп,
Ән уатып.
Көтерілер көңілдің күн шуағы —
Ойласаңыз, осының бәрі уақыт.

Өлең жазу —
Әрі азап,
Әрі бақыт,
Нысанадан алғандай бәрін атып,

Қандай жақсы оралсаң ой-сонардан
Өзінді де,
Өзгені жадыратып,
Қызыл арай нұрланып, таңың атып.
Өлең жазу —
Әрі азап,
Әрі бақыт!

БҰЛАҚБАЙ ЕЛІ

Әбділда Тәжібаевқа

Бұлақтай ем бастауы ашылмаған,
Сынаптай ем төгіліп, шашылмаған,
Құр аттай ем арыны басылмаған.
Өзендей ем күн-түні алға асыққан
Көк майсаға оранған жасыл жағам.

Келе жатқам арнамда жайлап ағып,
Тынарымды біле алмай қайда барып.
Менің жалғыз тілегім — мөлдірімді
Бұзбау еді бір жерде лайлап алып.

Ойымды, аға, тап басып таныдыңыз
Жігерімді намысқа жаныдыңыз.
Дүр еткендей жел үрлеп, дауыл соғып
Бұғып жатқан бойдағы жалынымыз.

Қанатым жоқ — шарқ ұрып ұша алмадым
Кетті бірақ қияндап құс арманым.
Ұяндық па, білдіріп көңілімді
Қолыңызды сол замат қыса алмадым.

Жүрегімнен жанартау атылған күн
Жаныңызға сан мәрте жақын бардым.
Мен сол сәтте өзімді түсінбедім —
Табиғаты өр деуші еді ақындардың.

Өрлікті де әрқалай түсінеміз,
Сөйтіп кейде қадірін түсіреміз —
Содан барып көкірек туындайды
Болмаса егер шабыт пен күшің егіз.

Барайын деп,
Біресе бармайын деп...
Түйдім сонсоң алыстан барлайын деп,
Жақын жүріп Алатауды Әбекендей
Ойладым аласартып алмайын деп.

ӨЛЕҢ ОҚЫП ЕМ

Қалижан Бекқожинге

Өлең оқып ем:
— Ақын екенсің! — дедіңіз,—
Бұрын қалайша байқамай жүргенбіз сені
біз?—

Сеніміңіз ғой,
Серпіліп қалдым, жан аға,
Болмаса сонша тындырып қойдық нені біз.

Өлең оқып ем:
— Ақын екенсің! — дедіңіз.
Оңынан туғандай желіміз —
Алапат бір күй бойымды кернеп әкетті
Сол сөзден шабыт алғандай болдым —
Сеніңіз!

Кей-кейде адам осынау сөзден нәр алып,
Өмірге қайта келгендей боп жүр жаңарып.
Қыранға қия қаншама керек болса егер
Әр жасқа-дағы керек-ау сондай ағалық.

Өсіп-ақ қалдым —
Төбем бір көкке тигендей,
Арғымақ мініп,
Торқалы шапан кигендей.
Сіздің сөзіңіз —
Ақындық мандат секілді
Тура қарадым алқалы топқа именбей.
Бабы болмаса,
Мұқалар асыл алмас та,
Жарауы жоқта тұлпар тұяқ та талмас па.
Талант та солай —
Болғанмен қанша нарқасқа,
Ағалық керек,
Ақ пейіл керек әр жасқа.

АҒАСЫҢ ӘРІ БАЛАСЫҢ

Бақшада бірге ойнайсың,
Балғындарменен балғын боп.
Қызыққа, сірә, тоймайсың —
Елуге келіп қалдым деп.

Мектепке барсам, тағы да
Тақпақтап шығып алдымнан,
Нұр құйып жарқын жаныма
Өзіңсін, аға, таң қылған.

Жайлаудың шықсам төріне,
Жайрандап қарсы аласың.
Бірге аунап майса-көгіне
Одан да достар табасың.

Даңғайыр диқан үйіне,
Енесің шалқар шабыт боп.
Әрдайым көңіл күйіне
Қуанышы ортақ халық көп.

Думанды жердің сәнісін,
Тамсанып жасын, кәрісін
Ұйытып сөзбен бәрісін —
Шалқытып салар әнісін.

Естелік етіп жазасың
Құрбының қызық күндерін.
Сезімнің мөлдір-тазасын,
Қырқаның қызыл гүлдерін...

Мұзаға, көрім қызықсың,
Жастардан әсте қалмайсың.
Сырынды жігіт-қыз ұқсын,
Ақ сұңқар,
Ақша мандайсың.

Ерлікті жырлап келесің,
Халқына батыр қорған деп.
Елдікті жырлап келесің,
Сөйлейсің «Естай — Хорлан» боп.

Көрмейсің ала бірін де,
Сарыарқа, Алтай, Атырау...
Одақтың талай тілінде
Жырыңды жаттап жатыр-ау.

Қосылдық елтіп әніне.
Сөзіңді құптап — «Хош!» — дедік.
Өйткені елдің бәрін де
Аласың баурап, дос көріп.

Үлкенге — іні, кішіге —
Ақылшы абзал ағасың.
Жасы үлкен жайсаң кісіге
Аңқылдап барар баласың...

Бақшада бірге ойнайсың —
Баламен жүрсең баласың!
Тарқамас қызық тойдайсың
Біздерге ардақ ағасың!

ӨМІРГЕ ҒАШЫҚ

Өмірге ғашық жандармыз —
Құмарымыз бір сәтте басылмаған,
Көп сырымыз және де ашылмаған.
Кең ғаламды қалтықсыз ұғу үшін
Аздық етер еді ғой ғасыр да әман.

Айналамыз жадыра жаз сияқты,
Көңіліміз қашан да мәз сияқты.
Ақ сағымдай арманға жету үшін
Бір түгіл екі ғұмыр аз сияқты.

Айға ұшамыз,
Самғаймыз одан да әрі
Күйсандықтай кеуденің толы арманы.
Мына менің басымда жұмыр жердің
Өзендері түйіскен толы арналы.

Неткен ұшқыр бүгінде қиял, арман...
Тас түлектей шырқаған ұялардан.
Бір биікке жетсең-ақ, бір биігі
Қол былғайды күздардан, қиялардан...

Солай дәйім —
Ағындап алға асады,

Бір шын барып бір шынға жалғасады.
Шыға алмаған тауыңның бәрі биік —
Толмағандай арманның арнасы әлі.

Сонысымен елтітіп,
Еліктіріп...
Алады әр кез өзіне серік қылып.
Мына өмірге қиянат — кетсең егер
Із қалдырмай артыңа, келіп тұрып.

ЖАРАСҚАНДАЙ

Бірде шалқар,
Бірде асқак,
Бірде мұнды...
Сәтте өзгергіш,
Қайтерсің бұл көңілді.
Қамығу деп ұқпаса жарар еді
Қалың ойға қамалып жүргенімді.

Бірде шалқар,
Бірде асқак,
Бірде мұнды...
Сәтте өзгергіш,
Қайтерсің бұл көңілді.
Жеңілтектік демесе жарар еді
Сергіп кейде, серпіле күлгенімді,

Айыра алмай —
Ағайын,
Алаш қандай:
Шалыс кетсем тал түсте адасқандай.
Жүргенімді ойласам,
Соның бәрі —
Пенделікке,
Пендеге жарасқандай.

ЖАЛҒЫЗ ТАЛ ОҚ

Жалғыз тал ақ самайда — нысана ма,
Соныменен жастығым тұсала ма.
Соныменен от жүрек салқын тартып,
Қарттық деген қызыл көз күш ала ма.

Жалғыз тал ақ — қарайды жарым маған,
Күнім нешік кезде ертең қабындаған.
Бәлкім іштен тұр ма екен есеп жасап.
Асаулығың қалды деп арындаған.

Жалғыз тал ақ — қараймын айнаны алып,
Қойғандай біреу қолмен байлап анық.
Құтылмайсың дейтіндей енді менен
Қашсаң да, тығылсаң да қайда барып.

ЖАТСАМ-АУ БІР

Көктемнің нөсеріндей құйылмаған,
Шабытсыз шабан шақтар қиын маған.
Қазыққа арқандаған арғымақтай,
Бір жерді айнала оттап шиырлаған.

Сәбидей тұсауы әлі қиылмаған,
Шабытсыз шабан шақтар қиын маған.
Жанымнан барады өтіп уақыт-тұлпар
Жалт етіп бәйге атындай құйындаған.

Дауыл ма соқпай тұрған, жауын ба әлде,
Төбесін бұлт бүркеген тауым ба әлде.
Еңсемді дел-сал қылып көтертпейді
Шабытсыз шақ бәрінен ауыр ма әлде.

Білмеймін қанша күнге созыларын,
Білмеймін шабыт қашан сөз ұғарын.
Көктемдей жатсам-ау бір жайып салып,
Жамыратып қырқыларға қозы-лағын.

ҚАЛДЫРЫП ЖАСТЫҚ ЖАҒАНЫ

Ақжал толқындар жағаны жатыр ұрғылап,
Жартасқа соғып, бір шапшып көкке, бір құлап.
Алыста — айдын төсінде жалғыз жел қайық
Кетіп барады сағымға батып, бұлдырап.
Қарап тұрмын мен —
Көріністен сонау көз алмай,
Толқынмен ойнап,
Делебем кей сәт қозардай.
Жел қайықпенен жүргендей бейне сезінем,
Айдын бетінде алау-арманнан оза алмай.
Тербетіп солай тағдыр-өзеннің толқыны
Кім білсін, мына тірлікте қанша толқыдық.
Ризамын бірақ,
Ризамын әр кез өмірге
Арнамды дәйім —
Арманға қойса толтырып.
Осынау сәттер —
Толқын тербеген қас қағым
Оралып ойға: балауса шағым, жас шағым,
Келеді мына айдындағы үлкен өмірді
Жағалаудағы жартастан қайта бастағым.
Барады қайық,
Қайрылмай кетіп барады —
Ағады өзен,
Өмір де бірге ағады.
Солармен бірге —
Барамын мен де ілесіп,
Қалдырып жастық жағаны,
Қалдырып жастық жағаны.

ҚУМАСЫҢА ҚОЙМАЙДЫ

Түн.
Ай жоқ
Жұлдыз да жоқ,
Тас қараңғы —
Зер шашып көрінбейді аспан әрлі.
Баспасаң аяғыңмен байқамайсың
Алдыңа сылқ еткізіп тастағанды.

Тас қараңғы —
Меңіреу дала сұлық.
Шөп ауып,
Өгіз құлап,
Шана сынып...
Аяқ асты пәлеге тап болғандай
Жүрегің өрекиді аласұрып.

Қап-қараңғы,
Айналаң көр сияқты,
Артың — құз,
Алдың — шатқал, өр сияқты,
Айсыз түн,
Меңіреу дала,
Айнала аран
Алдыңа жайып салар мол сұрақты.

Сол сәтте көрінеді жарық сәуле —
Жақын ба,
Біле алмайсың алыс па әлде,
Үміттің үзілмеген талшығындай
Шақырар алдарқатып зарықсаң не.

Қуасың сол сәулені, жеттім дейсің,
Елігіп барған сайын екпіндейсің.
Алдыңда алдамшы арман — түнгі жарық
Қай тұста ұстарыңды тек білмейсің.

Түлкі арман бір жақындап, бір алыстап...
Көлбедеп көз алдында тұрады ұшпақ.
Кей сәтте аяулың боп көрінеді
Қарсы алған қыр басынан шырақ ұстап.

Өзіңе жетпесінді жүз ұқтырып,
Үмітінді біржола үзіп тұрып
Қуасың сол жарықты, қумасыңа
Қоймайды арман шіркін қызықтырып.

ОЙЛАҒАНЫМ — ЖАҚСЫЛЫҚ

Қалада да
Далада да көп болдым —
Қиял жүгін қанжығама бөктердім.
Қуанған да,
Қиналған да кезім бар,
Бір басымнан талай күйді өткердім.

Жүрдім талай жолдарменен бұралаң,
Кезіктім де қанып іштім тұмадан.
Сүріндірмек болған кезде бір адам,
Қолтығымнан сүйеп қалды бір адам,
Содан болар, жүрмін әлі дін аман

Кей жамандық жүрсе-дағы құса ғып,
Кеттім тағы сол демеуден күш алып.
Өмірдегі жақсылықпен қашан да
Зұлымдықтың қолын талай тұсадық.

Ұзақ ғұмыр — тегіс емес жол да аса,
Жылылықты ұғады кім тоңбаса.
Жақсылықтың мерейі үстем болар ма —
Қатар жүрген жамандығы болмаса.

МЕН БОЛМАСАМ...

Сен ренжіп кеттің-ау,
Білем, білем...
Өзім-дағы соны ойлап жүрем кілең.
Өкпелейтін жөнің бар, мен — ағамын,
Мен болмасам кімдерге ренжір ең.

Өкпе де емес,
Ол бәлкім еркелігің —
Аға жоқта ініні ертеді кім?
Мен өкпелей алғам жоқ сен сияқты,
Соны ойласам жүректі шертеді мұн.

Арман таулар!
Шығар шың құзына кім —
Соны ойласам тағы да бұзыламын.
Кейде тіпті өкпешіл, әрі өктемшіл
Саған, бауырым, керемет қызығамын.

Білемін,
Мені биік бел көрерсің,
Ағам ақын деген соң, ел не десін.
Әрқайсымыз бірақ та әр бағытка
Мініп кеттік уақыттың жел кемесін.

Алғаш сен кеп,
Содан мен саған барып,
Бірімізге біріміз алаңдадық.
Бара-бара арамыз ағытылып,
Жеке-жеке жол тарттық тарамдалып.

Солай екен,
Бас алып бір қайнардан
Қанша бұлақ жол ашып зырлайды алдан.
Әрқайсысы табады өз арнасын
Тірлік барда әйтеуір тынбайды арман,

Шүкір!
Қазір өзің де бір арнасын,
Талай бұлақ саған да бұрар басын.
Сөйтсе-дағы білемін, маған мәлім
Өкпе арқалап ағасыз тұра алмасын.

Кеттің, иә, ренжіп —
Білем, білем...
Өзім-дағы соны ойлап жүрем кілен.
Бары жақсы өкпе артар адамыңның,
Мен болмасам кімдерге ренжір ең.

БАРА АЛМАП ЕДІ

Жылдағы әдетімнен жаңылғандай —
Биыл жазда ауылға бара алмап ем.
Бара алмап ем,
Бірақ көп алаңдап ем,
Жетті хаттар дем алып екі иіннен,
Сағыныпты-ау жарықтық анам да ерен!

Содан болар,
Хаттардың күйі мықты —
Анам шындап ұлына шүйіліпті.
Ата-бабаң өскен жер — Есіл бойы,
Көшіп кел,— деп,— кешікпей! Бұйырыпты.

Бұйырыпты —
Жөн-ақ қой бұйырғаны,
Мені өсірген сол жердің түйір дәні.
Қарт анаға түсіну қандай қиын
Күйі-жайын ұлының қиырдағы.

Жүр дей ме екен сағынбай ұлы ауылды,
Артты арқама өткен жыл кіл ауырды.

Біраз жаттым жөнделіп емханада,
Босатып ап құлақ күй бұрауымды.

Шалғай кетсең, бір түрлі жол да қатқақ,
Ана-мына тіршілік — ол да қаптап.
Қанат байлап ұшсам-ау дей жүріп те,
Шыға алмадым саулықтан қорғалақтап.

Ата-бабам өскен жер, мен өскен жер...
Шақырғандай қол былғап дөңес белдер.
Жасыл тоғай, Ерке Есіл, Ақ қайыңдар,
Жағалауы балқұрақ күміс көлдер.

Шақырғандай бәрі де кел деп ұлын,
Шығарған жоқ жадымнан мен де бірін.
Астанадан әйтеуір жібермей жүр
Ақындығым және де пенделігім.

Рас көңіл шарқ ұрып шығандайды
Сөйтсе-дағы анасын кім алдайды.
Қалажанды келінің, үш немерең
Тағы бір күн қаласыз тұра алмайды.

Ана шіркін бәрін де жебеп, шыдар...
Толып жатыр әр жерден терек, шынар.
Деп ойлаймын және де — астанаға
Өрнектен де бір ақын керек шығар.

ЖЫЛДЫҢ ТӨРТ МЕЗГІЛІ

Пендеміз ғой,
Қателік те тән бізге,
Пендеміз ғой,
Өмірсерік ән бізге.

Пендеміз ғой,
Көктем келсе қуанып,
Көңілсіздік оралады әр күзде.

Сондықтан да жылды төртке бөлеміз,
Бірін артық,
Бірін кемдеу көреміз.
Ал, шынында әрқайсының өз орны
Барлығына жетпей ме осы өреміз.

Өлкемізге жадыраған жаз келіп,
Айдындарға аққу, үйрек қаз... қонып,
Дүниені думандатқан шақтарда
Жас балаша қаламыз бір мәз болып.
Жадыраған жаздың жайсаң ажары,
Тарқамайтын тіршіліктің базары.
Қырға шықсақ айлы кеште — алыстан
Естіледі құрбылардың наз әні.

Дарқан дария, шалқып жатқан күз қандай,
Бар байлығын ұсынады қызғанбай
Хош айтысқан әнші құстар керуені
Сейілінен қайта оралған қыздардай.

Кербез дала жатады бір керіліп,
Маужырайды тәтті ұйқыға беріліп.
Кейде бәрін астан-кестен қылады
Азынаған ақ бораны желігіп.

Жапалақтап қар жауады, бұрқайды —
Бөрілер жүр жайғатсақ деп бір тайды.
Ал, табиғат — қамқор әже секілді
Жер-ананы қалыңырақ қымтайды.

Қыс қауқарсыз өз мерзімі өткенде,
Қарашы ана түлеп тұрған бөктерге,

Мал да, жан да жайнап сала береді.
Күндер ұзап, ұласады көктемге.
Жайсаң дала көз тартады әрімен,
Дүние думан, дүние сұлу, әрі кең...
Көктем сірә сонысымен қымбатты
Жылдың басқа мерзімінің бәрінен.

ҰЙҚЫНДЫ ҚАНДЫРЫП АЛ

Ұйықта, балам!
Ұйқынды қандырып ал —
Тіршіліктің әлі көп бал күні бар.
Мен-зең болып жүргенің жараспайды —
Тараған жоқ далада таңғы мұнар.

Ұйықта тыныш,
Ұйқыңнан қалма, жаным,
Аман жүрсең ұғарсың алда бәрін.
Ертегідей естілер айтсам егер
Балғын күнде ұйқымның қанбағанын.

Өзіңнен де жас едім —
Онда-ақ едім,
Сенікіндей тоным жоқ онда менің,
Сабан тасып,
Шөп тартып,
Мая салып...
Аязында ақпанның тоңған едім.

Адам айтпас Арқаның аязы бар,
Тоңбағандар оны да саяз ұғар.
Тығып алған қойынға жарты күлше
Токтық емес, бойыңа жаяды ызғар.

Өліп-талып іңірде ораламыз —
Жол бойында сан қилы болады аңыз.
Арық-тұрақ өгізді өлмесін деп,
Неше жегіп,
Неше рет доғарамыз.

Көктем келсе,
Диқанбыз —
Жер айдаймыз,
Бас білмейтін өгізді жеге алмаймыз
Сонда-дағы:

— Шама жоқ мынау іске,
Не болмаса шаршадық,— дей алмаймыз.

Соғыс бізге қалдырмай ерке қылық
Бұғалықтап түсірді ерте құрық,
Қоғамдасу жайын да ерте ұғындық —
Отынға деп әкелген ағашты да
Үй жылытпай, соқаға терте қылдық.

Ұйқымыз да аз болды, күлкіміз де —
Балалықтың бұзылды шырқы бізде.
Сол күндердің бір күнін қызығы мол
Таба алмадым кейіннен мың күн іздеп.

Балалық шақ!
Бал дәурен күлкің балдай
Өте шықты зымырап, шіркін қандай.
Соны ойласам,
Боламын әлі күнге
Жүрген адам секілді ұйқым қанбай.
Ұйықта, жаным!
Ұйқыңды қандырып ал,
Тірлігіңнің қазірде әр күні бал.
Мең-зең болып жүргенің жараспайды
Тараған жоқ далада таңғы мұнар,
Ұйықта тыныш —
Ұйқыңды қандырып ал.

МЕН СЕНЕМІН

Құйқылжыған алуан ырғақпенен,
Сан әуенді күніге тындап келем.
Тындап келем — егіліп, елтіп дәйім,
Кезі келсе өзім де жырлап берем.

Жан тербердей — көп еді жақсы ән қандай,
Мөлдір бұлақ — тұмадан басталғандай.
Қалай ғана тындаудан жалығарсың
Шөліркеген сезіммен жатсаң қанбай.

Ауысады бір әуен бір әуенге,
Ұмыттырып басқаны бұл әлемде.
Тусам керек о бастан әнмен бірге,
Әнсіз өмір жоқ, шығар сірә менде.

Сайрайды кеп бұлбұл құс таң алдында,
Содан асқан рахат таба алдым ба.
Уа, дүние, қызығы — думаны көп
Әлде өзің де осы әннен жаралдың ба.

Абай айтқан: «Естісін, есерін де...»
Тындап жүрміз — білмейміз есебін де.
Мен сенемін әйтеуір ана сүті
Жаралыпты әнменен десе бірге.

БАР БОЛСА БІР ҒАЛАМАТ...

Сал домбыра күй төккен шанағынан
Шабыттанып, шарқ ұрып салады ән.
Аққу ару аспанда үнін қосса,
Шырқ айналып ұшады бала қыран.
Сезімдерді сырлы әуен баурап алған,
Сиқырын боп шығады қайда да алдан.

Тәңіріндей ол сенің тап бастырған
Қор болып, кетпесін деп қайран арман.

Домбыра үні жерде де, аспанда да...
Бәрін шертіп береді дастан дала.
Серік қылып Күй — Құрман жабырқаса,
Сырласыпты қамаудан қашқанда да.

Айта алмаймын —
Жасады ол қанша ғасыр
Бар болса бір ғаламат баршаға асыл
Сол — осы домбыра ма деп қаламын
Шертетін ұрпақтарға тамсана сыр.

Айрылып аққуынан айдын ана
Қанша рет қолан шашын жайды дала,
Ел босып, қара орманы қайысқанда
Төгіпті ол қос ішегінен қайғы-нала.

Көкірегін қанды жасқа бұлап ана —
Жарықтық, не көрмеген мына дала?
Соны да береді айтып сал домбыра
Оралып «Алқакөл» мен «Сұламаға».

Қайғыдан құса болып, кегі қайнап
Мойнына батырлардың келі байлап
Асылын аздырғанда Туған елдің
Зарлаған ол да бірге «Елім-айлап».

Тірліктен түңілткендей жұт халықты
Таппаған ешкім мұндай мықты алыпты.
Құйып ап хан қаһарын көмейіне
Өлімнен дүйім елін құтқарыпты.

Бір көрген қуанышын азаппенен
Домбырадай сыралғы аз-ақ дер ем,
Өмір бойы ол өнерге өріс беріп
Бірге жасап келеді қазақпенен.

* * *

Сен қарайсың,
Қарайсың сен көз алмай,
Сол қарастан төзімім де тозардай.
Сан бәйгенің алдын бермей келгенде,
Қалдың дейсің бүгін қайтып оза алмай.

Мен отырмын намыс буып, төзе алмай.
Өзіңді өзің қайрағанмен қаншама,
Амалың не күш жоқ болса озардай.

Сал сезімнің сөйлейтұғын мың тілде,
Кім біліпті бұзатынын шырқын не.
Қанша жүйрік болғанменен. Өмірде
Өне бойы оза беру мүмкін бе?

Мүмкін емес —
Көну керек оған да,
Өмір — ағын, алға асыққан толы арна.
Атасынан баласы озып тумаса,
Тіршіліктің мағынасы болар ма?!

СЫР

Қырықтарға қиялап барып қалған жасымыз,
Жүрер жол мен барар жер анықталған басымыз,
Аға деген атаумен бұйдаланып бұл күнде,
Қыздарға да қараудан қалып қалған басымыз.
Ағалықтың жол-жөні осыншалық ауыр ма,
Қоңыр күзде малшынып қара нөсер жауынға.
Жүректерді маздақтай алаулатып, кеш сайын
Келе алмайтын болыппыз
«ЖенПИ» деген ауылға.

Зымыраумен өтеді құс қанатты күндерім,
Өкінем бе кей-кейде — оны өзім де білмедім.
Қартаймайтын сәкілді аққулардың аулына
Келіп жүрсе кімде-кім,
Сұлулыққа құдайдай
Сеніп жүрсе кімде-кім.

ҰЙҚЫҢ, ЖАНЫМ, ҚАНДЫ МА?

Шырқ айналып терезенің алдына
Бұлбұл қонды,
Ұйқың жаным, қанды ма?
Тәтті әуенмен тамылжыған таңдағы
Жүрегімнің сағынышы барды ма?

Алаулаған ақ жанымдай — таң мына
Саған, қалқам, сәуле түсіре алды ма?
Түсіре алса,
Сол сәуледей мөп-мөлдір
Менің тұнық махаббатым бар мына.

Бұлбұл әне,
Тербетеді әнменен
Албырайды,
Балбырайды бал денен.
Жаныңдағы сұлулықтың шын сырын
Ұғына алмай жүр ме екенмін әлде мен.

Тербеткенде,
Тебіrentкенде құс келіп,
Тәтті ұйқыда жаттың ба әлде түс көріп.
Аялаған әнші құсқа қызығып
Үш бұрылдым,
Терезеңе үш келіп.

Шырқ айналып терезенің алдына,
Әнмен тербеп манаураған таңды да,
Бұлбұл қонды — жүрегімнің жаршысы
Тұршы, жаным,
Ұйқың әбден қанды ма,
Ұйқың әбден қанды ма?

АППАҚ АРАЙ

Роза Рымбаеваға

Қарашы әні,
Айнаға қарашы әні,
Сұлулыққа кім, қалай таласады,
Айналайын, мен білсем, саған тегі
Ақ көйлегің айрықша жарасады.

Шашың қара,
Қиылған қасың қара —
Сұлулықтың сиқыры осында ма?
Дүниедегі бар түстен саған, жаным,
Ақ түс қана қонымды расында да.
Қарашы көне —
Айнаға қарашы тағы,
Ағаң сірә тап басты, адаспады.
Бәлкім, анау ақ көйлек үстіндегі
Ақтығымен жаныңның жарасқаны,
Пәктігімен жаныңның жарасқаны.

Әнің қандай,
Келіскен сәнің қандай,
Көз алдымда толқисың сағымдардай.
Сенің үнің тербетіп, тебірентіп...
Билеп алды сезімді, жанымды арбай.

Аппақ арай —
Айналаң ала таңдай,
Болашағың биікте — қара талмай.
Көкжиектен көрінші, көрінші бір
Айға ұмтылған ақ қанат балапандай.

Сыр қала ма ақында айтылмаған,
Ұсынбады қызығын қай күн маған.
Мына менің жазира, жалқын далам,
Талай-талай сиқырлы ән тыңдаған.

Елти тындап ойнақы, қылықты әнді
Бүгін міне тағы да тынып қалды.
Табысыңмен,
Тай тұлпар шабысыңмен
Қуанта гөр осылай халқыңды әмән.

Әнде мынау көңілдің жарасымы,
Әнде мынау жазира дала сыры,
Әнде, қалқам, еліңнің бар асылы
Жан тебірентер жақсы әнді тыңдайды ұйып
Қалың орман, айдын көл, тау асуы...

Ел мерейін көтеріп сол үшін де
Шарықтай бер, кішкентай қарашығым,
Дүниеге жеткізіп дала сырын —
Қастерлеген халқыңның жан асылың!

АҚ ТҮС

Ақ қайындар арасында өскеннен бе, білмедім,
Өмір бойы бір ақ сәуле еліктіріп жүр мені.
Өмір бойы ақ күн болып туатындай алдымнан,
Аққу сынды аппақ арман жетелейді ілгері.

Неге екенін айта алмаймын, айта алмаймын
тәптіштеп,
Мен әйтеуір ес білгелі ғашық болдым ақ түске.
Ақ бұлттарға қол созушы ем айлы түнде оянып,
Ақ көгершін төбемдегі көрінетін бас құс боп.

Бір аранада тоғысқандай ақ арманым ақ күнмен,
Ақ сағымның арасында шалқып келе жаттым
мен.

Омырауына алқа таққан алаулаған ақ гүлден,
Арайлымды, аяулымды аппақ түстен таптым мен.

* * *

Адамдар — көктемсіндер,
Нұр болып құйылатын.
Жыр болып құйылатын
Жыр болып құйылатын
Мөп-мөлдір таңғы шықтай
Гүлдің алақанына жиылатын.

Адамдар — көктемсіндер,
Бәрің де көркемсіндер,
Бәрің де өркенсіндер,
Бәрің де нөсерден соң
Қаулаған өртеңсіндер,
Әйтеуір көркемсіндер.

О, менің асылдарым,
Қуатты жасындарым
Қаулаған кезінде де,
Лаулаған кезінде де
Сендердің қасындамын.

ДАРИҒА ЖАСТЫҚ

Балапан құстай қияға
Қанатын алғаш сермеген
Балауса шақта мен неге,
Мен неге сені көрмегем.
Өкініш билеп алардай
Өткен күн кейде бір тылсым
Көңіл де кейде пара-пар,
Құлазып алған көлменен.

Мұнымды менің теріске,
Телімесе екен әлдекім
Сен маған, қалқам, кешігіп —
Кешігіп келген таң ба едің.
Әлдебір нұрлы сәуле ме ең,
Жалт етіп қайта жоғалар
Құмарым қанбай, бір тыңдап
Қоярдай арман ән бе едің.

Ән бе едің, қалқам, кеудемнің
Мұңын бір сәтке қозғаған
Қүйімді ұғып,
Інгендей ботасын іздеп боздараң,
Сенен де өтіп кетеді-ау,
Қызғалдақ дәурен, қарағым.
Дариға — жастық кімдерден,
Кімдерден сірә озбаған.

ТҮСІНБЕДІМ

Жаным-ау, түсінбедім —
Кіріп шыққан өзгенің ішіне кім.
Ашық айтсаң қайтеді алаң қылмай,
Мен сенің алдарқатар кісің бе едім.

Мұның не — ұға алмадым,
Сен ғой деуші ем, бар болса бір арманым,
Жетелеп ем биікке жеткізсем деп,
Орта жолда тоқтадың, шыға алмадың.

Шыға алмадың, қайтейін шыға алмадың,
Өзіңді де, мені де мың алдадың.
Қарайлаумен артыма қапа болдым,
Қияр ма адам тастауға шын ардағын.

Қия алмадым, көп тостым, қарайладым,
Көрсетсем деп арманның арай бағын.
Ойнаймын деп от басып алма, жаным,
Сақтандырам — әлі де абайлағын.

Түсін мені —
Қиянатқа досты адам қимайды екен,
Бір жүрекке қос сезім сыймайды екен.
Жақсылыққа баспайсың
Жамандықа қалдыру — маған ауыр
Осынысы-ақ жаныңды қинайды екен.

СОЛ ӘН СЕНБІСІҢ?

Арайлы таңнан нұр алған,
Шыңдағы биік шынардан —
Шақырды мені қол бұлғап,
Шақырды сұлу,
Шақырды сұлу,
Шақырды сұлу бір арман.

Су ала барып тоғаннан,
Жалт беріп қайта жоғалған.
Таптырмай кеткен кешегі
Сенбісің сәулем,
Сенбісің сәулем,
Сенбісің сәулем сол арман.

Ауыл түгелдей ансарым,
Арманды сол бір аңсадым.
Еркімді алған елестей
Жете алмай соған,
Жете алмай соған,
Жете алмай соған шаршадым.

Алаулап атқан таңдарым,
Ұқтырды сұлу ән барын.
Таптырмай қойған кешеден
Сенбісің сол ән,
Сенбісің сол ән,
Сенбісің сол ән, ардағым,

НЕ ЕТСЕМ ЕКЕН?

Бұған дейін, жаным-ау, қалай-қалай
Бірімізді біріміз абайламай
Жүргенбіз: бүгін ғана күнім күліп,
Шыққандай аспанымда арайлап ай.

Мына тағдыр мойныма не жүктеген,
Өмір — орман, нуларын кезіп келем.
Ең болмаса осыдан он жыл бұрын,
Он жыл бұрын қалайша кезікпегем.

Өмір — орман, арасы қалың жыныс,
Жүрегім — өрт, дегендей жалынды күш.
Сені көріп көңілім шуақтады,
Жабырқаған жанымнан арылды қыс.

Менің күйім сезімге — мастың күйі,
Күн нұрына балқыған тастың күйі.
Не болмаса ұмытып өзін-өзі
Он сегізде от кешер жастың күйі.

Не етсем екем, япырау не етсем екем —
Жастығыма қайтадан жетсем бе екем.
Сөйтіп, жаным, өзіңмен өмір-бақи
Біржолата адасып кетсем бе екем,

СЕНІ КӨРМЕСЕМ...

Алатауымдай баурайы майса, жоны қар —
Мына ғұмырдың тарам да — тарам жолы бар.
Сан тарау соқпақ сабылтып жүріп,
Кейде адам
Бірімен-бірі ойда жоқ жерде жолығар.

Біздер де солай, тосыннан тосын жолықтық,
Беймәлім әзір, қуандық, әлде торықтық.
Сыр жасырмайтын жәудір көздер-ақ сөйлесті,
Сенсіз — мен,
Менсіз — сен жоқ екенсің, соны ұқтық.

Әрине қиын сезімнің жүгін көтерген
Сырымды сыртқа жайып алдым-ау бекер мен
Ризамын, қалқам, сонда да болса тағдырға
Сені көрмесем, арманда бәлкім кетер ме ем.

Күтіп жүргендей бақыт боп келер танды алда,
Сені көрмесем, кетер ме ем шыннан арманда.
Ризамын, қалқам, ризамын осы тағдырға
Сенің барыңды білдірген мына жалғанда.

МУҢАЙМА

Мұң бар ма, жаным, көңілінде —
Ащыға неге құмарсың:
Қысқантай ғана өмірінде
Адасып жүрген шығарсың.

Тірлікте мынау қым-қуыт,
Тапсам дегенде жоғыңды,
Сағынды біреу сындырып,
Кесті ме екен жолыңды.

Ашу ма,
Әлде арын ба —
Кім ұғып, кімдер шамалар:
Жауқазын гүлдей жаныңда
Мен білсем, мұң бар, нала бар...

Төңірегін қандай буалдыр
Көк түтін — бейне көк тұман,
Өңің де сондай қуаң бір,
Айығар ойың жоқ бұдан.

Көзіңнің алды — қақ тұрып
Аңыздай кеткен қуарып.
Бір кезде жасыл бақ тұнып,
Қалғандай кейін суалып.

Бастауы құмға көміліп
Бітеліп қалған бұлақтай.
Қабырғаң мұңға сөгіліп
Қойған-ау мүлде жылатпай.

Ақылға баймыз тәуірі —
Түсінем бәрін, түсінем.
Ауырдың ең бір ауыры —
Суынған көңіл кісіден.

Тағдырдың жолы — сан тарау
Бағынды талай сынарсың.
Тірлікте әлі, қалқам-ау,
Иіліп, бәлкім сынарсың.

Келтірген тауды сәніне
Шындағы бейне шынарсың.
Өзіңді өзін әлі де
Байқамай жүрген шығарсың.

Мұңайма,
Алда өмірің
Жүрерсің төмен, кейде өрде.
Біреуге қалса көңілің,
Барлық жан сондай дей көрме.

БАҚЫТТЫМЫН

Шыным,
Сырым,
Жарылғаным атымнан —
Мен бұл күйден қайтіп,
Қашан арылам.
Сенсең, жаным,
Сенсең, сені күніне
Күніге мың көріп жүріп сағынам.

Күлермісің,
Амалым не — күлсең күл,
Тілерім тек —
Көңіліңді шын сендір.
Көрінеді төбем көкке тигендей
Көз алдымда аққуым боп жүрсең кіл.

Бұл азапқа төзбедің не,
Төздің не —
Көңіл ояу,
Тарс жұмулы көз мүлде.
Сезімімді бере алмайтын секілді
Құдіреті «Ғаашық» деген сөздің де.

Тәңір мені айырмасын барымнан,
Сағым сынып,
Тауым кейде шағылған.
Қиын екен,
Қиын екен бәрінен
Күніне мың көріп жүріп сағынған.

Кешір, жаным,
Артық кетсем өлшемнен —
Буырқанды көңіл деген көл селмен.
Бақыттымын өмір бойы өзіңе
Сағынышым сарқылмастан өлсем мен!

ШОҚ ГҮЛ НЕМЕСЕ АҒАҒА НАЗ

Бір шоқ гүл —
Достықтың дәнекері сіз жорыған,
Көріп ем жаңа ғана қыз қолынан.
Шашылып жатыр міне жол үстінде
Нәзіктік — сұқ көздерден біз қорыған.

Көк,
Жасыл,
Қызыл,
Сары... алаулаған,
Сезімнің серпініндей жалаулаған.
Шашылып не себептен жатыр жолда,
Қимастай көз тоқтатып қарауға адам.

Айтшы, аға —
Не ұғып, не түсіндіңіз,
Неліктен еңсеңізді түсірдіңіз?
Ал, мен болсам — жанымды суық қармап,
Қарып кетті сол замат ішімді мұз.

Айтшы, ағатай —
Әлде бос налыдым ба,
Біз ұқпайтын сыр бар ма әлі мұнда.
Сонда-дағы гүл емес, иесі үшін
Батады екен адамның жаны мұңға.

Болады екен япырау бұл сынды адам,
Мына жалпақ ғаламға кім сыймаған.
Мен бейбақты аядым жан-тәніммен
Сый білмеске — алаудай гүл сыйлаған.

«АҚ АЙДЫН» КІТАБЫНАН

ҰЛЫММЕН ӘҢГІМЕ, НЕМЕСЕ ТУҒАН ЖЕР ТУРАЛЫ ТОЛҒАУ

Қарағым-ау!

Мені туған жазира дала мынау,

Алқабы — егін жайқалған,

Алабы — бау.

Төсіндегі көп көлдер мөлтілдеген

Құралайдың қарақат жанары ма-ау?

Кетпесем де шығандап, шалқып бірден,

Кезім жоқ, жеңілді іздеп, қалқып жүрген.

Қиында да қиялап жолға шыққам,

Қаршадайдан ат жалын тартып мінгем.

Демеймін:

— Басқалардан артықпын мен,

Қуанам еңбек етсем балқып бір дем.

Сол еңбектің арқасы — ұғын, балам,

Кездерім шаттықпенен шалқып күлген.

Тербеп тұрған ойы мен қырда дәнін
Сыры да,
Жыры да... көп бұл даланың.
Әкеме атам айтыпты,
Мен әкемнен
Талай-талай аңызын тындағанмын.

Тындағам да,
Кеудеме құйып алғам,
Талай-талай тарихтың сыйы қалған.
Бабамызды қаншама қан қақсатып,
Сергелдеңмен сенделткен күйік-арман.

Кездер болған құтынан жұты басым,
Бір мәрте ұтсаң,
Мың мәрте ұтыласың.
Тағдыр салған қыл бұрау — тақымыңа
Батады,
Қайда барып құтыласың.

Кей жылдары алапат өрттен жаман,
Аштық пенен айықпас дерт жайлаған.
Қайда апарып құярын біле алмаған —
Ерлерінің жанында кек қайнаған.

Кек қайнаған,
Өн бойын ыза буған,
Елес-арман алдаған,
Қыза қуған.
Талай мәрте құлаған қапылыста
Құтылам деп тағдырдың тұзағынан.

Құтылам деп мерт болған.
Тұра алмаған,
Адастырған сан соқпақ бұраңдаған.
Шыңға шығар кезінде шығандаған
Шырғалаңнан шырмалып шыға алмаған...

Тар қапаста тас тағдыр бабамызды
Бір емес,
Екі де емес...
Мың алдаған —
Өміріңе сабақ ал бұдан, балам.

Мына дала —
Сол дала. Қара, күнім!
Көкірегі шер-шемен,
Жанары мұң,
Өткізген жер жеті атаң балалығын.
Енді міне дүниені дүбірлетіп,
Жеткізген жер Замана даналығын.

Мына дала —
Сол дала. Қара бүгін,
Құшағына толтырып лала гүлін
Өткізген жер әкең де балалығын.
Жыр еткен жер,
Қолынан түлеткен жер
Қиығында күлкі ойнап жанарының.
Қара бүгін сол жерге.
Қара, күнім!

Көрдің бе әне —
Менің де құрдасым жүр,
Көрдің бе әне —
Сенің де құрдасың жүр,
Әке-бала бізге ұсап сырласып жүр,
Құлақ қойып азырақ тындашы бір
Жас-кәріге уақыты,
Бақыты ортақ —
Дүниені түлеткен тың ғасыр бұл.

Екеуі де ақ дәнді сапырады.
Екеуі де ақ дәмге шақырады.
Теңіз болып телегей жатыр әне
Дән-дария толқыған атырабы.

Бұл далада жігіт боп гүл де тергем,
Бұл даланы суарғам күнде термен.
Он сегізде —
Өзіндей өндірі кезім,
Тыңға келгендерменен тың көтергем.

Тың көтергем,
Тың жерге түрен салғам,
Іркіп қалмай барымды түгел салғам.
Білгің келсе әкеңді,
Ең алдымен
Сұрап ал ана отырған Түген шалдан.

Түкеннің дүрілдеген жас күні еді,
Бір колхоз —
Төрт ауылдың бастығы еді.
Сөзге ұста,
Ақынға кен, әрі икемді,
Қолы да бір кісідей бас біледі.

Дер шағы,
Домалап тұр тасы да өрге,
Сонда да қыр көрсетпес тасып елге.
Әр істі дөңгелентіп жіберетін
Тіл тауып кәрісімен, жасымен де...

Бәлкім ол баласынды әлде мені —
Көп сөйлеп, кейбіреуше сәндемеді.
Есімде:
— Жолдамамен оқытамыз,
Әзірше тіркеуші боп бар,— дегені...

Иә, солай,
Тіркеуші боп тың игердім —
Тілгілеп тілерсегін шиыр жердің.
Несіне жасырайын, алғашқыда
Құлан аспас қиядай қиын көрдім.

Әрі тарих,
Әрі бұл өмірбаян,
Бәрі шындық —
Ете алман жоғын баян.
Сүтпісірім таңдарда ұйқым қанбай
Жүргенім бүгінгідей көңілге аян.

Өмірбаян —
Мен елмен тың көтердім,
Тірліктің несібесін күнде тердім.
Әкем маған үйреткен қаршадайдан:
«Ел мерейін өсіру — міндеті ердің!»

Жиырма бес жыл —
Қысы бар, жазы да бар,
Тыңда туған қаншама қазына бар.
Талай-талай көңілде базына бар —
Әні де бар,
Таусылмас сазы да бар.
Кеудем менің күйсандық жазып алар.

Дұрыс, балам ,ұғынып-түсінгенің,
Теңіздегі тамшыдай ісім менің.
Мақтана алам сонда да, молшылықты
Қолмен көтергендердің ішіндемін,
Ер намысын ешқашан түсірмедім.

Жан емеспін керіліп күй таңдаған,
Біліп жүрсін кей мұңлар қиқандаған.
Нан бар жерде ән барын жастай ұққан
Сенің әкең, ұялма — диқан, балам!

Қазірде де білемін нан қадірін,
Нан өмірдің үзігін жалғады мың,
Нан жоқ жерде байлықты таңдады кім?
Өзің үшін алдымен дән сеуіп ал
Бұла күшің бойында барда, күнімі!

Алқабы — егін жайқалған,
Алабы — бау,
Бас еншің — атамирас дала мынау.
Осы жердің қасиетін түсіне алсаң,
Қор болмайсың өмірде, қарағым-ау,
Түсіне алсаң, жарадың,
Жарадың-ау!

Заулап әлі-ақ өтеді сері күнің,
Жастықтың да басарсың желік үнін.
Менің де әкем айтулы диқан еді
Дейтін болсын ертең күн сенің ұлын,
Ұқтыра алсаң...
Ғанибет тегі мұның.

Ұзақ жолда жақсы да,
Жаман да... бар —
Ұлым!
Ұлың алдымен саған қарар,
Жеті атамнан қалған жер саған қалар,
Дән себер диқан-баба аман болса,
Айналайын далам да аман болар,
Аман болар!

БІЗ ТУҒАН ЖЕР

Біз туған жердің тауы жоқ —
Зеңгір көкпенен таласқан
Мұнартып басы —

Кей-кейде бұлттардан-дағы әрі асқан.
Сұлулығы да шіркіннің сонда ма екен деп қаламыз,
Қас сұлуларға қашан да қарапайымдылық жарасқан.

Ақ жал толқынды —

Адуын,

Асау теңізі жоқ тағы,

Қыс болса,

Аяз, актүтек,

Үдере келіп соққаны.

Қаңтардың қаһар күнінде жол жүру-дағы бір азам —
Демде жоғалып жатады қазіргі салған соқпағың.

Сергимін ғой деп кейде бір

далаға шықсаң, серпіліп,

Ерегескендей екпіндеп, теріскей беттен жел тұрып.

Қайсарлығыңды қайрайды —

сыныма толар ма екен деп

Осалдарды үйге тығады,

«Тәубәсіне сәтте келтіріп.

Бірақ біз соның бәріне үйреніп алған жандармыз,
Басқа тірлікті қаламас күйге еніп алған жандармыз.
Қайтадан егер бөлсе де дүниенің мекен-тұрағын
Тап басып, қайран туған жер, өзіңді ғана тандармыз.

Ақын сезіммен серпіліп, сөйлеп кеттім бе сәл астам,
Дүниеде жақсы, жайсаң жер көп-ақ шығар-ау, таласпаш.
Бірақ та соның бәрі де мен туған жерге жетпейді —
Қарапайымдылығы қашаннан өзіне ғана жарасқан.

БӘРІ СЕНДЕР ҮШІН ДЕП

Ағайындар!

Бәрі сендер үшін деп,

Бастап қойып,

Тастап кеткен ісім көп.

Бір ескерткіш орнатпақ ем мәңгілік

Әлемде жоқ әсемдіктен мүсіндеп.

Ағайындар!
Бәрі сендер үшін деп,
Бастап қойып,
Тастап кеткен ісім көп.
Ойға алғаным орындалмай, өкініп —
Кей күндері күйдіргендей ішімді от.

Өтіп жатқан,
Кетіп жатқан күндердің
Өтеуіне нелер алып үлгердім.
Қарғыс естіп қамықтым ба кей замат,
Алғысына не болдым кімдердің.

Жұбаттым ба мұңлы жанды жылаған,
Тұрғыздым ба бәз біреуді құлаған.
Жан болды ма менен сүйеу сұраған,
Демеу тауып қуанды ма бір адам.

Мына өмірде шында да осы бармын ба,
Ал, бар болсам, мақсатым не алдымда.
Адам деген ардақты атты әрдайым
Туын жықпай, биік ұстай алдым ба?

Бұл пендеде көп болады неге мін,
Соны әлі де түсіне алмай келемін.
Азаматтық ар алдында бір замат
Тура қарап, есеп берсем деп едім.

Кейде тіпті ойың — кермек, ішің — у,
Сырт көз болса дер еді: Бұл кісі қу.
Бұл пәниде ең қиыны — мен білсем,
Ең алдымен өзіңді-өзің түсіну.
О, ағайын — келеке етіп күл мейлің,
Кейде мен де көктемдегі күндеймін.
Құйылып кеп,
Түйіліп кеп тұрсам да
Жауарымды, жаумасымды білмеймін.

Иә, ағайын!
Бәрі сендер үшін деп

Тастап кеткен ісім көп.
Салғырттық па,
Аңғырттық па —
Білмедім
Ал басқа жұрт мұны қалай түсінбек.
Бірақ менен күдер үзе көрмеңдер
Тасқындаған бойда бұла күшім көп.
Бір ескерткіш орнатарым ақиқат
Әлемде жоқ әсемдіктен мүсіндеп.

ДОМБЫРАМЕН СЫРЛАСУ

Сені іздедім —
Жаным бір жабыққанда,
Сені іздедім —
Жалғыз қап жалыққанда.
Сені іздедім —
Шынымды айтайын деп,
Сенен басқа сырымды жан ұққан ба?

Кей сәттерде көңлімді елендеген,
Еш пендеге еш жерде еленбеген,
Тез ұғушы ең, сыралғы серігім сен —
Сол сырымды елге айтып берер деп ем.

Қос ішегіңнен қосылып күй ақтарған,
Бір сыр ұғып отырмын — сияқты арман.
Бабалардың бағызы өнерінен
Өлмейтұғын өзіңдей тұяқ қалған.

Біліп елдің жақсыға шөлдейтінін,
Тұяқ қалған өзіңдей өлмейтұғын.

Жабыркаған көңілімді көтерсем деп
Сені іздеймін — жабықсам, көрмей тыным.

Қияс тартып,
Халықтан шеттемеген —
Өнер тілін өмірі шектемеген.
О, ғаламат!
Құп-құйттай болып алып,
Көкірегің кен еді неткен ерен.
Өнер тілін өмірі шектемеген,
Өресізден зар-запа шекпе деген.
Ұлылардың ұрпаққа өсиеті —
Құдірет боп,
Күш болып жеткен ерен.

Шежіредей шер төккен күніге мың,
Зар заманның үзілмес үні ме едің?
Ханға естірткен қаралы хабарынды
Қайран қалып тыңдайды тынып елім.

Бұлт үйріліп,
Төбеңнен төніпті аспан —
Шыдамсыздар шығандап, өліп қашқан.
Ерлер болса,
Есін тез жиып апты
Адуын айбарыңнан «Көбік шашқан»

Толтырып күллі әуенін дүниенің
Тағдырдың бізге берген сиы ма едің.
Қашанғы қуанышы, қайғысымен...
Тұрғандай тар кеудене сиып елім.

Дегендей: Шер-мұңымды қозға тағы —
Көңілдің қыл көпірін қоздатады.
Айрылған ботасынан бейбақ ана
Мезгілсіз «Бозінгенді» боздатады.

Айналайын, қадрілім, қасиеттім,
Кейде бір әкелсең де қасырет-мұң.
Арамзаны аяусыз басып өттің,
Адал жанды өмірге ғашық еттің.

Сыр ашсам деп тағы бір ақтарыла,
Сені іздедім —
Жабыққан шақтарымда,
Сені іздедім —
Жалыққан шақтарымда,
Көңілімнің көрінбес көгершінін
Қондырғайсың шабыттың бақтарына,
Сыр ашайын армансыз ақтарыла.

УАҚЫТ ҮНІ

(Лирикалық поэма)

Тыңда, Ғалам,
Мені де тыңда бүгін,
Жеткізейін жаныңа жылдар үнін.
Ақтық демі таусылып, тынбады кім?
Соның бәрін еске алып, ер көңілмен
Жырлайтұғын күн екен шын да бүгін.

Шын да бүгін —
Күн екен серпілетін
Қуанышка құлағын ел түретін.
Шын да бүгін —
Күн екен көңілдердің
Күйсандығын бабына келтіретін.

Отыз бес жыл —
Жеңіс күн оралғалы,
Отыз бес жыл —
Бақытым толы арналы.

Шаттығымның шүпілдеп тоғандары,
Қасырет күн Жерімнен жоғалғалы.

Қуанамын,
Қамығу жоқ үнімде,
Сайрайтындай сан бұлбұл көңілімде.
Гүлзар баққа айналды өмірім де,
Өмірім де,
Өрісті өңірім де...
Бірақ,
Бірақ... Балғын шақ елестерін —
Біздің ұрпақ басынан не кешкенін...
Ұмыта алмай жүрмін-ау соны мүлде.

Мың жылда да,
Бір апта, бір күн емес —
Балалық шақ оралып бір түнемес.
Ол күндердің бізге артқан зіл салмағын
Ұмыта алман,
Ұмыту — мүмкін емес.

Түсім қашып,
Өңім сәл бозарды ма,
Албыраған алау жүз тозар мына.
Өз-өзімнен қаламын мұңға батып
Оралғанда өткендер көз алдыма.

Көз алдыма өткендер оралды ма —
Онда қайта от денем тоңар мына.
Мұңға батып қаңтардай қалтырадым.
Балалығым жұрдай боп тоналды да.

Кешір мені,
О, дәуір, кешір мені,
Қөп ойымның түйіні шешілмеді.

Көз алдымда әлі де кейбіреудің
Көкіректеп,
Кеуде ұрып есіргені,
Алып шықсам деп едім сол күндердің
Бір суретін сақталған есімдегі.

Көріністей шыңқай түс, бесіндегі
Бәрі-бәрі —
Әлі де есімде еді.
Жел де,
Сел де,
Нәсер де...
Бір бояуын
Көшірмеді —
Жадымнан өшірмеді.

Арба тарттым,
Шөп шаптым,
Соқа айдадым...
Бөксеріліп өкшеден шоқайларым.
Ана сүті аузымнан кетпей жатып,
Көрдім не бір өмірдің қоқайларын.

Көнергенмен көп ізім таныс әман —
Кейде ойша солармен қауыша алам.
Саралаймын,
Саламын таразыға...
Бірақ қайсын түгендеп тауыса алам.

Уақыт-тұлпар аптығып-алқынбайды —
Кейде — шаттық,
Кейде — мұң, зар тындайды.
Соғыс салған суреттер көз алдымда
Таразының тіліндей қалтылдайды.

...Он бірде едім —
Су тарттым комбайнға,

Менде ерік жоқ, не кәсіп, таңдайын ба
Күнұзаққа нәр сызбай жүрдім кейде,
Судан басқа дәм тимей таңдайыма.

Комбайншы елдегі Жанахымет —
Жас еді келе жатқан жаңа түлеп.
Ертеменен тербетіп оятады
Таң алыс, болса да әлі қаратүнек.

Жол бойы Тасқұдықтан су аламыз,
Айбасты да қандырып суарамыз.
Келген сәтте от алса моторымыз —
Тірілгендей әкеміз қуанамыз.

Қуанамыз шаттанып, алақайлап,
Терін сүртіп, қолына малақайды ап,
Көзі күліп, қағады жауырынымнан:
«Міне, бүгін жарадың, балақайлап».
Соның бәрін көңліне түйіп алып
Тұп-тұнық боп жатады дала-қаймақ.

Сирек бақыт әттең-ай ол дегенің —
Шалшық болып шығады көл дегенің.
Бір күрк етіп көбіне қайта өшеді,
Көргенімнен көп екен көрмегенім.

Білмесе де шіркіннің тілін анық,
Екі жеңін сыбана түріп алып,
Деп кейде:
— Байқамадық мұны не ғып,
«Шек — қарынын» жатады жайратып сап
Комбайнның астына кіріп алып.

Дейді маған:
— Әй, бала, тыңда бәрін
Уақыт қымбат,

Кәнекей, тұрма, жаным:
Содан болар —
Моторды алмастырып,
Комбайнды айналып зыр қағамын.

Қілт керек пе,
Жәкеңе әперемін.
Май керек пе,
Сол замат әкелемін.
Бірақ мотор маңқиып міз бақпайды
Таба алмайды жас жігіт әттең емін.

Тіле деді,
Тіледім, амалым не —
Жалбарынам құдайға, табарым не?
Ақ қайыңдар қайысып қабырғасы,
Мұңаярдай менімен дала бірге.

Қиналады Жәкең де, мен де бірге,
Қолдан келер дәрмен жоқ дем беруге.
Не көмегін,
Не ақылың тимеген соң
Көленкедей ердің не,
Ермедің не?

Қанын ішке тартқандай міз бақпайды,
Болғаны ма бұл шіркін бізге-ақ қайғы.
Бүкіл ауыл қараған комбайнның
Тағдыры қай жүректі сыздатпайды.

Дағдарып, дел-сал күйде дым бітірмей,
Жансызға — жан,
Тілсізге — тіл бітірмей
Отырамыз салымыз суға кетіп
Екі жарты қосылып — бір бүтіндей.

Ортақ қайғы,
Ортақ мұң,
Ортақ арман —
Бұлан құйрық түлкідей жортады алдан.
Қарын қашан тояды қара нанға,
Көңіл қашан толады орталанған.

Қасарысқан тағдырдың тас сараңы-ай,
Болар еді құпиясын ашса қалай.
Бармағымды шалғыға шалдырып ап
Қарақошқыл қан саулап қақсағаны-ай.

...Көтеріліп қалды күн тас төбеге,
Еткен еңбек,
Төккен тер босқа өле ме,
Әлде тағдыр шынымен өшіге ме
Көнбейді әрі, өнбейді ештеңе де.
Енді өзіне ұсады Жанахымет —
Келістім деп осыған баста неге.

«Әттең-ай!» деп қағады таңдайын да,
«Бақытсыз!» деп соғады маңдайын да.
Басу айтып жігітті жұбатардай
Тіл жоқ мына тас керең комбайнда,
Үн жоқ мына қоршаған тал-қайында.

Қыр басында жол жатыр иректелген,
Ол да үнсіз, мұңлы бір күй бөктерген.
Мен ойлаймын: қаңқитып Тораңғылдан
Өгізбенен несіне сүйреп келген.

Айтып-айтпай не керек, ол күндерде
Бізге бақыт, қуаныш сирек келген.

Адам емес, сыбап бір тілдейтұғын,
Өгіз емес, сабап ап жүр дейтұғын.

Көк темірге не дерсің қадірінді,
Қасиетінді бағалап-білмейтұғын.

Тұрып қалды небары бір айналып,
«МТС-те жөндеп ем бір ай барып.
Бүйтіп кешкен тіршілік құрысын!» — деп
Ыза буған жас жігіт жылайды анық.

Бір темірін суырып алады да,
Тұрған қалпы жас тұнып жанарына:
Дейді маған өзінше мұңын шағып,
— Күйіп кетті, құрыды, қара мына.

«Қап!» — деп қоям ештеңе білмесем де,
Мөлтілдеп жас менің де тұр «кесемде».
— Тез ауылға жетейік, айналайын,
Айбасты ағыт, болмайды жүрмесе елге,
Жинал шапшан, барасың бірге сен де.

Дейді — бәрін мен үнсіз құп аламын,
Ұққандаймын көзінен, сірә, бәрін.
Сәби жүрек егіліп кетеді екен
Көрген сәтте жігіттің, жылағанын,
Жылатпастай тапсам ғой бір амалын.

— Бұл не? — деймін ештеңе білмесем де,
Мөлдір тамшы шайқалып тұр «кесемде».
Мен де бірге кетемін Жәкеңменен,
Жапырайып артына мінгесем де,
Ем іздеген бейбақтай бір кеселге.

Өгіз мінген немене, жараса ма —
Жақындадық ауылға, қарашы ана,
Асыққандай бейне бір тамашаға
— Көке, мені артыңа мінгестір, — деп
Шулап алдан шығады бала-шаға...

Түсім қашып,
Өңім сәл бозарды ма,
Зымырап жылдар талайдан озар мына.
Қалдым міне тағы да мұңға батып,
Өткен күндер оралып көз алдыма.

Өткен күндер оралып көз алдыма,
Шежіре-тарих тағы да сөз алды ма.
Бұлбұл үні тербетіп төңіректі
Көкжиектен қысқа таң бозарды ма.

Сол жерлермен мінекей жүріп келем,
Кеудем толы арманмен, үмітпенен.
Мұң мен шерді көтеріп көк өгіздей
Кете берген жылдар-ай жігіт-желең.

Көп болған-ды,
Көп болған көрмегелі,
Тал қабықтан ат қамшы өрмегелі.
Тәтті түсті барқырап таң алдында
Басқарманың дауысы бөлмегелі.

Қан жауғандай қатулы қабағы әлі,
Бір қадалса, сол жерден қан алады.
Көз алдымда ауылға келе сала
Ақ сақалды Бектұрды сабағаны.

Әрі шебер,
Әрі аңшы,
Әрі сері —
Күллі ауылдың бетке ұстар кәрісі еді.
Ақ сақалдың десті жұрт киесі атар,
Тірі жүрсек, көрерміз әлі сені.

Қатын-бала,
Кемпір-шал,
Бәрісі де...
Қарар болды үреймен әр ісіне.
Бейсен бастық бүйідей тиді жұртқа —
Жасы түгіл,
Ауылдың кәрісіне.

Бәлкім,
Бәлкім бұл теңеу артық шығар,
Ызасы өтсе демей де қайтып шығар.
Ненің артық,
Ненің кем екендігін
Шындық өзі шыңыраудан тартып шығар.

Кәрі тарих мәрмардан қашағандай,
Тура қарар шындыққа тасаланбай.
Жеткізсем бе деп едім мен де соны
Әділетке қиянат жасап алмай.

Қатуланып келді ме басқарма тік —
Талай көзден кетеді жас парлатып.
Ерегессе аузыңа нәр татырмас
Көз алдында жатсаң да аштан қатып.

Содан болар,
Бетіне келмейді ешкім,
Не күшпенен,
Не сөзбен жеңбейді ешкім.
— Бұл шіркіннің, — деседі ел, — сүйеуі көп,
Шағым — арыз және де бермейді ешкім.

...Білем өзім —
Бірді айтып, кеттім бірге,
Ел запысын ерлермен шектім бірге.
Соғыстан соң тойған жоқ бірден қарын,
Жеңіс елге келген жоқ тек бір күнде.

Бозғыл тартып келеді дала таңы,
Өткеніңе дегендей қара тағы.
Жаңалықтың жұртында мына бір шоқ —
Өлген жері атамның сары атаны.

Кешір мені,
О, дәуір, кешір мені,
Өлмеді өмір,
Үміт те кесілмеді.
Тоқтатпады уақыттың керуенін
Есерсоқтау Бейсеннің есіргені.

Айтып-айтпай не керек, кесірлі еді —
Көңілдерде көп түйін шешілмеді.
Бір сүретін кеудемнің қойнауынан
Жайып салдым, ағайын, есімдегі!

Жылдар өтті зымырап уақытпенен,
Ащыны да, тұщыны татып келем.
Адам да шат,
Бұл күнде далам да шат,
Басқа келіп қонды өзі бақыт деген.

Кімнің кім екенін ел танып көрді,
Жақсыларға ұсынды халық төрді.
Ақ сақалдың,
Ақ дәмнің киесі ұрып,
Бейсеніміз бірер жыл барып келді.

Тасырлық мол қашаннан сыңайында,
Дейтін еді:
— Иіліп, сынайын ба.
Барып келді «дәм-тұзы» шеттен тартып»,
Кеткен еді ұмытып «құдайын да».

Еңбек десе қоятын асын жерге
Жанахымет ырыс боп ашылды елге.

Комбайны көнтерлі көк өгіздей
Ырық бермей жүретін басында ерге,
Домалатты бүгінде тасын да өрге:

Әдетінше жымнып әрдайымғы —
Күмбірлетіп кеудене балдай үнді,
Бақ-ырыс деп ашатын маңдайымды,
Мақтап алып жөнелер комбайнды.
Айтса айтқандай, қашан да мол тынысты
Миллиардтар арнасын толтырысты
Өрге сүйреп Өрнек пен Жарғайынды.

Қиындықсыз қуаныш бастала ма,
Қуә дала,
Қуә оған аспан ана —
Мотор сырын ұға алмай күні кеше
Соққылаған маңдайын жасқа қара
Еңбек бүгін көтеріп биігіне
Қошеметпен қол соқты астана да.

Омырауында Жұлдызы — Еңбек Ері
Жәкеңе кім аймақта тең келеді.
Басып кеткен ізіне гүл бітеді,
Молшылықтың моншағы тербеледі.

Көтерілген еңбекпен бақ-таланы,
Кір шалмаған азамат, аппақ ары.
Жанахмет ауылынан боламыз деп
Жерлестері әр жерде мақтанады.

Алға тартты дер ме екен не үшін мені
Кетті аталып талайдың есімдері.
Қайтсе-дағы шындыққа шық түсірмей
Жайып салдым суретті есімдегі.

Уақыт өтер,
Күндер де озар мына
Кете берер түндер де өз алдына.

Асып-тасып «тәубемнен жаңылыссам»
Әкелемін өткенді көз алдыма.

Өткен күндер таусылмас сабақ маған,
Есеп берем қадамыма әр аттаған.
Жүзіне мұң түнеген жасты көрсем
Жәкенді ойлап сондағы қарап қалам.

Календардың бетіндей парақтаған —
Күндер өтіп барады — сабақ маған.
Жақсыға да,
Жаманға жолығамын,
Есеп берем қадамыма әр аттаған.
Сонда жұртты жылатқан содыр көрсем,
Бейсен емес пе екен деп қарап қалам.

Бәлкім,
Бәлкім мұным да артық шығар,
Ызасы өтсе,
Демей де қайтып шыдар.
Непін артық,
Ненің кем екендігін
Шындық өзі шыңыраудан тартып шығар.

Мөлдіріндей тамшының тұмадағы
Адалдық пен адамдық сыналады.
Ақиқаттың көзіне шөп салам ба?
Өкпелетіп алам деп бір ағаны.

Өткен өтті,
Кім оны қайтарады,
Жалған сөйлеп қайтып жан жәй табады.
Мен үндемей шындыққа көз жұмғанмен,
Менен басқа біреулер айтады әлі.

Айтады әлі,
Бірін де жасырмайды,

Кемітпейді,
Және де асырмайды.
Шындық әсте ешкімді басынбайды,
Шындық әсте ешкімге бас ұрмайды.
Сол шындықты айтпасам өзім бүгін
Алабұртқан көңілім басылмайды,
Қарауытқан аспаным ашылмайды.

Уақыт үні қашан да құлағымда —
Жалғасатын Ұлы арна,
Ұлы ағынға.
Еркімнен тыс әрдайым еске аламын
Бала күнді —
Ішімнен тынамын да,
Таусылмайтын тағылым бар сірә мұнда.

Тыңда, Ғалам,
Мені де тыңда бүгін!
Жеткізейін жаныңа жылдар үнін.
Ақтық демі таусылып, тынбады кім,
Асқарларға арманын бұрмады кім,

Соның бәрін еске алып, ер көңілмен
Жырлайтұғын күн екен шын да бүгін!
Мың жылда да,
Бір апта, бір күн емес —
Балалық шақ оралып,
Бір түнемес.
Ол күндердің бізге артқан зіл салмағын
Ешқашан да ұмыту мүмкін емес!
Мүмкін емес!!!

БЫЛҒАРЫ ЕТІК

Жылдар өтіп барады зымыраған —
Әжем ылғи аятатын мұны маған.
Жастықтан ба, алаңсыз мастықтан ба
Ұқпайды екен көп сөздің сырын адам.

Бала күнде көп көрдік таршылықты,
Соғыс ерте шындады, ар шынықты.
Өмір деген еріксіз әкеледі
Көз алдыңа бүкпесіз бар шындықты.

Жүректерді балауса қыс қармады,
Асыл арман мұқалды — ұшталмады.
Сол қалпымен біржола оралмады
Балалықтың біздерден ұшқан бағы.

Ақпандағы Арқаның қысы қандай,
(Кейбіреулер қалар ма түсіне алмай?)
Азаматты аязы қалтыратып,
Ақ бораны атанды ұшырардай.

Өңменіңнен өтеді желкемі де,
Ішер тамақ, киімнің кем тегі де.
Жыртық етік, өлең шөп ұлтарағы.
Айтсам қазір ұқсайды ертегіге.

Таң азаннан кетеміз сабан іздеп,
Жанымызда жазылмас жарамыз көп.
Ойламаймыз сонда да томпаң қағып,
Үсіп-тоңып бір жерде қаламыз деп.

Құлақтардың сан талай тыз еткені,
Жыртық-жамау етіктен сыз өткені...
Бәрі-бәрі есімде бүгінгідей,
Болмасақ та жауынгер күзеттегі.

Ес жинадық — кетті көп жылдар өтіп,
Шынар болдық бұл күнде шыңға бекіп.
Әйтсе-дағы сол бала күндегідей
Қигім келіп тұрады былғары етік.

БИШІ ҚАЙЫҢДАР

Биші қайындар,
Биші қайындар!
Арудай әсем бұралған.
Тербеліп желмен —
Жас жүректерге
Ұялатасындар мұн, арман.

Биші қайындар,
Биші қайындар!
Тыңдап ап самал саздарын,
Би тіліменен жеткізесіңдер
Көңілдің алау — маздағын.

Бурабай көлі,
Бурабай тауы —
Тербеліп бірге сендермен.
Тебіреніп көкте туған ай тағы
Билеріңе әсем дем берген.

Биші қайындар,
Биші қайындар!
Сұлулық сырын ұқтырып.
Қойнында — әлем,
Қойдыңдар әмен —
Ғашық жандарды күпті ғып.
Баурап алдыңдар,
Жаулап алдыңдар
Жалынға толы жанымды
Не деген ғажап мықтылық!

ӘКЕ КӨҢІЛІ

Сәби келді,
Сәби келді өмірге —
Әке болдым,
Түсім бе, әлде өңім бе.
Бүгін, достар, бір қылау жоқ көңілде,
Биік бүгін керегем де, көгім де.

Толтырғандай көлдей көңіл арнасын,
Келді үйіме, келді міне жалғасым.
Менің енді тілейтінім ұлыма
Өмір-бәйге жарысынан қалмасын.

Өткеніне өкінбестей соңара,
Білек түріп түссін талмай додаға.
Өз бақытын өзі жеңіп алмаса,
Тірлігінің мағынасы бола ма?!'

ТАУЛАР

Таулар,
Таулар,
Төбесі көк тіреген —
Қас батырдай көрінер шоқтығы ерен.
Етегінен шыңына қарағанда
Ақша бұлтқа кіріп түр өткір емен.

Баурайында — қарағай...
Гүл де өседі —
Ұшар басы аспанмен тілдеседі.
Осылай Көк пен Жерді жалғастырған,
Екі елдің елшісіндей күн кешеді.

Жаһанға мақтанардай бар асылы —
Әр таудың қыран жетпес дара шыңы.
Жаратқанда-ақ Биіктік табиғаттың
Тауға ғана сыйлаған жарасымы.

ЖАҚСЫЛЫҚ ПЕН ЖАМАНДЫҚ

Көңілімде бір түйткіл,
Айтайын ба,
Талайлардың тұнығын шайқайын ба.
Әлде мен де әліптің артын баққыш
Жандарға ұқсап,
Анысын байқайын ба:

Байқайын ба бір шоқып,
Екі қарап...
Жердің астын кезгендей жеті қабат.
Ойдағымды істермін содан кейін —
Дегеніме алған соң жетіп әлі-ақ.

Көл-көңіл де көрінер бәлсек кішік,
Қарайын ба алды-артымды өлшеп-пішіп.
Қыран емес, торғай да тірлігінде
Қанатының қауқарын көрсетті ұшып.

Өлшеулі өмір,
Күш-қуат — бірлігінде
Ұластырып Күнді — Түн,
Түнді — Күнге
Ел бақытын балаған өз бағына
Не бір жайсаң жан таппай жүр бүгінде.

Өлшеулі өмір,
Өлшеулі тірлігінде
Атыстырып астыртын бірді бірге.
Талайларды тоздырып табанынан,
Қорқаулар да күн кешіп жүр бүгінде.

Біреулерге біреулер бере ме ақыл
Кім біліпті тынарын немен ақыр.
Жақсылық пен жамандық — Күн мен Түндей
Итжығыспен тірлікте келе жатыр.

МҰРСАТ БЕР

Уа, табиғат!
Мына байтақ даламды,
Мына байтақ ғаламды
Көру үшін —
Бір сәтке
Күн көзіне айналайын.
Мұрсат бер.
Дүниенің сұлулығын — шырайын
Бағдарлайын, қиынына шыдайын,
Жер — жаһанды бір айналып шығайын,
Бәрін-бәрін өз көзіммен көрейін,
Шауағымды, шұғыламды төгейін.

Түн түнекте —
Зар боп сәуле — жарыққа
Тал қармаған қанша зағип-ғаріп бар,
Аңсап жайсаң гүл кезін
Соның бәрі күтетіндей Күн көзін.

Бәрін соның көру үшін көзіммен
Қуат керек,
Мұрат керек төзім мен.
Уа табиғат!
Сол үшін де бір сәтке
Күн көзіңе айналайын —
Мұрсат бер!

ЖАНЫМА КЕЙДЕ БАТАДЫ

Ұлылар бар жерде ұрылар-дағы болады,
Олар да мына пәни жалғанның қонағы.
Мерейі үстем бірінің, мәртебесі ылғи жоғары —
Ал, бірі дәйім халықтың қуанышын ұрлап — тонады.

Мерейін елдің өсіріп,
Әлемге кеткен атағы —
Жақсылар жүрген жолменен жаман да өтіп жатады.
Балшәрбатын да өмірдің солармен бірдей татады,
Шынында өмір ғажап қой,
Сонда да осы заңдылық
Жаныма қатты батады.

ҚЫС

Жаз ғұмыры соншалық қысқа ма еді!
Күз де өтті,
Қылышты қыс та келді.
Бұрынғыдай бау-бақты сәнге бөлел,
Сайрамайды сауықшыл құстар енді.

Бәрі ұйқыда —
Не деген тыныш шақ бұл,
Дем алғандай табиғат тыныстап бір.
Бірақ Аяз-атаның өзінің де
Қаңтар келіп,
Денесі құрыстап тұр.

Ешкім шығып көрмеген басына әлі
Дірдектейді таулардың тасы-дағы.
Сондықтан да көктемге жанды тұрмақ,
Жансыздардың өзі де асығады.

КЕЙДЕ БІР...

Кейде бір ой теңізін кешемін де,
Жәй жүрем, тек тірліктің есебінде.
Тимейді досқа дос боп пайдам да аса,
Сондай-ақ, жоқ дұшпанға кеселім де.

Ондайда өзімді өзім түсінбеймін,
Ойы жоқ, қиялы жоқ... Мүсіндеймін.
Күн болып жая алмаймын жылуымды,
Түн болып түндігімді түсірмеймін.

Мені жоққа бірақ та санамандар,
Кеудемнің сән-сарайын аралаңдар.
Өзгеге ұқсамайтын мінезім бар,
Сонымен мені дәйім даралаңдар.

* * *

Бірде кеншімін,
Бірде елшімін.
Күлме, дос,
Сен! Шыным!

Бірде батырмын,
Бірде ақынмын,
Бірде жер өндеп —
Дән сеуіп жатырмын.

Берген-ау сөзге ерік —
Құлақ естімеген, көз көріп
Құбылма дермісін
Сәт сайын тұратын өзгеріп.

Иә, мен ойдамын, қырдамын...
Көтерем тылсымның тындарын.
Елшінің,
Кеншінің,
Ақынның,
Батырдың...
Бәрінің міндетін атқарар
Ұлдарым, қыздарым —
Сырларым, жырларым!

* * *

Көрмегелі,
Көп болды-ау көрмегелі,
Көңілімнің қайдасың көк дөнені.
Шабытымның қайдасың шамшыл оты,
Өрен жүйрік жеткізер өрге мені.

Билеп бір сәт бойымды артық ағын,
Шамырқанам,
Қияға шарқ ұрамын.
Шарқ ұрамын ұмытып өзімді өзім,
Қайтып қана шабыстан тартынамын.

Сәйгүліктей сайлаулы кермедегі
Шалқы, шабыт! Отырғыз ерге мені.
Дүниені кезейін дүбірлетіп,
Көңілімнің сабылтып көк дөненін.

ІЗДЕП КЕЛЕМ

Мен — жоқшымын,
Бар талай жоғалтқаным,
Жүріп келем — үміт боп қол артқаным.
Қансонарда із кесіп, аң қуғандай
Жер бетінің қараймын жолақтарын.

Кім біледі, жоғымды табамын ба,
Қалтарыс көп жұмыр жер танабында.
Кім біледі,
Мен тіпті болашаққа
Жоқшы болған қалпыммен барамын ба.

Іздеп келем — іздеуден жазбай келем,
Ертеңімді көктемдей, жаздай көрем.
Іздегенім сол ма екен, көкірегімде
Кей сәттерде алау боп маздайды өлен.

Іздеп келем — алғы бетке тік қадап жанарымды.
Жалау етіп ақ арман, ақ арымды,
Арман қуған жетеді арманына,
Білем мен де сондықтан табарымды.

ҚАСЫМҒА

«Құя алман үгітілген балшық өлең,
Көңілде көл жасамаң тамшыменен,
Серінің семсеріндей сертке таққан —
Өлеңнің өткірін бір алшы менен»,—

Дедің де астың биік жыр асуын,
Өлеңмен жасап не бір мұра асылын.
Ел үшін өстің ерен ақын болып —
Бақытын ойламаған құр басыңның.

Өмірдің мейманы боп азғана күн,
Еліңді сүйіп өттің, абзал ақын.
Бұрқыраған қысы жүрді Оралыңның,
Жырында талмай қақты қаз қанатын.

Жырладың алтын ұя — өз өлкенді,
Жырладың тау-қияны, өзен, көлді...
Жырладың қара қасты қарындасты —
Кетпедің босқа тастап көленкенді.

Әлі де сол баяғы бір Қасымсын,
Бір өзін — танығанға бір ғасырсын.
Отырсам өлең жазып ақылшымсын,
Ал, жәй кезде ең жақын сырласымсын.

ТІЛШІ

Әбдуали Қарағұловқа

Тыстағы абыр-сабыр тынса-дағы —
Сөнбейді көрші үйдегі бір шам әлі.
Жарығы жақсылықтың жаршысындай
Көкірегінді қуаныш — нұр шалады.

Берілген осыншалық ілкі ісіне —
Сізге оның таныс бәлкім түр-түсі де.
Түн ұйқысын төрт бөлген мазасыз жан —
Жаңылмайсың, газеттің тілшісі де.

Жанына толтырғандай нұрын дала —
Оралған сапарынан бүгін ғана.
Көп сырды жеткізуге асығады —
Жол соғып қажыған-ау, түрін қара.
Ойланып, сәл тыныстап алады да —
Қайтадан береді ерік қаламына.

Бір жолда көргені көп, түйгені көп
Тартады бәрін талғап, таразыға.

Табысқан таныстары, достары көп
(Ұғыңыз мейлі мұны жоспары деп).
Жеті қат жер астында шахташы бар,
Диқанмен де сырласты қоста түнеп...

Шарлаған іздері көп дала — қырда,
Атырауда, Арқаның алабында.
Жайлауда шопанменен бірге жүріп,
Тойын көрді жас сәби баланың да.

Газетке жазады енді осыларды —
Мақтан ету салтымыз досы барды.
Біреулері энекей шығарып сап,
Біреулері алдынан тосып алды.

Қайда барса таусылмас таныстары,
Білмейсің жақын оған, алыс па әлі.
Әйтеуір қаунышпен қауышады,
Әне біреу тоқтатып, тағы ұстады.

Міне, осылай әрдайым жалғасады,
Журналистер досының бар ма саны.
Жол шегеді ақпанның аязында
Әсіресе, тұрмайды жазға салым.

Үйренсем деп өмірден мол қармаған,
Бір жер жоқ бұл өңірде ол бармаған.
Журналистің ізіндей көрінеді —
Далада сайрап жатқан жолдар маған.

ӨЛМЕСЕМ

Жақсы — жаман,
Ақ — қара,
Жүйрік — шабан...
Осындай бір қайшылық киліксе әман.
Таба алар ма ең өлшемін, о бауырым,
Ажырат деп берілсе билік саған.

Бар жақсының — жақсысы,
Ақтың — ағы,
Жүйріктің де болады нақ пырағы.
Ара жігін айырып айта алмасаң,
Жалған сөзің жақынды жат қылады.

Қараны да,
Жаманды,
Шабанды да...
Ұялмастай ашып айт ар алдында.
«Тура биде туыс жоқ» — есіңе ұста
Таймай сөйлеу тән әр кез табандыға.

Әр нәрсеге болмағын көрсекұмар
Әділдікке қошамет, қол соғылар.
Жақсы — жаман,
Ақ — қара,
Жүйрік — шабан...
Бәрінің де ел білер өлшемі бар.

БӘРІ ДЕ БІЗДЕН ҚАЛАДЫ

Ағайын едік,
Алыстауменен арамыз,
Бір-бірімізден суысып мүлдем барамыз.
Ойладық па екен — үлкен боп, яки кіші боп:
Туғаннан артық туысты қайдан табамыз.

Өмір бар жерде —
Көңілдер қалай жетпейді,
Ініден — аға,
Ағадан іні шеттейді.
Дейтіні қайда байырғы бабаларымның:
«Туыстан Адам түңілсе-дағы кетпейді».

Туғаннан артық туысты қайдан табамыз,
Ертеңгі күнді ойладық па екен, аға, біз.
Өзіміз бүгін дұрдараз болсақ,
Бізден соң
Туысып қатар жүре алар ма екен баламыз.

Сіз ғана емес,
Мен де аға болар жастамын —
Ойлайтын кез бе бүгінде жеке бас қамын.
Өзімдігім бар,
Тұрмыстан кенде емеспін,
Қызығам бірақ туысын көріп басқаның.

Қызығам рас,
Қызықсам да іштей тынамын,
Тоқтамай уақыт барады өтіп — кіл ағын.
Екеумізге де ақыл қосатын әке жоқ
Қызынған сәтте қолына алып тымағын...

Шолақ қамшының сабындай келте тірлік те
Қас қағым сәтте өте шығарын білдік пе.
Жатамыз әлі-ақ туған жер төсін томпайтып
Секілді соңғы сөйлемге қойған бір нүкте.

Біреуден ептеп есебін тауып ұт мейлі,
Заулайды уақыт —
Бары-жоғынды күтпейді.
Кезі келгенде бәрі де бізден қалады,
Еш пенде Жердің жыртығын жамап бітпейді,
Бітпейді!

СҮЙЕ ҚАЛСАМ

Мен берілсем...

Берілемін жаныммен, тәнімменен,
Ожданыммен, қардай ақ арымменен.
Табиғатым сол үшін тілейтіндей,
Қалтарыссыз, қалдықсыз бәрін менен.

Сүйе қалсам,
Сүйемін өле-өлгенше,
Сынған шынар қайтадан көгергенше.
Дүниеде жан жоқтай махаббаттың,
Азабы — тозағына төзер менше.

Иә, солаймын,
Солаймын әр істе де —
Пенделіктен, әрине, қалыс деме.
Жақсы көріп,
Және де жек көргенде
Ұқсаймын сыр бүкпейтін нәрестеге.

Жан емеспін түсірген көңілге шық,
Тілегем жоқ тірліктен тегін несіп.
Жанып жүріп күл болып кетердеймін —
Көрген емен жартылай өмір кешіп.

Тезіне сап қинайды өмір кей күн,
Сонда-дағы шашылып-төгілмеймін.
Жан-тәніңмен жек көру қандай қиын,
Амалым жоқ, онда да бөлінбеймін.

Қайтейін —
Ардай сырым көңілдегі,
Қаншама рет қабырғам сөгілмеді.
Бәрі бір де жартыкеш жүре алмаймын,
Тұтас қылып жаратқан өмір мені.

КӨКТЕМ КЕЛДІ

Көктем келді —
Әсем бір әндей аңсаған,
Көптенгі үмітті —
Көктемді күтті қанша адам.
Жастар да күтті,
Қарттар да күтті қаусаған,
Дала да күтті,
Күтті көктемді тау, сағам.

Белдер де күтті,
Көлдер де күтті құрсаңған,
Табиғат ару —
Ашыла қоймаған тұмса арман.
Тағатсыз көңіл шарқ ұрмай қалай шыдасын
Қызғалдақ қырлар алаудай жанып тұрса алдан.

Көптенгі үмітті —
Көктемді күтті тіршілік,
Сәмбі талдарға,
Сәнді талдарға бүр шығып...
Малынып нұрға дүниенің жасыл желегі
Көгілдір әлем күшіне кіріп келеді,
Жайсаң жанымен жадыратып елді жыршы-үміт.

ДОСТАРЫМ-АУ

Ей, достарым-ау,
Амансындар ма бірге өскен,
Есілдің суын бір кешкен.
Айлы түндерде ару арманмен тілдескен,
Сендерді қайдам?
Алыста жүріп мен өзім
Шығарған жоқпын біреуінді де, бір де естен.

Ойласаң қазір —
Келер-ау тіптен күлкің де:
Бөкеннің жыры бастаса бітпей бір түнде,
Ертеңмен қайта тұра алмай жатып, шіркіндер:
Қаумалай келіп жанына
— Ертең айтшы! — деп жалынушы едік тағы да,
Сондай күндерді ұмыту, сірә, мүмкін бе?

Ай жарығымен ақ сүйек іздеп шарқ ұрып,
Жүректер алғаш қыз жанарына шарпылып,
Айтар сөз таппай, көңілімізді жарты ғып,
Үміттен және бал тұнып,
Қайтатын кездер қыратты кезіп, алқынып.

Ей, достарым-ау,
Бәрі де,
Бәрі... жадымда
Есілдің арғы жағында
Көрші ауылдың да қыз-жігіттері жүретін
Оранып ашпақ сағымға,
Шалғынның қызған шағында.

Сол таңдар — сірә, ұлы таң,
Бұла шағымды қалайша, достар, ұмытам?
Тірлік болған соң ұтылам бірде, бір ұтам
Өздеріңді еске ап,
Жанымды дереу жылытам.

Ей, достарым-ау,
Не деген ғажап жансыңдар —
Әрқайсың бір арайлап атқан таңсыңдар.
Қуанғанда да,
Қиналғанда да, асылы
Қасымда менің барсыңдар,
Сол үшін дағы алдымда дәйім бас иіп
Тағзым етіп тұратын сынды бар шыңдар.
Не деген ғажап жансыңдар!

ҚАНДАЙ БАҚЫТ

Жаз келіп қалыпты ғой,
Тағы да жаз —
Жаз-көрік ұялатар жаныңа наз.
Жастықта қадіріне жете алмасаң,
Ертең күн жаз қызығы табылады аз,
Жаз келіп қалыпты ғой,
Тағы да жаз.

Қадірім көп пе білген,
Аз ба білген —
Сен соны ұқсаң болды жаз — жаныңмен.
Жігіттің арманы не — сүйіктісін
Жылытса жүрегінің маздағымен,
Сезімнің саздарымен.

Білесің сен,
Бәрін де сен білесің,
Сезімді де ақылға жеңдіресің.
Досың бар,
Дұшпаның бар —
Қандай бақыт,
Сүйе алсам тандырардай елдің есін.

ДАРАЛЫҚ

Менде бардың бәрі де сенде болса,
Сенде бардың бәрі де менде болса,
Әй, қайдам...
Соның өзі біздер тұрмақ
Еш әсер бермес еді-ау елге де онша.

Сен жазғанды мен солай жазар болсам,
Мен жазғанды сен солай жазар болсаң,

Екеуміз де ілікпей қалар едік
Ауызға алып айтардай назарға онша.

Сенде барды ел менен іздемесін,
Менде барды ел сенен іздемесін.
Төбе болып,
Немесе төмен болып
Көріну —
Ел алдында бізге де сын.

Жарасады баланың балалығы,
Жарасады дананың даналығы.
Жер мен Көктей болса да аралығы
Бір-біріне әйтеуір ұқсамайтын
Болу керек дарынның даралығы.

ҚӨРГЕН ТҮСТЕЙ

Тірліктің қысы да арман,
Жазы да арман —
Түлкі — өмір құтылмайды тазылардан.
Қарт отыр жиырма бесін жыр ғып айтып,
Уақыттың көбі кетіп, азы қалған.

Шарлаған шар тарапты, алысынды —
Қиялмен кезген талай ғарышыңды.
Бұл күнде қарға адым жер мұңға айналып,
Көңілі құмға айналып, сағы сынды.

Күреске де бел шешіп түсіп көрген,
Сұлуға да сұқтанған, құшып көрген.
Көкпар тартса, жолында ұра барын
Ұмытып, құба белде ұшып берген.

Құла жүйрік —
Астында құла жорға,
Ұшып берген құйындай құба жонда.
Ойлап көрсе осы бір қарияның
Талай ізі қалыпты мына жолда.

Бәрі есінде:
Ақ сағымдай сылаңдап қанша арманы
Құба жонда құлпырып қарсы алғаны.
Бәрі есінде —
Сүйгенін сағынып кеп
Айлы түнде тербеліп ән салғаны.

Бұл ғұмырда не көріп,
Не кешпеді?
Көрген түстей бүгінде елестері.
Талай жылдар өтіпті дегенменен
Бәрі де кешегідей емес пе еді?

Тірліктің қысы да арман,
Жазы да арман —
Түлкі — өмір құтылмайды-ау тазылардан.
Отыр бәрін өткеріп көз алдынан
Уақыттың көбі кетіп,
Азы қалған.

МЕН ҚЫРЫҚТАМЫН

Қырық жыл —
Жазы, күзі,
Қысы мен көктемі бар.
Талай асу,
Талай құз,
Өткелі бар...
Қырық жылдың қадірін, қасиетін,
Сол жолдармен сабылып өткен ұғар.

Менің қырқым —
Қырық жас болғанменен
Құпиясы көп,
Пара-пар томдарменен.
Қырық жылда қисапсыз жүргендерім
Тоғысады сан тарау жолдарменен.

Қырық жылда не білдім, не тындырдым,
Қай қияға атымның бетін бұрдым.
Дер кезінде елемей соның бәрін,
Қасиетін енді ұққан секілдімін.

* * *

Алтыным бар,
Мысым бар,
Жезім де бар
Алақұйын, көкдауыл сезім де бар.
Асып-тасып, арнамнан ақтарылып
Сыймай жатар сабама кезім де бар.

Келеңсіз бе,
Тірлігім келелі ме,
Өршіл өмір бағыма береді не.
Кейде тұнық өзендей тынып аққан
Жетпей жатам жететін кемеріме.

Жетпей жатам кететін кемеріме,
Тебіреніссіз тірліктің керегі не.
Ойлар бірде еріксіз әкетеді,
Шым батырып тұңғық тереңіне.

Діңгегінде жұмыр жер шыр айналып,
Күн артынан күн келер шырайланып.
Көңіл күйін құямын жырларыма,
Қалмасын деп тұнығым лайланып.

Дертім болса, жұртым бар айтар емін
Тұнығымды тындырмай шайқа менің.
Ұшсам — ұя,
Қонсам — құт аялаған,
Тірлігімнің тұғыры —
Байтақ елім!

ҚИМАЙ КЕТІП БАРАМЫН

Қарқаралы таулары,
Қарқаралы баулары,
Қарқаралы көлдері,
Қарқаралы белдері,
Қиянында қалқытып,
Қиялымды тербеді.

Елі де — ер,
Ері де — ер,
Кілең сал мен серілер.
Бұрын мұнда келмеген,
Қызығына ермеген,
Көрмеген жан не білер?

Елге ырыс-береке —
Қойны толы кен екен,
Жерұйыққа тең екен,
Бір келген жан айналып
Шыға алмайтын жер екен.

Жатыр дала жерұйық —
Көкірегіне нәр үйіп,
Төскейінде дән ұйып
Сол даланы түлеткен,
Сол далаға гүл еккен,
Азаматтары ақиық.

Көктем түгіл күзгі әрі —
Дала сәні,
Түз нәрі.
Еліктіріп алғандай
Сұлу екен қыздары,
Сынайтындай бізді әрі.
Сына, сына,
Сынай бер...
Күлмесін тек былайғы ел.
Қимай кетіп барамын,
Ей, арулар — қынай бел.

САМАЛ КӨЛ

Самал көл —
Түстігінен самал ескен,
Самал көл —
Бір көрген соң қала ма естен.
Сыланyp ақ айнадай айдынында
Тал, қайың...
Таранады жағада өскен.

Астасып ақ айдынмен ақ айнадай,
Ақ ару сылаңдайды қалай-қалай.
Алғандай қос жанарын қарырқтырып,
Жағада ақын жігіт қарай-қарай.

Самал көл —
Сыр сандықтай шын ұғымда,
Мың бір түн хикаясы тұнығында.
Ақынның жазылмаған жыры мұнда,
Арудың айтылмаған сыры мұнда.

Бойына кербездікті сын санар ма,
Жап-жасыл жазы-қысы шыршалар да.

Тал бойын кір шалмасын дегендей-ак
Кеудесін ашып тастап тұр самалға.

Самал көл —
Түстігінен самал ескен,
Тұнығын бала кешкен,
Дана кешкен.
Көрмесем арманда боп кетер ме едім,
Көрген соң сыр-сымбаты қала ма естен.

* * *

Өлең жазбайтын күндерім бар,
Өлең жазбайтын түндерім бар.
Бұлттың төбемізден аумайтыны сияқты,
Бірақ нөсерлетіп жаумайтыны сияқты.

Кеудемде — алақұйын,
Астан-кестен...
Біледі оны —
Бір білсе, бастан кешкен.
Шөліркеген сезімді қандыра алмай,
Ұшқындаған отымды жандыра алмай,
Түсемін бір сәтте сан күйге талай,
Шабыттың шамшыл құсын үйрете алмай.

БҰЛА ДӘУРЕН

Он сегіз!
Ай-хай шіркін бұла дәурен,
Маздатқан жүрегімді жыр-алаумен.
Кей-кейде от сезімдер жетпей қалып,
Тағы бір оралсам деп тұрам-ау мен.

Он сегіз!
Арыстан боп Айға атылған,
Сескенген жасақты жау айбатынан.
Мезгілсіз мерт болам деп мойымаған
Қара тас қақыраған қайратынан.

Он сегіз —
Көз жұмдырып қойған әман,
Ол үшін қыр да аман, ой да аман.
Албырттық алақұйын алып қашып —
Тосыннан тоқтар жерін ойламаған.

Сүйсе де,
Сүйе білген жан-тәнімен,
Көңілін баурамаған алқа, кілем...
Айқай шықса ағындап кететұғын
Ақиық ақындардай арқалы ма ең.

Жанымды жазираға бөлеп кілен,
Көңілім сені ойласам өректіген.
Арманым — ардағыма жолықтырған,
Он сегіз! Сенің орның бөлек білем.

Түспеген жүген-құрық — бұла дәурен
Маздатқан жүрегімді жыр-алаумен.
Кей-кейде от сезімдер жетпей қалып,
Тағы бір оралсам деп тұрам-ау мен.
Он сегіз — айналайын, бұла дәурен!

ЖЫЛ ҚҰСЫ

(Ән)

Әнім бе едің жыл құсындай оралған,
Сәнім бе едің Сыр суындай толы арнаң.
Қапияда көз жазып қап, өзіне
Табыстырды тағдыр қайта, жоқ арман.

Нұр шашқандай өмірімнің ақ таңы,
Гүл ашқандай көңілімнің бақтары.
Көкірегіме ұялады қайтадан
Тірлігімнің таусылмайтын тәтті әні.

Арманымдай жұлдыз болып жанатын,
Ұшқыр қиял қақты қайта қанатын.
Оралған соң таусыларда тағатым —
«Жыл құсы» деп қойдым арнап ән атын.

САҒЫНЫШ

(Ән)

Толқындай дөңбекшіген теңіздегі,
Жас жаным алабұртып нені іздеді.
Бір сен деп бұлқынады қайран жүрек,
Тағдырым әлде өзіңмен егіз бе еді.

Өзіңмен ұшырасу — талайғы арман,
Іздедім таң нұрынан арайланған.
Бір сәтке көрсем деймін келбетіңді,
Шолпандай бұлт ішінен қарай қалған.

Қайдасың,
Қайда қазір алыспысың,
Сарғыныш қиялыммен жарысты шын.
Бір сәтке кетсе деймін елес беріп,
Жанымды мазалаған таныс мүсін.

Кеште де,
Сені іздеймін ертемен де...
Тосамын құлағымды ерке желге.
Маздатшы жанымда отын қуаныштың
Өзіммен бақытымды ерте кел де.

БАҚ ҚҰСЫМ СЕН БЕ ЕДІҢ

(Ән)

Өлеңім өзім боп барса бір,
Сезімім алаулап жанса кіл,
Білер ме ең жайымды, ақ еркем,
Мен саған арнадым қанша жыр.

Теңіздей тереңнен тербеліп,
Құлашты қияға сермедік.
Жанарың жанымды жаулап ап,
Қалмады-ау, ақ еркем, менде ерік.

Барым сол —
Білмесең, білсең де,
Барым сол —
Әзілдеп күлсең де,
Қай жерде —
Қай белде жүрсем де,
Бал күнім —
Бар гүлім бір сенде,
Тағдырым —
Таң нұрым бір сенде.

Аққудай жай қағып қанатын,
Өзендей жайланып ағатын.
Уақыт та тоқтатпай сағатын,
Алмасып күнге күн, алға асып
Таусылды, қалқатай, тағатым.

Жанымды тебірентіп, тербедің —
Шақырдым, бірақ та келмедің,
Қонсам деп, қона алмай қиналған,
Ақ құсым — бақ құсым сен бе едің.

КӨКТЕМ

Тоқталмайды тынымсыз күндер ағып,
Өз-өзінше әрбір таң жүлдені алып.
Көкекпенен арайлы көктем келді,
Қырқаларға алқызыл гүлдер алып.

Көктем қонды бақтарға жыл құсы боп,
Мерзімнің ең шуақты, жырлысы боп.
Көктем келді тағы да кең өлкеме
Жарқын жүзді қыздардың күлкісі боп.

Көктем келді — малынды дала нұрға,
Өзгеше бір әр беріп тау-адырға.
Көктем келді салтанат-сәніменен,
Арқау болып жаңа ырғақ, жаңа жырға.

Бірге келді көктеммен қыздар баққа —
Ұқсап бейне қырда өскен қызғалдаққа.
Ару — көктем мерейлі махаббаттай
Сұлулығын табиғат қызғанбапты, ә?

Көктем, көктем!
Арайлы, нұрлы көктем,
Ай қалықтап, алтын Күн күлді көктен.
Сені асыға күтеміз, төрлет кәне,
Жасандырған дүниені кіл жібекпен.

Керуендей қозғалған таңнан тұрып,
Жылжиды әне нөсерден қалған бұлт.
Ару ұзақ қарайды көш соңына
Бірге ілесіп кетуді арман қылып.

БОТАГӨЗ

Ойлап тұрсам —

Сезім де,

Сөз де бөтен,

Таптырмайды өзіне өзгеде тең.

Дүниедегі шынайы сұлулықтың

Қасиеті қарақат көзде ме екен.

Көзде ме екен бірліктің жарасымы,

Көзде ме екен тірліктің бар асылы.

Білмеймісің қай күйге түсірерін

Ботакөздің мөп-мөлдір қарашығы.

Басқа түспей алар кім сырын ұға?

Арманыңның алда тұр шыңы мына.

Қайтып аман шығуың екі талай,

Батып кетсең тұңғық тұнығына.

Айналайын ботакөз — құралайым,

Сен деп ұққам көңілдің шың-арайын.

Жанарыңды тайдырып әкетпеші,

Басқа тілек өлсем де сұрамаймын.

Сұрамайын беріле сүй деп мені

Бір жылы сөз және де қи деп тегі.

Жалғыз ғана айтарым: сені көріп,

Көңілімнен көкдауыл күй кетпеді.

Сыр айтпаушы ем егіліп жатқа бұлай,

Сені ойлаумен атар ма ақ таңым-ай?

Жалғыз ғана тілерім: ботакөздің

Мұнайғанын көруден сақта, құдай.

Кешір, қалқам,

Кешір сен, кешіре алсаң,

Тіршіліктің сүйсіз несі бар сән.

Өзімді өзім ұмытып кетердеймін

Сенің ботакөзіңді есіме алсам.

ЖАС ӘЖЕ

(Әзіл)

Әже болдың —
Соның өзі бақыт қой,
Көзінде нұр,
Көңілінде жаһұтты ой.
Сеніменен бар тіршілік қуанып,
Сенің үшін жасап жатыр уақыт той.

Жанған оттай жүзіндегі алау нұр,
Жарасып тұр қолындағы жалау-гүл.
Адамды өзі арнасымен әкетер
Табиғаттың ерек заңы бар-ау бір.

— Әже! — деймін,
Бірақ өзім нанбаймын,
Жап-жас сені әже қылған қандай күн?
Әзілі әсем келіншектен кешегі
Шаңқай түсте ажыраған жандаймын.

Өмір заңы,
Өкінетін несі бар,
Біреу ерте,
Біреу оны кеш ұғар.
Немеренді әлдилеген кезінде
Біз секілді пақырынды да есіңе ал.

«АҚ САҒЫМ» КІТАБЫНАН

ТОЛҒАНЫС

Досың да, дұшпаның да ер болсын...

Халық даналығы

Ойына — ақыл,
Бойына — күш дарыған,
Бабалардың кей сөзі ұшқары ма,
Қандай ғана басына күн туғанда
Ерлік тілеп жүр екен дұшпанына,
Әлде бұл да тағдырдың қыспағы ма?

Кештеу қолға тисе де теңдік деген,
Бұл қазаққа ақыл-ой кем бітпеген.
Қалай ғана қиды екен дұшпанына
Елдікпенен пара-пар ерлікті ерен.

Дара-дара ойларды жарыстырып,
Өзім соның бәрінен қалыс тұрып,
Көрдім талай қиялдың қиянында
Ер дұшпан мен ездосты салыстырып.

Қателескен кезі жоқ,
Халық — дана,
Баға берген ғаріпқа,

**Алыпқа да...
Көз алдыма келтіріп көп елесті
Қайта-қайта үңілдім тарихқа да...**

**Кім көрмеген ежелден елі байды,
Елі байдың кей-кейде жері қайғы.
Сай-сүйегің әлі де сырқырайды,
Тыңдағанда егіліп «Елім-айды».**

**Асып кетіп жауыздың бір амалы —
Тұғырынан қанша арыс құламады?
Хан Шыңғыстың жүрегін жібітпеді
Сүңгі ұшында сәбидің жылағаны.**

**Бір сөзін де жай айтқан емес тегі —
Баба-тарих басынан не кешпеді?
Кешерде де,
Не басын кесерде де
Ер дұшпанға ез досы теңеспеді,
Бар болғанша, қарасы неге өшпеді?**

**Ойына — ақыл,
Бойына — күш дарыған,
Бабалардың жүрегін қыс қарыған.
Ел еңсесін көтертпей,
Егілдіріп
Шығармаған тақсірет қыспағынан.**

**Шығармаған тақсірет қыспағынан.
Құтылмаған қанатты құс та бұдан.
Сондықтан да ез досты қауіптірек
Көрген болар ер көңіл дұшпанынан.**

ЖҮРЕГІМДЕ ЖАРА БАР

Жүрегімде соғыс салған жара бар —
Жазылмайтын ауыр дертпен пара-пар,
Адам жаны төзімді екен, болмаса —
Құлар еді басқа тұрмақ, қара нар.

Көз алдымда бұлдыр тұман қалқыған,
Жас жанымды соғыс өрті шарпыған.
Балалығым жалаң аяқ, жалаң бас
Қуып кеткен жан көкемнің артынан.

Екеуі де —
Көкем және Балалық
Көз алдымда жұлдыздардай сан ағып.
Ұмытам ба деген кезде санамда
Көрінеді қайта-қайта жаңарып.

Міне, міне!
Содан бері қырық жыл,
Жау жолыма тор, тұзағын құрып жүр.
Жан көкеммен бірге кеткен Балалық
Қырық жыл бойы түсіме ұдай кіріп жүр.

Ұмытам ба деген кезде, қайтадан,
Теніздерді шайқаған
Дауылдардай соғады кеп, соғады...
Төңірегін тып-типыл ғып жайпаған.

О, бауырлар!
Жүрегімде жара бар —
Жазылмайтын ауыр дертпен пара-пар.
Адам деген төзімді екен, болмаса —
Құлар еді басқа тұрмақ, қара нар,
Құлар еді қара нар!

САҒЫНЫШ САЗЫ

Бір анадан туып,
Бір арнада тұнып,
Өсіп едік біздер.
Өмір — бәйге-жарыс
Армандарға алыс
Бастағанда тағы
Жана ма деп бағы —
Тайымызды бір-бір
Шыға ма деп дүлдүл
Қосып едік біздер.

Бұлаңдаған үміт —
Түлкі арманды қуып,
Кетіп едік біздер.
Талаппенен шында
Талай биік шыңға
Сыр бермей көп сынға
Жетіп едік біздер.

Бір-бірімізді аңсап,
Сағынысып қалсақ,
Шалғай жолдан шаршап,
Сабылысып барсақ,
Жетсек жүріп суыт,
Болған бәрі ұмыт —
Жарасады бізге.

Құс көңілмен ұшып,
Қайтсам-ау деп құшып,
Жеткенінде тағы,
Сынбай көңіл сағы,
Алда күннің таңы,
Арманыңның бағы
Мәуелесе әрі,

Жарасады бәрі...
Жарасады бізге!

Сағыныштың шегі,
Сағыныштың шебі
Болмайды екен тегі,
Еліктіріп сені,
Серік қылып мені
Ойнайды екен тегі.
Жастық дәурен мәңгі
Әуелетіп әнді
Жүреді деп бізбен
Ойлай ма екен тегі.

Ерте менен кеште
Алып сендерді еске,
Төгіп жырдан кесте,
Қысқа таңым атпай,
Арқандаулы аттай,
Құрып ойға тұзақ,
Отырамын ұзақ —
Тасқындаған селі
Сағыныштың сені
Салып жанға сызат
Қоймайды екен тегі,
Қоймайды екен тегі!

АНАМА ХАТ

(Студенттік дәптерден)

Өзіңнің ұзын бойлы, келте мұрын
Қалада оқып жатыр тентек ұлың.
Жиырманың шықса-дағы төртеуіне
Қоя алмай жүр баяғы еркелігін.

Қозыңды алыс жолға аттандырып,
Жай-күйін отырасың хаттан біліп.
Ұғамын сағындырып жеткен бір сөз
Сергітіп тастайтынын шаттандырып.

Асыға күтесің кіл хатты алғанша,
Жан сырын тентегіңнің ақтарғанша.
Әр күні тосқан күннің жылға балап,
Мазасыз жол қараған шақтар қанша?!

Құлыным бүгін-ертең келер деп те,
Жүрсін ғой рахатын көрем деп те.
— Осы жол келіңмен барам,— десем
Қалар-ау сәл-ақ жетпей төбең көкке.

Тірлікте міндетім көп атқарар сан,
Сен үшін қилы, қиын шатқал асам.
Өмірге артар өкпем жоқ, ризамын —
Өзіңнің ақ сүтінді ақтай алсам!

Сүттей таза табиғат ұйып тұрған,
Ұйып тұрған,
Ғаламат күй ұқтырған —
Құдайым-ау, құп-құйттай жыршы құстың
Жүрегіне қандай күш сыйып тұрған?!

ҚАРЫЗ

Жығылған да кезім бар,
Сүрінген де...
Білдіргем жоқ сонда да сырымды елге.
Адал жандар нұр құйды көңіліме
Арамдардан безініп,
Түңілгенде.

Жақсы ағалар жанына ап сол күндері —
Солған жоқсың,
Сен қайта толдың деді.
Сенімменен қараған отты көздер
Кеудемдегі жалынды сөндірмеді.

Жайнап сол сәт сезімнің гүлі демде,
Шешек атты.
Түсіндім мұны мен де.
Ағалардан алған сол қарызымды
Қайтарсам деп келемін інілерге,
Інілерге!

НАР ТӘУЕКЕЛ

Нар тәуекел —
Танымас күш атасын,
Мерген болсаң,
Садақпен құс атасың.
Нар тәуекел деп алсаң қара тасты
Қайратыңмен күл қылып ұсатасың.

Нар тәуекел —
Сенімнің шырағы көп,
Қуатың да бойында тұрады үдеп.
Небір қиын кездерде жеткен бұл сөз
Елді ерлікке бастайтын ұраны боп.

Нар тәуекел —
Өз-өзін қайрауы ердің,
Нар тәуекел —
Жалын боп жайнауы ердің.
Нар тәуекел —
Қашан да биік ұстап,
Жеңістерге бастайтын байрағы Елдің.

НАҒАШЫ

Сен өткір ең,
Ел айтар ер кісі едің,
Тек жақсы сөз соңыңнан ерді сенін.
Көптің көңілі —
Көктемнің күн шуағы,
Биіктерге бастаған ерді сенім.

Өткір едің,
Өр едің,
Алғыр едің —
Шалқыта бір салушы ең әнді керім.

Сенің барлық болмысың ерге біткен
Еліктіріп жанымды алды менің.
Еліктіріп жанымды алды менің
Сенің жомарт мейріңе қанды мейірім.
Туа біткен бойында бір мін жоқтай
Ұқсасам деп ойлаушы ем —
Бар білерім.

Ер жігіттің бір жұрты — нағашылар,
Бұл шындыққа кімнің, не таласы бар?
Көтеретін ерке-наз қылығынды
Нағашы жұрт — ерекше дана шығар.

Бір сұрақтан туындап жаңа сұрақ
Еркелігім тұратын жарасып-ақ.
Талай құрбым қызығып, қызғанатын
Мен тұрғанда өзінді нағашылап.

Туыс та көп, туыстың аласы көп,
Қаршадайдан өзінді нағашы деп,
Қиын кезде қасыңа жанасып ек.
Есімде, қамқор болып жүрдің әр кез —
Жездемнің жел тигізбес баласы деп.

Шын көңіл — ықыластың тиегі боп,
Біріміз бірімізге сүйеніп ек.
Өзінді сыйлаған жұрт еркелетті
Бұл бала — Әубәкірдің жиені деп.

Жүйрік көп —
Бірі — тұлпар,
Бірі — тарлан...
Жүректі өзіндей кім жібіте алған,
Өзін болып есердей үміт алдан.
Көп жайды ұмытуым мүмкін,
Бірақ...
Мен Сізді тірі тұрып ұмыта алман!

ДАРЫН ДАЛАМ

Мына дала көлбеген кеңістігі,
Көзді арбаған өр менен еңістігі,
Дән-дария тербелген егістігі,
Ән-Ғалия дем берген келісті үні...
Қуанышын әйгілеп жер үстінің
Сәбең тойын жатқандай бірге тойлап
Үлкен-кіші тік тұрып тегіс бүгін.

Ескен желдей зымырап ағады күн —
Қайта айналып өткенін табады кім?
Осы жерде Сәбеңнің балалығын,
Ағалығын,
Ғұлама даналығын
Айдынында айнадай дірілдеткен
Мөлдірейді көлдердің жанары мың,
Шежіре боп сөйлейді дала бүгін.

Ана-Дала көсілген байтақ, алып —
Шалқарында шабытын шайқап алып,
Мақтанышын сыр қылып айтары анық:
Киелі жер болған соң ұлылық та
Келеді деп егіздей қайталанып.

Қараша үйде —
Жел соқса әрең тұрған
Сәбең туған,
Сол тұста Ғабең туған.
Қазақтың өнерінің бақытына
Қос кеудеде тоғысып әлем тұнған.

Қос жүйріктің үзенгі қағысындай,
Қос өзеннің астасқан ағысындай,
Қос түндіктің түлеген арысындай,
Ұшырыпты табиғат бір тұғырдан

Екеуін де —
Өссін деп сағы сынбай.

Қос қыран талпынғанда шыңға қарап,
Әр сөзін құлақ түре тындар алап.
Туған жер!
Айналайын, тұғырыңнан
Қос түлегіңді өсірген мыңға балап.

Айдынды,
Айбынды жер —
Киелім-ау!
Бүлдіргенді,
Жидекті,
Шиелі бау,
Шаңқан күнің үшін де сүйемін-ау,
Дарқандығың үшін де сүйемін-ау.
Өнерге екі бірдей ұлын берген
Алдыңа кеп басымды иемін-ау.

Байтақ дала —
Бақ қонған,
Ырыс қонған...
Сая болған,
Талайға тыныс болған.
Сән-салтанат өрбіген құрыш қолдан
Жер-ананың көл-көсір пейіліндей
Басқа емес,
Мінеки осы арада
Екі арыстың туғаны дұрыс болған.

Бұл жер —
Миллион жүректі жаулаған жер!
Бұл жер —
Дүлдүл жүйріктер аунаған жер!
Сөз-қүдірет алаудай лаулаған жер!

Төбесінен Бақ-жұлдызы аумаған жер!
Ел мерейін биікке көтерсін деп,
Сан сұңқарын бапкердей баулыған жер!

О, Туған жер!
Ұлынның ұлы тойы,
Алғы күнмен астасқан үміт-ойы.
Берекесі,
Бірлігі жарылмаған
Құтты жерден той-думан арылмаған
Дүбірлетіп қарсы алар перзенттерін
Сен аман бол алдымен, Дарын-Далам,
Дарын-Далам,
Бақытым, барым Далам!

Жырласам да жиірек бауды, гүлді —
Арқалауға әзірмін тау жүгінді.
Алматыда жүріп-ақ,
О, Туған жер!
Тілеймін сенің аман-саулығыңды,
Тілеймін сенің аман-саулығыңды!

АТА САЛТ

Қажытып әбден жол жырақ —
Бейтаныс үйге тоқтайсың келіп қалжырап.
Түн қатып жүрген мынау өңірде бір жан жоқ,
Төңірек түгел ұйқыға кеткен маужырап.

Туралай келіп тірейсің-дағы ат басын
Мазасын алып қағасың тағы қақпасын.
Басты қатырып ойланып тегі жатпайсың
Қылығың жұртқа жағарын яки жақпасын.

Тұрасың сосын:
«Құдайы қонақ едік!» — деп,

Батырдай қайтқан осы үйдің жауын жеңіп кеп.
Жұбайың-дағы қосады бір сөз төтеннен
Ырқыңа сенің еліктеп.

Келгенше қонақ,
Келген соң енді ол қысылып,
Бәйек боп жатыр қазанды оттан түсіріп,
Дастарқан жайып, бар дәмін саған ұсынып...
Атаның жолы —
Далаға, сірә, қонбайсың
Осы бір үйдің тұрсаң да жайын түсініп.

Аттанар сәтте тағы да сені қимайды,
Ойлайды тұрып қошамет жайлы, сый жайлы.
«Бір көрген — біліс» —
Бабадан қалған мирас бұл,
— Құдайы қонақ, бұйымтай айт! — деп қинайды
Айылын тіптен жимайды!

Бабалар баста қалдырған жол ғып артына,
Дарқандық солай дарыпты мына халқыма.
Тілеймін мен де ұрпағым берік болса деп
Атаның осы салтыңа.

АҒА

Ұға бермес тіршіліктің мұратын,
Еркетотай бала болдым, сірә, тым!
Мен жыласам, аз-ақ үлкен әпкем де
Меніменен бірге жылап тұратын.

Ұға бермес тіршіліктің мұратын,
Еркетотай бала болдым, сірә, тым!
«Ағасы бар тентектерден кем бе?» — деп,
Сырғанаққа ілестіріп шығатын.

Әпкем менің бар баланы билейтін,
Маған тіптен содырлар да тимейтін.
Ойға қарай өзім сырғып, шаманды
Өрге қайта басқалары сүйрейтін.

Бір ауылда мен қатарлы бала көп,
Бәрімізге жүреді әпкем паңа боп.
Ағасы бар басқаларға еліктеп,
Өстім мен де әпкемді «Аға»! — деп.

Күллі ауылда мен қатарлы бала көп —
Кеудемізде маздап жанған алау-от,
Әпкем айтса, қай іске де барар ек,
Алынбайтын қамалды да алар ек,
Бір ғажабы —
Алаламай біздерді
Жүре берді бәрімізге аға боп.

Әлі күнге әпкем — аға, мен — іні,
Қалай десе әркімнің өз ерігі.
Бізді қойып «Аға»! — дейді енді оны
Талай үйдің кейін түскен келіні.

ШЫҢ

Бір шын бар-ды Алатауда армандай
Асқақ еді қараған көз талғандай.
Сұлу еді, сұлу еді ерекше
Көрген адам есінен бір танғандай.

Тәкаппарсып тұрған қалпы өр шыңда,
Бір шықсам деп ойлаушы едім сол шыңға.
Жанды арбаған жаннат көркі көлбеңдеп
Кенелтіп-ақ тастайтындай мол сырға.

Ұзақ жүрдім,
Батылым тек жетпеді,
Жігерімді жүрегім кіл шектеді.
Бірақ сонау шыңға деген құмарлық
Жатсам-тұрсам ойымнан бір кетпеді.

Тәуекелге будым-дағы белімді
Тарттым шыңға серік етіп сенімді.
Жүріп келем тасты қашап, мұз кесіп
Маңдайымнан тамшылатып терімді.

Шықтым ақыр.
Шың басында тұрмын мен,
Төбесінде Ай қонақтап, Күн күлген...
Биіктіктің рахатын, және де...
Басты айналтар қорқынышын кім білген?!

Тіршілік жоқ сенен өзге бұл маңда,
Биіктік көп мынау асқақ шыңнан да.
Ұқтым алғаш еркін басып аяқты
Жетпейді екен жұмыр Жерде тұрғанға.

* * *

Біздің елде жігіт болды бір қызық,
Сәби кезде қатар-қатар тұрғызып,
Білмейтін көп жайымызды білгізіп,
Қыл арқанның үстіменен жүргізіп,
Жарыстырып қашықтыққа сонан соң...
Қарап қойып қолындағы сағатын,
Бәйге атындай терімізді алатын,
Қайнап күйіп тұрғанда да күн қызып.
Тыңдағандай тәңірін —
Екі айтқызбай орындайтын әмірін
Балалар да тым бұзық.

Айтатыны: — Ер жігітке бұ да сын,
Білгің келсе расын —
Жүйрік болған батырлардың бәрі де,
Шыныға түс!
Шыныға түс әлі де!
Түбі сонау Қажымұқан секілді
Шайқастарда не түрлі
Жеңістердің тұғырында тұрасың,
Асқақтатып ата даңқы — мұрасың!

Бала деген қашанда да бала ғой,
Қиял жүйрік —
Талай жерге барады ой.
Қиналғанмен бірі қабақ шытпады,
Аға сөзін бәрі де іштей құптады.
Бірақ бұдан ештеңе де ұтпады,
Болмаса тек өзді-өздерін жыққаны.
Бір ауылдың баласынан, құдай-ау,
Бір балуан шықпады!

Асып қалдық талай-талай белестен,
Жүйрік те жоқ айдарынан жел ескен.
Тамшылатып ащы терді сығыппыз
Қанша бала тел өскен
Бір ғажайып болсақ деген елеспен.

Әлі де бар, шал болыпты қуақы,
Баяғыдай қажыр-қайрат, қуаты...
Жүріп жатыр ол елде,
Сәлем берем барған сайын көрем де.
Ал балалар жігіт бопты зіңгіттей
Жүгірететін тізіп қойып көгенге.

Бірі — бастық,
Енді бірі — жылқышы...
Өзгеріпті талайының түр-түсі.

Өткен күннің елесіндей көбінің
Өзгермепті көздері мен күлкісі,
Содан таныр тани алса бір кісі.

Қазір жігіт,
Бір кездегі баламыз,
Ортамызда сайаыпқыран ағамыз,
Сол күндердің көп қызығын қайталап,
Есімізге аламыз —
Балалыққа қайта барып қаламыз.

Шал дегенмен...
Шалымыз да мықты әлі —
Көңілінің туын ешкім жықпады,
Бар да шығар ұтылғаны, ұтқаны,
Бар айыбы — баяғы көп қарадан
Аға еңбегін жандырып,
Дүниені айран-асыр қалдырып...
Бір балуан шықпады,
Бір желаяқ шықпады —
Ол-дағы бір сирек келер дарындай
Көп бермейтін бұл табиғат — Қарынбай
Бақ екенін кезінде ешкім ұқпады.

ЕСІЛ ТАСЫП КЕЛЕДІ

— Есіл тасып келеді, Есіл тасып,
Қауіпті ме, қорқасың несін сасып?
Неге, бала, соншама үрейлендің
Боп-боз болып кеттің ғой есің қашып?!
Жылда-жылда тұрмай ма Есіл тасып?

Ақтарылған Есілдей арнасынан
Асып-тасып жатады жалғасып ән.
Көктем сайын мен-дағы көтеріліп
Кемерімді бұзам да алға асығам.

Сондықтан да Есілдің тасығанын
Қызық көрем, ол — менің ғашық әнім.
Тасу деген мерейі тіршіліктің,
Оған бола, бауырым, жасымағын.

Тасу керек,
Бір мезгіл тасу керек,
Байлығыңды базарлап шашу керек.
Өмір өзі сабаңа түсіреді
Өрлігінді болғанда басу керек.

Есіл тасып келеді —
Есіл тасып!..

* * *

Бір тау биік, бір тау тіптен аласа,
Бір шың жатыр бұлттарменен таласа.
Әрқайсының өркеш-өркеш шоқтығы
Өзінше бір сұлу сурет — Тамаша!

Бір көл таяз,
Бір көл терең тұңғыық —
Мөлдірлігі таңғы шықтай тұрды ұйып.
Табиғаттың қайшылығы осы бір
Көңілдерге кетеді ерек сыр құйып.

Бір өзен бар —
Асау аттай шабады,
Күндіз-түні бұрқ-сарқ етіп ағады.
Бір өзен бар сабасында сабырмен
Аймалайды ақ кемерлі жағаны.

Бірде төмен,
Жүрер бірде жоғары —
Адамда да қайшылықтар мол әлі.
Олардың да таязы мен тереңі,
Биігі мен аласасы болады.

АҚ САҒЫМ

Ақ сағым — арманымның елесіндей,
Ақ сағым — ала алмаған белесімдей.
Ақ сағым — Ақ теңіздің айдынына
Шығарған ақ сезімнің кемесіндей.

Ақ сағым — тербетілген нұр шұғыла,
Биіктің бастайтұғын кіл шыңына.
Ақ сағым — тамшы судың мөлдірі де,
Таптырмас тыныштықтың тылсымы да...

Ақ сағым — жел тербеген ару далам,
Ақ сағым — жан жүрегім жалындаған.
Барым-жоғым — табылған, табылмаған,
Ақ сағым — өмірдегі арым, бағам!

* * *

Ұшып келем,
Бұлттарды құшып келем,
Бірде үстінде,
Ал бірде түсіп төмен.
Самолеттің моторы гүілдейді
Жолбарыстай ыңыранып күшіктеген.

Терезеден қараймын көкке, жерге
Мен — аспанда,
Алматы — көп төменде.
Мына бір бұлт секілді ақ бас бура
Жатып қалған біржола шөк дегенге.

Іле жатыр энекей иректеліп,
Телінгендей Балқашқа сүйреп келіп.
Алатаудың қарағай, шыршалары
Ғайып болды ақыры сиректеніп.

Ұшып келем,
Сан ойға түсіп келем
Бірде тонып,
Біресе ысып денем.
Аспан мен Жер арасы бір тұңғық,
Ақ қанатпен келеміз бұлтын қиып.
Шағыл аспан телміріп терезеден
Ұрланып кеп тыңдайды күлкінді ұйып.

Сұлулыққа көз тоймас қарап мына,
Күншығыс жақ нұрланды, таң атты да.
Көкжиекке алтын зер таратты да,
Қошаметін көрсетті қанаттыға.

Шұғылалы жер де әсем, көк те әсем,
Көзді арбаған қарайсың отқа да сен.
Табиғат қиялыма қанат берсе
Актық демім біткенше тоқтамас ем!

АТ ҚОЮ

Шілдехана —
Үй іші абыр-дабыр,
Туысың да,
Досың да,
Жарың да жүр.
Құттыхана шаңырағың алаулайды
Оранғандай бақыттан жалынға бір.

Бақытына балқыған сүйіп жарды
Қуаныштан жүрегім күйіп-жанды.
Көре алмадым, көруім мүмкін де емес,
Бүгін менен мерейі биік жанды.

Бәрі бірдей: — Міне, жас әке! — деді,—
Төк барыңды! Аяма! Әкел енді!..

Құндақтаулы сәбиді қуыршақтай
— Көрдің бе? — деп қолыма әпереді.

Әзіл барда,
Ән барда,
Ойын барда...
Қуанышқа, сірә, адам тойынған ба?!
Жібергім жоқ сендерді, дос-бауырлар,
Шырқандар бір, басқаны қойындар да.

— Бәрің бүгін жанымның қақ төрінде,
Бәрің маған қуаныш ап келдіңдер.
Құтты болғай аттаған қадамдарың,
Жалғасыма жақсылап ат беріңдер!

Ат беріңдер жақсылап жалғасыма,
Көңіл — дария сыймай тұр арнасына.
Мені әке ғып әлемге әйгілеген
Бұдан асқан қуаныш бар ма, сірә?!

Деп едім-ақ, ұсыныс қаптап кетті,
Кейі тіпті тізімдеп, хаттап кепті.
Енді бірі сан ұлы ғұламаның
Есімдерін әдейі жаттап кепті.

Іздеп өзі тапқандай ең іріні!
— Шоқан болсын кәнекей деді бірі.
Отырғандар үн-түнсіз ойға шомды,
Ретсіз деп айтқан жоқ, тегі, мұны.

Қіріспесін барынша келістіріп,
Қойды бірі ұлымды Жеңіс қылып.
— Табылған ат деген соң үшіншісі,
Бокалдарды көтердік тегіс тұрып.

Кезек келді сонан соң ақындарға,
Ескерусіз қалған жоқ батырлар да.

Мен отырдым тиердей төбем көкке
Риза болып дос-жаран, жақындарға.

Жалғасты ат қоюдың тамашасы —
Жаңа тост,
Жаңа құрмет,
Жаңа шашу...
Мөп-мөлдiр шараптарды шайқап iшiп,
Түніскен хрустальдан тараса шу.

Той-думан осылайша тапты арнаны,
Мына жұрт шешен екен жатқан бәрі.
Мен білсем еңіреген ерлеріңнен
Бұл кеште айтылмаған ат қалмады.

Айтсақ та әңгімені кең арна ғып,
Әзірге бір шешімге келе алмадық.
Біріміз бірімізге тоқтамадық,
Біріміз бірімізді жеңе алмадық.

Отырды анам ойланып, көп отырды,
Ежелден ел айтқанға көнетін-ді.
Жастарменен өз ойын жарыстырып
Сөз айтуды қолайсыз көретін-ді.

Төңірегін бір шолып қарады да,
(Кім білген өзі жөн деп санады ма?)
Орнына анам жайлап көтерілді
Бір тамшы шық үйіріп жанарына.

— Шырақтарым, тындаңдар мені де бір
Жасаған жоқпыз біз де тегін өмір.
Ат қою жас сәбиге айтындаршы
Шығатын шындарының шегі ме бұл?!

Жаксы бала — ана мен ата арманы,
Көрер қызык,
Болашақ татар дәмі.

Мықты болса өз атын жайсын өзі,
Ат беріңдер жай ғана қатардағы.

Әркім өзі ұғады түсінгенше,
Еңселі етсін есімін күші келсе.
Болмаса жүре берсін ел қатарлы
Жақсы аттың абыройын түсіргенше.

Көп есімдер көрініп аласа тым —
Жақсы ат іздеп отырсақ «жарасатын!»
Анам тіптен оп-оңай шешіп берді
Біз білмес пайымы мен парасатын.

СЕНИМ

Білмеймін көп жайларды білсем деген,
Кім сенген тәтті үмітке, кім сенбеген.
Аптапта жан сауғалар көлеңке іздеп,
Аязда кездерім бар бүрсендеген.

«Тұрмайды бір қалыпта өмір неге —
Медеу ғой өзгермесе көңілге де.
Жап-жаңа шөкім бұлт жоқ ашық еді
Кенеттен күңгірт тартты көгім неге».

Деген де кездерім бар, жасырам ба.
Тіршілік — ұлан дария, асыл арна.
Кейде пәс көрінеді Алатауда
Бөленген бауыры гүлге, басы қарға.

Әркімнің арна тартқан жол басы бар,
Адамды адалдықпен қолдасын ар.
Қашаннан ел сенімі — ер серігі,
Байлам ғып тәуекелін жолға шығар.

Тағдырдың тауқыметі мол да шығар,
Бір жол — теріс,
Бір жолы оңға шығар.
Сол жолда жөн сілтейтін Темірқазық —
Жігіттің сенім дейтін жолдасы бар.

ЕЛ АРАЛАҒАНҒА НЕ ЖЕТСІН

Жаз келе жатыр,
Жаз келе жатыр тағы да —
Курортқа барып,
Дем алатындардың бағына.
Мен-дағы бір жыл сайрандап кайтсам деп едім,
Сағына бастадым,
Ауылды қайта сағына.

Жаз келе жатыр,
Жаз келе жатыр тағы да,
Қыс бойы бір «ит» маза бермей жүр жаным.
Жаз шыға сол «ит» жаңыла қалса, жаңыла,
Ауылға барсын,
Қарсылық етпе шалыңа.

Ауылға барсын,
Қарсылық етпе, кемпірім,
Тұрғанда мына мен тірі
Және сен тірі...
Жатбауыр болып кетпесін мына балалар,
Жылда бір барып көріп қайтсын да ел түрін.

Жаз келе жатыр,
Жаз келе жатыр,
Күн жылып —
Ел аралағанға не жетсін және бір жүріп.
Өмір бар болса,
Курорт дегенің табылар,
Несібелі дәмді әкелер дейсің кім жұлып.

ҮНСІЗ ҚАЛҒАНЫҢ КӨП АРТЫҚ

Не жаздың дейсін,
Тосындау болды-ау сұрағын,
Ұқпадың ба әлде-сағымның содан сынарын.
Өлең жазам деп түсіп пе ем ауруханаға —
Шамырқансам да,
Шарт сынбай қайта шыдадым.

Төңірегімді тұмшалап кейде ой қалың,
Теңіздей терең тұңғиығына бойладым.
Жақсы жыр деген ұстатпай қойды армандай,
Жаман жыр жазу —
Сүйекке таңба,
Бойға мін.

Көш жүрер сәтте желмая — нарды жоғалтып,
Қойғандай сосын жорғаға теңдеп қоң артып.
Жасық жырменен топты көбейтіп жүргеннен,
— Жазбады-ау, — дегізіп,
Үнсіз қалғаның көп артық.

АРМАН ҚАНАТЫ

Кен әлемді шарлаған құстай бір дем,
Қанатым жоқ —
Шығандап ұшпаймын мен.
Сонда-дағы тірліктің қан тамырын
Қалт жібермей сәт сайын ұстай білем.

Құшағыма жер-жаһан сыйып демде,
Көз саламын ғарыштан сүйікті елге,
Аңыздағы ғажайып ақиықтар
Болған емес мен шыққан биіктерде.

Шарықтаудың соққанда сағаты дәл,
Күдірет күллі әлемде дара тұрар —
Қиял жетпес қиянға жеткізетін
Адамның арманының қанаты бар.

БАҒЫҢДЫ СЕН ДЕ СЫНАП КӨР

Бәйгеге қостым, құлыным,
Бағынды сен де сынап көр.
Намысшыл жанның бірімін —
Ширыға шабар пырақ бол.

Айрылма бар кез бабыннан,
Өмірдің өзі — күнде сын.
Шабысың көзге шалынған
Шайлығып қалып жүрмесін.

Мерейім өсіп қалсын бір —
Екпінің желдей ескенде.
Талайды терге малшындыр,
Ілеспей қалсын еш пенде.

Ағып өт оқтай мәреден,
Намыстың отын маздатып.
Әкенді мынау кәрі емен
Шарт сынып кете жаздатып.

— Қас дүлдүл осы екен ғой,
Қайтеді-әй, мынау?! — дегізіп.
— Әлі де белі бекем ғой,
Тізгінін кетер тегі үзіп!..

Тұрайын көзден жас төгіп —
Төбеме тық-тық тиіп көк.
Бақыттан шала мас болып,
Алатаудан да биік боп!

ЕКЕУІ ДЕ ӨЛМЕЙДІ

Тағдыр соны жазғандай таланыма —
Күнде көрем ақты да, қараны да...
Біреулер жүр күлкіден езу жимай,
Біреулердің мұң тұнып жанарына.

Күнде көрем достықты, дұшпандықты,
Ерлікті де, ездікті, мыстандықты.
Күнде көрем түңілуді көрге сүйрер,
Өрге сүйрер және де құштарлықты.

Шаттығым бар шайқалып төгілмеген,
Сәл нәрседен мұңаям, көңілденем.
Таразының тең басып екі басын
Қайшылықтан тұрады өмір деген.

Достық та бар —
Жүрміз тек көбіне ермей,
Қастықтан да қабырғам сөгілердей.
Менің барлық ұққаным —
Тіршілікте
Екеуі де өлмейді өмір өлмей.

* * *

Рас шығар,
«Халық айтса, қалт айтпайды»,
Талас деген адамды марқайтпайды.
Сонда-дағы кей кезде шындық үшін
Айтыспасаң жаның еш жай таппайды.

Кейде біреу шындықтан ала бөтен —
Хас сұлуды
Десе бұл жаман екен.

Қалай ғана мен оған бір сөз айтпай,
Жайбарақат жанынан қарап өтем.

Қалың елі мақтаған хас батырды
Бір есерсоқ даттады,
Бас қатырды.
Не болады сол жерде айтыспасам,
Жоғалтам деп «сабырлы, жақсы атымды».

Күю бөлек қашанда,
Тоңу бөлек —
Жақсы шығар шыдамды болу да ерек.
Талғам үшін кей-кейде талас емес.
Қажет болса,
Соғысып өлу керек.

ТАҒДЫРМЕН ТІЛДЕСУ

О, тағдыр!
Неткен мұнша безбүйрек, қатал едің —
Көп ісіңе кіна артып жатар елің.
Онсыз да қысқа өмірін келте қылып,
Жақсыларға саласың ерте құрық,
Кеткендей ата кегін.

Батырларды —
Жауының көкірегін баса алмаған,
Ақындарды —
Дарынының бар гүлін аша алмаған,
Әншілерді —
Көмейіне мың бұлбұл ұялаған,
Көкірегін күмбірлі күй ораған,
Тағы-тағы осындай жақсыларын,
Арманының мәуелі бақ-шынарын
Өлімге қия ма адам?!

Әділетсіздік еді бұл не деген —
Ақ қайыңды,
Жас талды бүрлемеген,
Жауқазынды өртейсің гүлдемеген.
Ал соның есесіне сұрқияның —
Өміріне өзек еткен құр қиялын
Гүл-гүл жайнап жүргенін күнде көрем.

Өмірдің болады рас күресі де...
Соның бәрін сақтайды кім есіне?
Десек-тағы жалындап, жанын өттің —
Дақ түседі жанына әділеттің —
Тисе жеңіс сұмдықтың үлесіне.

Абай бол сол үшін де,
Жіті қара,
Басып қой жауыздықты, құтыра ма.
Көнген бас құтыңа да,
Жұтыңа да
Тағдырынан қашқанмен құтыла ма,
Абай бол сол үшін де,
Жіті қара!

АУЫЛ ДӘМІ

Қазы келді ауылдан,
Қарта келді...
Сағынышын анамның арта келді.
Балам барып достарын шақырып жүр
Әкелгендей көшіріп жарты әлемді.

Шұжық та бар,
Жал да бар,
Жая да бар...
Түгел астыр мамаңа,

Аяма, бар!
Қай кезде де баланың жөні бөлек —
Алматыға күні ертең жаяды олар.
Шақырғаның қалдырмай тәуір бәрін,
Келсін түгел достарың, бауырларың...
Өскенде олар әжеңді еске алады
Жіберген деп арнайы ауыл дәмін!

ҚҰРДАСҚА НАЗ

Әзіліңнің артығы бар,
Кемі бар —
Қалағаның болса үйімнен келіп ал.
Құрдастарың да азайыпты-ау ауылда
Арсың-күрсің мінезіңмен сені ұғар.

Кел үйіме,
Келем десең, келе бер,
Сөз айтқанда өзіне де сенеді ер.
Екеу болып бәйбішені жөндерміз
Ойдағыдай қарсы алмаса сені егер,
Кел үйіме, келе бер!

Биігіңді төмендетпе, еңселім,
Әзірге ғой қонағыңмын мен сенің.
Домалатып алайын ба доп қылып,
Қауырт ісін қоя тұрып кеңсенің?

Солай-солай,
Қорықтың ба, бастығым,
Көрсін қауым,
Белдесуден қашты кім?
Өзіңді іздеп келгендегі «Бас мұңым» —
Оралса деп ойлап едім бір сәтке
Жиырма жылға озып кеткен жас күнім.

Қорықпай-ақ қой,
Аунатпаймын, қорықпа!
Көрмегелі талай уақыт болыпты, ә?!
Көп жыл бойғы сағыныш қой,
Әйтпесе —
Уақытым жоқ кететұғын қонып та!

АҚЫН ЖАНЫ

Таныр жасқа келдік қой кісі реңін,
Ойнама сен,
Ойынды түсінемін.
Тең көргенді кем көру достық емес,
Жосығы жоқ —
Мен қайтып кішіремін?

Жылдар өтті зымырап арада сан,
Әуре болма достыққа жарамасам.
Тең деп ұқсаң,
Тең тұрып араласам,
Сатып алар сезімнің қадірі жоқ —
Қарамаймын мен-дағы қарамасаң!

Достарым көп қалада,
Далада сан...
Көресің бірге жүріп араласаң.
Ақын жаны жауқазын гүл сияқты —
Гүл қайтып көктемейді жараласаң.

ӨМІРДІҢ ЗАҢЫ СОЛАЙ

Күн артынан ілесіп күн келеді,
Таусылмайды тірліктің дүрбелені.
Өмір — асу,
Бір биік артта қалса,
Шығады алдан тағы да бір белені,
Күн артынан ілесіп күн келеді...

Шығады алдан тағы да бір белені,
Тағдыр сый ғып тартады кімге нені.
Қанатсыздар қияндап ұша алмайды,
Әркім шама-шарқынша күн көреді.

Біреу биік,
Біреулер аласа тым,
Болмыс солай —
Кім оған таласатын.
Ұғуымша бұл да өмір өнегесі
Тіршіліктің ұқтырар парасатын.
Табиғаттың өзіне жарасатын.

Біреу биік,
Біреулер аласа тым,
Әркім қосар бәйгеге қаласа атын.
Күресте де екінің бірі жығып,
Енді бірі жығылып тарасатын,
Бұл да өмірдің өз заңы жарасатын.

Айтып-айтпа,
Өмірдің заңы солай,
Қатар жүрген қашаннан бағы, соры-ай...
Ұзақ жолдың асуы, басуы көп
Талантқа да келмейді табыс оңай,
Айтып-айтпа,
Өмірдің заңы солай.

Алмасқандай қызығы қиынына,
Еліктіріп тартады қиырына.
Жолдардың көп сүрлеуі, шиыры да...
Өмірінде қиындық көрмегендер
Тірліктің де білмейді сыйын ұға.

ЖЫР ТІЛЕЙДІ ЖҮРЕГІМ

Жыр тілейді жүрегім,
Жыр тілейді,
Ақ шуақ —
Ақ сәуледей нұр тілейді.
Сапырып сезім — сері толқындарын,
Теңіздей дауыл соққан дүркірейді.

Теңіздей дауыл соққан дүркірейді,
Найзағай шатырлайды,
Күркірейді.
Жаныма да астан-кестен сілкіністен
Көктемгі Жер-анадай бір түлейді.

Асырып алты қырдан салған әнін —
Жатады жарға-соғып арман — ағын.
Өтеді тізбектеліп көз алдымнан
Алданғаным,
Біреуді алдағаным...

Ағысқа қарсы қайық ескен күндер,
Түйінді көңілдегі шешкен күндер,
Өтеді тізбектеліп көз алдымнан
Пәниді пенделікпен кешкен күндер.

Арманның ақ шаңқанды арайында
Кеудемнің кір қалмасын сарайында.
Өлеңге түсіремін өмірімді —
Бәрін де айтқым келіп ағайынға.

ҚОНАҚ КЕЛДІ ҮЙІҢЕ

Қонақ келді үйіңе,
Қонақ келді,
Бір келгенде сау етіп мол-ақ келді.
Түсіп жатыр жиенің томпаң қағып,
Жезденді көр,
Әнекей, көр әпкеңді.

Құдан бар,
Құдағың, құдашан бар...
Бөтен болмас тағы да мына шалдар.
Барлығыңды,
Және де нарлығыңды
Көрмек шығар,
Аз емес шыдасаңдар.

Тіреп жатыр ат басын үйіңізге —
Келген қонақ қарамас күйіңізге.
Ертең барып айтады өз еліне
Көңіліңіз...
Көрсеткен сыйыңыз не?

Беделі бар қаншалық кімнің кімге,
Құда-қонақ сынағыш,
Сыр білдірме!
Кейде артықтау болады еркелігі
Көтермесең ондайын —
Бүлдірдім де.

Сынау емес,
Еркелік қайта басым,
Сыр берме сен.
Оныңды байқамасын.
Қажет болса ертең күн өзің барып
Қарымын артығымен қайтарасын.

БАЗАРДА

Демалыс күн.
Қаскелеңнің базары.
Құрыстаған талай бойды жазады.
Осы өңірдің орыс, ұйғыр, қазағы...
Кейі атты,
Кейі жаяу жетеді
Өз-өзіне іздегендей жазаны.

Көшкен сендей бірін-бірі ұрғылап,
Көп нөпірді денесімен бұрғылап,
Бір сүрініп,
Бір соғылып,
Бір құлап...
Мына қалың тобырды
Осы арада жүр құрап.

Жоқ көбінің алары,
Не сатары...
Тым құрмаса делдалдықпен шатағы.
Дүкендерде қат-қат тұрған матаны
Осы жерде әрі-бері аударып,
Тек, әйтеуір, білгішсініп жатады —
Базар барып қайтты деген атағы.

Келіп едім,
Сәлден кейін кетем деп,
Жан қинамай қайтсем үйге жетем деп,
Не болмаса қайта жаяу тепеңдеп
Жүргендерді көрген сайын ойлаймын
Тыншытпайтын —
Қолы бостық па екен деп...

КӨКЖИЕК

Көкжиек көз алдымда көлбендеген
Тоғысып өзендермен, көлдерменен.
Тауларды... Мұхиттарды... Теніздерді...
Құмдарды... жалғастырған шөлдерменен.

Бейне бір киіз үйдей көмкерілген —
Үстіне Жұмыр жердің төңкерілген.
Аядай алақанда тұрған тұсы
Әкеліп бар келбетін өлкенің кен.

Сән көрік,
Сап сұлулық,
Сан асылды
Сыйдырған уысына саға сынды.
Ғажайып келбетімен тербетілген
Сыйлайды табиғатқа жарасымды.

Көкжиек — жалғыз өзі ерен мықтың
Өлшемі биіктіктің, тереңдіктің,
Адамзат ойлап тапқан парасаттың,
Мен білген Ұлылық пен Кемелдіктің...

НЕМЕРЕЛІ БОЛЫП КӨР

Бар жақсыны бойына үйіп-төгіп,
Бүлдірсе де бір затын қызық көріп,
Анам менің ұлыма шыбын жанын
Отырады күн сайын үзіп беріп.

Ұлым да мәз —
Ол күшік не біледі,
Ойламайды әкем деп тегі мені.
Әжесінің сөзіне семіреді,

БІР НӨСЕРДІҢ КЕРЕГІ-АЙ

Қар жоқ.

Бірақ бар суық ызғырығы
Табиғаттың жоғалған қыз қылығы.
Күн шуағын қаншама төккенменен,
Жібермейді ырқына күз құрығы.

Қоңырқай кеш зіл батпан ауыр қандай?
Дел-сал күйде Жер-ана ауырғандай.
Құрыстаған денесін жіпсітетін
Ең болмаса қойды ғой жауын жаумай.

Сыналатын талайдың бақ-талайы
Қарсыз өтіп барады ақпан айы.
Биылғы қыс — қыс емес,
Табиғаттың
Жылдағыдан, немене, жат па райы?!

Сұлық тұрған қайың, тал, терегім-ай,
Тұнжырайсың бейуақыт неге бұлай.
Білем, шіркін, сендерді шомылдырып
алатын бір нөсердің керегін-ай!

ӘНШІ

Әншіні бұлбұл құсқа теңемеген
Ақын жоқ. Сол теңеуге сене берем.
Дегенмен көп бұлбұлдың біреуі де
Әнші деп айта алмаймын сенен ерер.

Сызылтып бала күннен қаршадайын
Шырқадың.
Ұйып қалды барша ағайын.

Теңіздер толқынынан тына қалды
Сыбдырын қоя қойды арша, қайың...

Ұқпадым, ән боп өзің жаралдың ба,
Тербедің айлы кеште, таң алдында.
Шым-шымдап жүректерге жетіп жаттың
Шипагер лебі болып самалдың да.

Әнші емес,
Мен өзінді ән деп ұқтым
Үніне қол соқпады таң болып кім?!
Кеудеме ұялаттың сәби шақтан
Осы деп күдіреті сән-көріктің.

Тоғысып тоқсан торап жыл өткенде,
Көңілді қарттық жетіп жүдеткенде,
Ойлаймын сенің жарқын «Ах, Самараң»
Құяр деп жастық лебін жүректерге.

Әншіні бұлбұл құсқа теңемеген
Ақын жоқ.
Сол теңеуге сене берем.
Ойлаймын:
Көп бұлбұлдың біреуі де
Әнші болып көрген жоқ сенен ерен.

ҚАНСОНАР

Күздегі абыр-сабыр тына қалып,
Басқаша күй кешкенде мына халық,
Бір-бірін соғымына шақырысып,
Барады бір-біріне сыбаға алып.

Бел шешіп қауырт істен жас та, кәрі...
Тірліктің баурап алып басқа амалы

Ақ қарда жаңа жауған ит жүгіртіп,
Қызығы қансонардың басталады.

Келтіріп күй-бабына қыранын да,
Байлайды таң асырып пырағын да.
— Хабарла жігіттерге, таң сәриде
Бәріміз тоғысамыз Құлақұмда! —
Дегені қарт аңшының бұйрықтай боп
Тарайды бірден бірге бұл ауылда.

Саяткерлер сәриден тұрып алып,
Қарына бір-бір сойыл іліп алып,
Жобамен аң өрісін біліп алып,
Жөнейді ауыл үстін дүбірлетіп,
Бірі озып —
Ұбақ-шұбақ бірі қалып.

Алысып ауыздықпен жарау аттар,
Жазылған ақ қағаздай қалады ақ қар.
Із кескен қансонарда жігіттерді
Тұрғандай күтіп небір ғаламаттар.

Беткейден қызыл түлкі қылаң беріп,
Құйқылжып көзді арбайды сылаң көрік.
Құсбегі томағасын тартқан сәтте
Шарқ ұрып шықты аспанға қыран көріп.

Тең болып көрінгенмен жайда бәрі
Аңшы жоқ ата жолдап тайған әлі.
Қыран алған түлкіні жөніменен
Біреуі қанжығаға байланады.

Олжасы емес,
Жол басы еліктіріп,
Жылт еткен үміт оты желіктіріп,
Қайқаңнан қағып тағы түлкі іздейді
Алғанын ақсақалға беріп тұрып.

Қызықтың ортаймаған арнасы әлі
Ұзатып күнді күнге алға асады.
Қыс — Көктем,
Жаз — Күзбенен алмасады.
Ал, қыстың қансонарсыз бар ма сәні?
Табиғаттың ғажайып қызығы да
Осылай бір-біріне жалғасады.

* * *

Құдайдың күндері де ала-құла.
Кеше қандай?
Ал бүгін қара мына...
Жер-дүние қоңырқай, Күрсінеді —
Бұлттардың тамшы ілініп жанарына.

Кеше қандай!
Айнала жарық еді,
Мына дауыл бастады тағы нені?
Бұйығысқан бұлттарды сапырып жүр
Жағасынан сүйрелеп әрі-бері,
Үзілмесе жарар-ау кәрі белі.

Кеше қандай!
Дүние аппақ еді —
Шақырған-ды бір құрбым баққа мені.
Жаз көңілі жадырап Ай нұрымен
Астасып, шалқып-толқып жатқан еді.

Кеше қандай!
Дүние тұнық еді,
Айдынында ақ сәуле тұнып еді.
Аяқ асты өзгеріп сала берді
Бүгін қабақ бермей тұр күн реңі,
Өн бойыңа саусағын сумандатып
Суық желдің қолдары жүгіреді.

Дәл осындай менің де қас-қабағым,
Қуанамын, шалқимын, мастанамын...
Аясына сия алмай астананың
Айлы түнде шырқаймын аспан әнін.
Құрығандай басқа ой, басқа амалым
Қамсыз, мұңсыз күн кешкен жас баламын.

Жерде жүрем кей-кейде аспан десем,
Бақытқа орта туғандай бастан кесем.
Тышқаннан да тығылар кездерім бар
Дей жүріп: Жолбарыстан жасқанбас ем!
Қанағат! Бір тосқан бол асқанда сен!

Менің-дағы күндерім ала-құла
Көріп келем ақты да, қараны да...
Қоңырқай реңіме қара мына,
Сыр жасырып көрмеген жанарыма.
Қиянатшыл, үстемшіл іске налып,
Кейде амалсыз тілімді тістеп алып,
Үңсіз қалам «тас тұрып» тамағыма.

* * *

Жұма күнді ауырлау күн деседі,
Біле алмадым кімнің қандай, не есебі?
Бәлкім, жай бір айтылған сөз кешегі —
Ал, әйтеуір, біздің әулет көп ісін
Басқа емес,
Жұма күні шешеді.

Арғы атамыз батыр болған әйгілі,
Шын ерлікке есеп пе екен ай, күні?
Жұма күні жауын жерге қаратып,
Сыпырыпты ел үстінен қайғыны.

Содан бері бұл әулетте Жұма күн
Бастауындай бақыт көзі — тұманың
Мерекеге айналыпты. Мен де оны
Тірлігімде талай мәрте сынадым,
Жұма күнді жеңіл күн деп ұғамын.

Ырымшыл деп, сірә, мені сөкпендер,
Алмасқандай жаз, күз, қыс пен көктемдер,
Ұрнағына мирас болса несі мін
Ата-баба салып кеткен өткелдер,
Одан, тегі, бүлінбейді Көк пен Жер!

Жұма күні жолға шықтым сан рет,
Сәтіменен тындырғаным тағы көп.
Өмірімнің нұрлы болашағы деп
Жүрген ұлым Жұма күні туыпты
Шаңырақтың шаттығы боп, сәні боп.

Санап түгел тауыспасын бәр-бәрін
Жұма күні көп бергенім, алғаным
Бабалардың бастап берген жеңісін,
Жетпей кеткен арманын...
Ағысымның арнасы деп жалғадым.

Жұма күнді ауырлау күн деседі,
Болған шығар әркімнің бір есебі,
Алқакөл мен Сұламада кешегі
Тиді, бәлкім, біреулерге кеселі.
Біздің әулет көп түйінін бәрібір
Қазірде де Жұма күні шешеді.

КҮДІК

Күдік кірді көңіліме, бір күдік
Дөңбекшідім қысқа күнді түнге ұрып,
Тереземнің шыныларын сындырып,
Ту сыртымнан кезеніп тұр өз досым
Нысанаға жүрегімді ілдіріп,
Шықпайды үнім айқайласам шынғырып,
Миымда да үрей деген жүр бүлік.

Япыр-ау, бұл не жазғанмын досыма,
Мені үркіту — көңілінің хошы ма?
Сені алар жау маған келсін деп жүріп
Сыбағам мен көрген сыйым осы ма?
Ойламаппын, бәрі-бәрі тосын, ә!

Үрей билеп дірілдеген бойымды
Шым-шытырық, мұздай суық ой ұрды,
Кім біліпті мұндай пәле-дойырды,
Андап жүріп ертең болар тойымды
Жаназаға айналдырмақ ниеті
Ту сыртымнан сілтеп қара сойылды.

Қызғанды ма менің бақыт-бағымды,
Кең пейілі қайтіп, қалай тарылды?
Аяп қалған кезім қайсы барымды —
Сенім-сезім қандай күні жаңылды,
Асқар тауым қандай күні шағылды?

Шырматылған өрмекшінің торындай —
Ойлар, ойлар...
Жұртта қалған қорымдай.
Көкірегімді күдік кеулеп барады
Менің мәңгі арылмаған сорымдай,

Досқа досша қарайыншы қайта бір —
Сеніміме семсер салма, тәйт, өмір!

Деп көзімді ашып едім — бәрі де...
Күліп тұрған күдік екен, әйтеуір.

Жалған достай көкірегіме кіріп кеп,
Берекемді,
Мерекемді ірітпек.
Сенім барда сертке берік семсердей
Күдікке тек қарайықшы күлік деп!

* * *

Бәрі маған жарасады дегенді
Қойып келем мен енді.
Билегеннің жөні осы деп ербеңдеп
Тепкілеуші ем еденді.

Алым-жұлым киінгің де келмейді,
Көңіл де енді көп желікке ермейді.
Өткен күннен олқы қалған жерлерім
Қолқ-қолқ етіп жанға тыным бермейді.

Серілікпен сейіл құрып кемді күн
Секілденіп көрінетін өрлігім.
Соның бәрін кештеу ұғып, өзімді
Өзім жерлеп әурелендім мен бүгін.

Жастығыма жарасады дегенмен
Талай құрбым тай-құлындай тел емген
Көз ұшында барады ұшып, соларды
Қуып жетсем деген ойда келем мен.

Жететінін қанша жерге шаманың
Кім біліпті? Әлі қанша шабамын.
Майламаса мезгіл-мезгіл табанын
Жүрісі де өнбейді рас шананың,
Әлсін-әлсін артыма да қарадым,
Алғы лекті қуып бірақ барамын.

НАМЫС

Ежелден ара-жігі бөлінбеген,
Біріне-бірі бөтен көрінбеген
Екі қарт көрші тұрды өмір бойы
Көбесі татулықтың сөгілмеген.

Екеуіне былайғы ел қызығатын,
Бұл жайды ұл ұғатын, қыз ұғатын.
Өзге түгіл өздері ойламаған
Күн бар деп көшкен сендей бұзылатын.

Ауылда той болды бір ұлан-асыр
Жарқылдап көз ұшында тұрады асыл.
Жеткізіп тойдың даңқын ұрпақтарға
Шертеді әлі талай ғұлама сыр.

Сабадай сапырлысып әрлі-берлі
Қалың жұрт ду-дүрмекпен әбігер-ді.
Той десе қу бас қалмай домалаған —
Елдегі жас-көрінің бәрі келді.

Бір кезде күй күмбірлеп, ән басталды,
Ішілмей бал қымыз бен алда ас қалды.
Думанның орта тұсы қыза келіп,
Қыз қуу, белдесумен жалғасқан-ды.

Сабылып сан тораптан жиылған ел,
Теңіздей ақтарылып құйылған ел,
Саңлақтар сараланған сай тасындай,
Қысылса жол табатын қиыннан ер.

Қоздырып кәрі, жастың делебесін,
Қояр ма қызып алған ел егесін.
Шығарды шаршы топтың ортасына
Тел өскен екі қарттың немересін.

Тап мұны күтпеген-ді екеуі де,
Түсініп болған да жоқ не екеніне,
Дүбірдің дүрмегімен кете берді
Ілесіп сері сезім жетегіне.

Екеуі қатар отыр нықтасып,
Шекпенмен тізелерін тұйықтасып.
Лаулайды намыс оты іштерінде
Өрт-сезім қарт денеде күйіп, тасып.

Кеу-кеулеп, әзіл сөзбен іліп-қағып,
Қалың ел тамашаға кіріпті анық.
— Ей, балам, жамбасыңа ал, жамбасқа! — деп
Сыр берді қарттың бірі тұрып барып.

Мына сөз көрші жанын тіліп өтті,
Шыдамның быт-шыт болып тіні кетті.
— Ей, балам, іштен шал! — деп, айқайлады,
Намыстай не бар екен құдіретті?!

Күрескен немерелер былай қалып,
Ашудан сезімдері шыр айналып,
Қарады бір-біріне тұңғыш рет
Жауығып, оқты көздер лайланып.

Бұзылып көңіл-күйдің ырғақтары,
Біріне-бірі қайтып тіл қатпады.
Жөңкілді көктемдегі көшкен сендей,
Ақылды дүлей сезім тындатпады.

Балуандар белдескен жығыспады,
Бұл, бәлкім, көршілердің ырыс, бағы.
Немерелер ұққанмен, осы арада
Екі қарт бірін-бірі ұғыспады.

Түсе алмай шарасына кенен ақыл
Шарқ ұрды, тынар екен немен ақыр?
Сенімді сезім билеп — тұңғыш рет
Екі қарт екі бөлек келе жатыр.

ҚАУІП

Іштегінің қалдырмай түк-түгін де,
Ақылдыға ақыл айту бүгінде
Дағды болып барады — тек кесірге
Айналмаса жарар еді түбінде.

Өз ақылын ауырсынып жүргенде,
Одан да асқан «дана» шығып бір демде
Жер-жаһанды жарғандай-ақ атағы,
Қайырыммен қарайласып жатады
Соған ғана зәрудей-ақ бұл пенде.

Ақылды көп,
Ақылсыздар жоғалып
Бара жатыр —
Не анық болса, сол анық.
Бір кісідей ақылшы боп бәріміз
Кетпесек-тек жарар еді әлі біз
Ақыл тындау дегенді тек доғарып.

Жұмыртқа кеп үйреткендей тауықты
Талай білгіш өсиетке ауыпты.
Қауіп деген аз емес қой онсыз да,
Ал осы дерт бәрінен де қауіпті!

* * *

Екеуміздің анамыз ғой бір туған,
Содан болар, сені басқа жұртымнан
Артық көрем — әбестік пе ол тегі
Сол қалпымыз талай ішті өртеді.
Қызыққаннан қызғанады кейбіреу.
Өссе-дағы ағайынның өркені.

Былай айтса екеуміз ғой — бөлеміз,
Туыстықта бірдей тағы өреміз.
Бірімізге біріміз шын төреміз,
Қуансақ та теңдей қылып бөлеміз,
Қайғырсақ та теңдей қылып бөлеміз.
Біріміздің бағымызды біріміз
Өзіміздің бағымыздай көреміз!

Екеуміздің анамыз ғой бір туған,
Содан болар, сені басқа жұртымнан
Артық көрем — бірақ мені басқалар
Сатып жүр ме деп қорқамын сыртымнан.
Айнымаған анамызды есіңе ал
Кездер болса көңіліңе кір тұнған!

* * *

Ойда жоқта қағынып,
Көптен бері кезікпеген бір жолдасым табылып,
Іздеп келдім дегеннен соң сабылып,
Емешегі үзілердей сағынып,
Аянайын несіне,
Қонақ үшін құдайым берген бөлек несібе —
Қалдым шала шабылып.

Ертеңіне азаннан
Қалған етті суықтай жеп қазаннан
Үлгерместен ел тұрып,
Шिशалардың түбін көкке келтіріп,
Бірімізге қарамай,
Тым болмаса «Қош!» »деуге де жарамай
Өз жайына кетіп қапты желпініп,
Қаңбақ сынды айдап кеткен жел тұрып.

Содан қайтып көре алмадым досымды,
Талайлары жаңадан да қосылды.
Іздеймін бе, қайтемін —
Деген шығар әзер болса: — Қай тенім?!
Іштей бәрін түсіндім,
Тағы бір дос келгенде: — Бұл кісің кім?!
Дер ме екен деп әйелім мен баламнан
Алғаш рет қысылдым.

БӘРІ ДЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ

Жақын мандағы,
Немесе алыс қырдағы
Елең еткізген керемет жарыстың бәрі —
Таңдандырған талайды табыстың-дағы...
Қысқасы мына тірлікте
Бар істің бәрі
Бірімен-бірі өзара салыстырмалы.

Жаман да керек —
Жақсыны мадақтау үшін,
Түндер де керек —
Мезгілсіз таң атпау үшін.
Үлгі етіп тағы біреуді алға тартамыз
Көрсетер кезде ақымақтың ағаттау ісін.

Салыстырмалы тірлікте махаббатың да,
Біреуге тиер мейірім, шапағатың да.
Салыстырмалы табиғи талантың-дағы,
Осының өзі кей-кейде батар ақынға.

Несі бар, бірақ бәрі де жарасымымен
Ұғамыз нәрін өзіндік дара сырымен.
Тұлпарды тағдыр жаратқан қас жүйрік қылып
Жабылардың болсын деп таласуы кем.

Таудың да мына биік пен аласасы бар,
Әлді мен әлсіз күштерін таласа сынар.
Терек пен тал да бір жерден таласа шығар,
Табиғат, сірә, сонысымен тамаша шығар.

ӨЗІҢЕ САЛСАҚ

— Олең жаз! — дейді...
Жазылмай жүрсе не егермін,
Ырқыма көнбей ағындап жатса бекер күн.
Өткенді қайтып оралту қолдан келмейді
Арманның асқар шыңына дәйім жетер кім?

Көрер танды да көзімнен талай атырып,
Отырдым ұзақ шабыттың құсын шақырып.
Ой-теңіз бірде бетінде ғана қалқытып,
Келесі сәтте тұңғиығына батырып.

Олең жаз! — дейді...
Жазбайын дейтін мен бе екем,
Жазылған төрт жол —
Төрт құбыламдай тең бе екен?
Соның бағасын жұртымнан күтіп жүрмін ғой,
Өзіне салсаң,
Ақындарда осал кемде-кем!

* * *

Мамыражай, майда леп көктембісің?
Көңілімде гүл болып көктермісің.
Ақ көрпесін айқара жамылып ап —
Сағындырды-ау өзінді өткен қысым.

Сағындық қой, келші тез сырласайық,
Жігіт болып, қыз болып қырды асайық.
Қыр үстінде жайылған масатыңа
Аунап жанның құмарын бір басайық.

Келші, көктем, жүректе лауласын от,
Сезімдерді шарпыған қауласын өрт.
Асып-тасып жататын шарасынан
Махаббаттың қасиетті арнасы боп!

* * *

Қіл қайшылық қарасаң мына ғалам,
Туғандар да кей-кейде бір анадан
Тіл таба алмай жатады —
Амалың не?
Кете алмайсың қол үзіп бірақ одан.

Кете алмайсың —
Арнаң бір, бастауың бір,
Тұғырың бір, ұшатын аспаның бір.
Тағдырыңның сан тарам тармақтарын
Бір желіге матаған баста ғұмыр.

Жырақтатып жол менен жол арасын —
Бірің шалғай біріңнен қона аласың.

Қаншама алыс кеттім деп ойласаң да
Сол желіге айналып, ораласың.

Сан қия, сан асудан асқан арман
Жас келген, бурыл тартып шаш та ағарған.
Басыңды тауға да ұрып, тасқа да ұрып
Желіңе ораласың бастау алған.

Жалпақ жұртқа етсем деп барымды әйгі
Албырт сезім әр тұста арындайды.
Тоқтар кезде бәрі бір бастау алған
Қайнарыңдай қасиет табылмайды.

* * *

Көргемін жоқ Абай боп, Қасым боп та...
Жыр көгінен ақпадым жасын боп та.
Бауыржан да емеспін ел қорғаған —
Қайсарлықпен тікпедім басымды оққа.

Білмеймін дүниеде досым қанша,
Хош дей қоймас талайлар осымды онша.
Дос деп айту қиын ғой бір арнада
Арманыңмен мәңгілік қосылғанша.

Жұрт алдында беделін өсірмек боп —
Талайлар-ақ жүреді досым көп деп.
Сырт көздерге масайрап, мәз болады
Тіршіліктің жүргенге көшінде ептеп.

Жоқ! Мен соның бірі де, бірі емеспін,
Жөнсіз жерде келмейді құр егескім.
Өз биігім өзіме жетіп жатыр,
Биік болып аспанды тіремеспін!

Кете берсін көш алдын созатындар,
Сенім артқан менің де өз атым бар.
Үмітсіз деп бәйгіден ойламасын
Кей тұстарда төтемен озатындар!

* * *

Ауылға келсең,
Қаланы сағынасың —
Қызығы-думаны көп.
Қалаға келсең,
Ауылды сағынасың —
Ағайын-туғаның көп.

Ауылға келсең,
Қайтадан бала боласың —
Ата-ананды көргендер көп.
Қалаға келсең,
Қайтадан аға боласың —
Соңыңнан ергендер көп.

Қала мен ауыл —
Менің қос қанатым сияқты,
Бірінсіз бірі —
Ұша алмай талатын сияқты.
Қос қанатым бар кезде —
Арманым алғыр
Алыстарға да,
Ғарыштарға да баратын сияқты!

* * *

Көрмесем деп ойлайсың күнде мені,
Сен көрмесең —
Досыңды кім көреді?
Шыныменен жаныңды сыздатпай ма
Баз біреудің достықты күндегені?

Кейбіреуге жансая — бақталастық,
Ойламадым дос түгіл жатқа қастық.
Жала жапса, жабады екі ұдайда
Досын тұрмақ, әкең де ақтамас қып.

Жайыңа да қоймас-ау тақа мына —
Дақ түспесін абырой-атағыңа.
Араласып шынымен кетер ме екем,
Араласпан деуші едім шатағыңа.

Қараласа,
Кетуің шын ағарып
Екі талай, тағдырын, сірә, кәдік.
Қажет қылса айырап дос пен досты
Арасына білдірмей сына қағып.

* * *

Ақын да кәдуілгі пенде өзіндей —
Бірде бай,
Бірде кедей, кенде өзіндей.
Басқалардан жоқ ешбір айырмасы
Ботакөздің айнымас тең көзіндей.

Түсірмейді ол еш қылау шырқына да,
Бірақ, бірақ бұл оның сырты ғана.

Басқалардан болмаса бөлектігі
Ерекше көрінер ме жұртына ана.

Жамандықпен келе алмай келісімге,
Күйді ақын сен үшін, мән үшін де.
Содан болар, кешіріп кем ісін де,
Еркелетіп ұстайды ел ішінде.

Биік етіп көтеріп енісін де,
Еркелетіп ұстайды ел ішінде.
Ал, елінің мерейі ақынның
Мәңгі жасар жырының желісінде!

АЗАПТЫҢ ЕҢ АУЫРЫ

Кемпір мен шал —
Қолдарында темірден таяқтары,
Басқан сайын қалтырап аяқтары
Бара жатыр —
Көшеде көргендердің
Қарайды екеуіне аяп бәрі.

Қу таяқтың ілескен жетегіне
Қарайды ел аянышпен екеуіне.
Бара жатыр көшені тықылдатып
Шет жақтағы шағындау мекеніне.

Екеуінің бар еді төрт ұланы,
Бір-бір үйдің сәулеті, көркі бәрі.
Төртеуінен бір тұяқ қалдырмастан
Жалмап кетті кешегі өрт лаңы.

Сырты — бүтін,
Іші — алау түтіндеген,
Тозған пештей бықсиды күтілмеген.
Үміт жібі үлдіреп, үзілместен
Қырық жыл бойы келеді күтуменен.

Үлгі тұтып айтатын Бірлік елі
Береке-күт дарыған түндік еді.
Желді күнгі шырақтай лыпылдайды —
Енді қанша жанады?
Кім біледі?!

Қалмай бірі бірiнiң жетегiнен
Бара жатыр —
Ұрпақ жоқ екеуiнен.
Қолқаласа көшпейдi жақсы үйлерге
Төрт ұланын ұшырған мекенiнен.

Не боларын бiле алмай ертеңiнiң,
Жүректерiн от шарпып өртедi мұн.
Осы ауланың,
Осы үйдiң әр бұрышынан
Үнi естiлiп тұрғандай төртеуiнiң!

Жылжиды азалы жыл,
Азалы ай...
Кесiлер ме тым ұзақ жаза бұлай?!
Қырық жыл ұдай келедi күтуменен
Қарттарға тартқан тағдыр азабын-ай!

Соғыс — мәңгi айықпас секiлдi мұн,
Келедi ойға не түрлi ой, не түрлi ұғым.
Мен бiлетiн азаптың ең ауыры —
Көрү екен кәрiнiң жетiмдiгiн,
Өзiм де жетiм бала секiлдiмiн!

Күндер өтіп барады,
Күндер өтіп...
Жолаушыдай асыққан түнделетіп.
Сыбағадан біреуді құр қалдырып,
Біреулерді жарылқап, жүлделі етіп.

Қарамастан кеше өткен бал айыма,
Түнде түскен ұрыдай сарайыма,
Жазғаны осы дегендей талайыңа,
Нанбайын ба, япыр-ай нанайын ба —
Бір ақ шаш кең қоныпты самайыма.

Бұл не, бұл —
Егделік пе хабар берген,
Ұрланып саған да ерген,
Маған да ерген?
Асқандай талай асу, талай белден
Дыбысы, сыбысы жоқ —
Өң мен түстей
Бір күнде, құдайым-ау, қалай келген?!

Таңырқап, мен бе жалғыз таңданатын,
Күндердің қызығымен алданатын?
Зорықтырып талайлар арман-атын
Қалып жатыр, тіршілік тоқтамайды
Уақыт жайлап қағады паң қанатын!

Қосылған соң сарбаздар санатына,
Дақ салмай адамшылық ар атына,
(Шалыс басып кетсем де ара-тұра)
Қатар ұшсам болғаны жылдарменен,
Ілесіп құс-уақыттың қанатына!

ӘНШІДЕ АРМАН БАР МА ЕКЕН

(Әні бар)

Алаулаған таңның нұры
Тербетсе адам қиялын,
Тамылжытып ән бұлбұлы
Төгеді әсем күй, әнін.

Жүректердің пернелерін дәл басып,
Шалқиды әуен арманыңмен жалғасып.

Тына қалып көктем лебі,
Дүниені ән билейді.
Аңсап күткен көптен бері
Аяулындай әлдилейді.

Аялайтын байтақ дала —

Бар мекен...

Әншіде де арман, шіркін, бар ма екен?!

Толықсыған Ай нұрындай —
Көңілі дәйім көктем кіл.
Айнакөлдің айдынындай —
Әнші жаны мөп-мөлдір.

Сырға бөлеп,

Нұрға бөлеп даланы,

Сезімінді сәтте баурап алады.

МАЗМУНЫ

«АҚ ҚАЙЫНДАР» ҚІТАБЫНАН	3
«АҚҚУ-АРМАН» ҚІТАБЫНАН	49
«АҚ ҚАЙНАР» ҚІТАБЫНАН . . .	76
«АҚ АЙДЫН» ҚІТАБЫНАН . . .	126
«АҚ АЙДЫН» ҚІТАБЫНАН . . .	178

Ислам Зикибаев
ЖИЗНЬ-ПТИЦА

Стихи и поэма

(На казахском языке)

Редактор *Б. Исаков*
Художник *М. Есергеева*
Художественный редактор *Ж. Касымханов*
Технический редактор *Б. Карибаева*
Корректор *Э. Кузеева*

ИБ 5305

Теруге 14.11.91 жіберілді. Басуға 03.07.92 қол қойылды. Қалпы
70×108¹/₃₂. № 2 баспа қағаз. Қаріп түрі «Әдеби». Шығыңқы
басылыс. Шартты баспа табағы 10,5. Шартты бояу көлемі 10,86.
Есепті баспа табағы 9,86. Тиражы 3000 дана. Зақаз № 2982
Еркін бағасы ~~27 е.~~ 50 т. *34р 64к.*

Қазақстан Республикасы Баспасөз және бұқаралық ақпарат
министрлігінің Халықтар достығы орденді «Жазушы» баспасы.
480124, Алматы қаласы, Абай проспектісі, 143-үй.

Қазақстан Республикасы Баспасөз және бұқаралық ақпарат
министрлігінің «КІТАП» полиграфиялық кәсіпорындары өндіріс-
тік бірлестігінің билет-бланк және жедел өнімдер баспаханасы.
480016, Алматы қаласы, Қ. Маркc көшесі, 15/1-үй.